Фантастична повість

— У-р-ра, ми летимо на Венеру!

Ми — це я, татко, мама і тітка Павлина.

Спершу, правда, збиралися летіти лише тато і мама. Мене ж знову на все літо спроваджували до тітки. Я, звісно, закомизився, що до тітки не хочу, а хочу із ними.

— Зрозумій, що тобі з нами не можна! — переконувала мене мама. — Ми ж летимо не відпочивати, а в експедицію.

— То й мене візьміть у експедицію!

— Ні, ти просто неможливий!.. Хай із тобою ще татко поговорить...

Мама завжди отак: як що, так і одсилає до татка.

— Тобі не подобається у тітки Павлини? — запитує татко. — Тобі там не цікаво?

Це запитання не зовсім чесне: татко наперед знає мою відповідь. Бо ще не родилася людина, якій не було б цікаво у тітки Павлини.

Бо тітка Павлина не така, як усі.

По-перше, вона — генний інженер рослинного й тваринного світу, її невеликий котедж, розташований на дослідній станції, набитий такими штуковинами, що мороз поза шкірою пробігає, доки звикнеш до них хоч трохи.

Що б ви сказали про квітку, яка сама себе поливає? От висить поруч трубка із краником, квітка простягає щось схоже на зелену руку, відкриває краник і ллє собі на коріння скільки їй потрібно. Напилася і — хоп! — закрутила. А підійдеш до неї — так і наставить на тебе листя, наче локатори. І добре знає тітку Павлину — одразу ж тягнеться до неї стебельцями.

Я сам не раз бачив, як тітка її пестила: квітка аж вигиналася, і мені здавалося, що вона от-от замуркоче, мов кицька.

Або про кактуса-сторожа при самісіньких дверях. Двометрового дідугана, всіяного отакенними колючками. Скаже тітка Павлина: "Алтик, свої" — він пропустить, тільки колючками вслід поворушить. А скаже: "Чужий" — так одшмагає колючками, що й іншому дорогу закажеш! Раз як розсердився на мене — весь день не пускав у двері. Поки не прийшла тітка Павлина.

Не кажу вже про Цезаря: тітка теж його сконструювала — змішала одні гени з іншими. (Це я так кажу, тітка ж розповідала по-іншому: щось дуже складне й поки що не зрозуміле для мене. Я був аж задрімав. Тітка розсердилася на мене, ляснула по лобі й сказала: "З тебе ніколи не буде генетика!" А у вустах тітки Павлини генетик і нормальна людина — одне й те ж поняття.)

Так про що це я?.. Ага, про Цезаря! Мені ще зроду не доводилося бачити такої чудернацької істоти: тітка "намішала" в неї стільки генів, що тепер і сама, мабуть, не розбереться, що й до чого.

У Цезаря морда, як у тигра, тулуб, мов у лева, лапи, як у мавпи, а хвіст, наче в бобра. Він спритно лазить по деревах, перестрибуючи з гілки на гілку, бігає по землі і плаває у воді. Я й то не можу пірнути так глибоко, як Цезар. До того ж він нявчить, наче кіт, і гавкає, мов собака. А коли розсердиться, то вигинає спину і шипить, наче в нього вкачано сто атмосфер.

Шипів Цезар якось і на мене — коли ми бавилися і я ненароком скубнув його.

— Що ти йому зробив? — допитувалася тітонька.

Я відповів, що нічого. І подумки втішався, що Цезар не вміє розмовляти. А то дісталося б мені від тітки!

Ну, з Цезарем ми помирилися швидко, бо йому без мене, як і мені без нього, не обійтися ніяк. З ранку до вечора гасали ми з ним навколишнім лісом чи купалися в річці, і ви подивилися б, як підбирали хвости всі собаки, що стрічалися нам на дорозі! А коти вилітали одразу ж аж на верховіття дерев. І жоден із хлопців не смів мене й пальцем зачепити.

Так що мені в тітки дуже цікаво!

— То чим тобі не подобається в тітки Павлини? — допитується татко.

Не знаючи, що відповісти, я опускаю голову. І тут мене виручає сама тітка Павлина: лунає мелодійний дзвінок, і на відеофоні виникає її енергійне обличчя.

Я дивлюся на неї і вкотре вже думаю, що тітка Павлина разюче схожа на татка: ті ж очі, ті ж брови й ніс, а коли щось говорить, то й губи кривляться так, як у татка. В неї і хода не жіноча: ступає так широко, що не кожен за нею й уженеться. І енергійно вимахує при цьому руками. Може, тому тітка Павлина зроду-віку не носила спідниці. І так і не вийшла заміж.

— Привіт! — сказала тітка Павлина. — Ви ще тут живі?

— Живі! — озвався весело татко: він завжди веселішав, коли бачив сестру. — А як поживають твої людоїди? Скоро вийдуть на вулицю? (Тітка Павлина билася над тим, щоб навчити квіти пересуватися.)

— Скоро, братику, скоро. — Тут погляд тітчин зупинився на мені: —А ти чого це мов у воду опущений?

Я ще більше набурмосився.

— Що з ним сталося? — це вже до татка.

— Не хоче їхати до тебе! — відповів насмішкувато татко. — Йому, бач, у тебе набридло.

— І зовсім не набридло! — вирвалося мимоволі у мене: тітку Павлину я любив і не хотів її образити.

— Ви що, збираєтесь послати Вітю до мене?

— Збираємося! — вигукнув татко. — Ти ж сама про це просила!

— Нічого не вийде! — категорично заявила тітка Павлина. — Я лечу на Венеру.

— Ти?.. На, Венеру?.. — У татка стало таке обличчя, наче тітка сказала: "У пекло".

— На Венеру — куди ж іще в дідька! — почала уже сердитись тітка Павлина.

— Але ж ми теж летимо на Венеру!

— От і добре: полетимо разом! Гуртом веселіше.

— А куди ж його дівати? — вже зовсім розгублено татко.

— Його? — глянула на мене тітка Павлина. — Пошліть у табір до моря.

— Не хочу в табір! — заволав я. — Не хочу до моря!

— Він не хоче у табір, — "переклав" татко.

— Чую, не глуха... Ти не хочеш у табір?

— Не хочу!.. Я там одразу втоплюся!

Тітка Павлина деякий час дивилася на мене так, наче прикидала по думки, який з мене вийде утопленик. Потім сказала:

— І правильно зробиш, од таких батьків не довго й утопитися! Я теж у дитинстві не терпіла таборів...

— Так то ж ти! — уже татко заволав.

— А в нього що: не наші гени?.. Не згоджуйся, Вітю, в табір: там ти загинеш од нудьги.

— Так куди ж ти накажеш його подіти? — у відчаї запитав татко.

— Куди?.. — Очі тітчині знову зупинилися на мені, а я, відчуваючи, що зараз вирішиться моя доля, боюсь і дихнути. — Ви обоє летите на Венеру?

— Обоє. Я ж уже тобі сказав.

— То беріть і його!

— Ур-р-ра!..

— Не стрибай, ти не цап! — каже мені татко сердито. — А хто ж там за ним наглядатиме? — Це вже до тітки,

— А навіщо за ним наглядати? Він же у вас не маленький. Чотирнадцять років, женити он скоро, а ви з ним, мов з дитиною!

Ну, щодо "женити", то тут тітка Павлина не те і я дівчат терпіти не можу! А щодо іншого, то має рацію: що я, маленький? Як щось помогти, так ти вже дорослий, а як летіти на Венеру...

— Замовкни хоч ти! — хапається за голову татко: він уже, мабуть, і не радий, що завів мову про мене. — Так ти думаєш, його можна брати?

— А чому й ні? Беруть же інші з собою дітей! Навіть набагато менших...

— Інші ж беруть...

— Ти можеш хоч хвилину помовчати?! — гримає татко на мене. — Так ти радиш узяти?

— Звісно, беріть! Якщо у вас не буде часу — я за ним догляну. Зарахую до складу своєї експедиції...

Ух, яка в мене тітка! Я ладен її зараз поцілувати...

— Я гукну зараз Таню, — каже, зводячись, татко.

Таня — це моя мама, і татко хоче, щоб тітка Павлина сама їй сказала про мене. Однак тітка не збирається чекати на маму:

— Передай їй привіт, бо мені ніколи. До побачення на кораблі!

Тітка зникла, екран погас. Татко все ще стоїть, перетравлюючи почуте. Потім рішуче махає рукою:

— Пішли, космонавте!.. Та не стрибай, ще побачимо, що заспіває наша мама.

Маму застали в передпокої — над перфокарткою для нашого домашнього робота. Робот наш, Джек, стояв перед мамою на тонюсіньких ніжках і всі свої шість рук тримав складеними на широкому металевому животі: він завжди так робив, чекаючи на перфокартку. Мама зосереджено тикала пальцем то в один клавіш, то в інший запрограмовувала Джека на весь день.

— Привіт, Джек! — сказав я голосно: ми з роботом були великими друзями.

Джек одразу ж повернув до мене циліндричну голівку з величезними, як блюдця, очима — фотоелементи в них так і заблискотіли. Всередині в нього щось загуло, затріщало, пролунав тонкий голосок:

— Привіт, Вітю! Сподіваюся, ти спав добре?

Він завжди цікавився моїм спанням. Може, тому, що сам ніколи не спав.

— Дякую, добре. Ти знаєш, що мені снилося?

— Ви можете хоч трохи помовчати? — запитала мама з досадою. — Джек, я для кого стараюся?

Ми обоє замовкли, тільки Джек став то зсувати, то розсувати свої телескопічні ноги: він робив це навмисне, аби мене розсмішити. Та й важко було не розсміятися, дивлячись, як Джек то піднімається під

самісіньку стелю, то опускається аж до підлоги. Я тримався, тримався і врешті не витримав.

— Ні, ви таки неможливі!

Мама доклацала перфокартку, ввела її в покірно підставлений Джеком бік. Він одразу ж метнувся на кухню: готувати сніданок.

— Ну, — сказала мама, дивлячись на мене і татка, — чим я зобов’язана такому високому візиту?

І тут татко випалив:

— Ти знаєш, Таню, Вітя полетить з нами!

Мама скільки років прожила з татком, а й досі не може спокійно сприймати його звички все одразу випалювати. І цього разу в неї аж очі побільшали:

— Куди полетить?

— На Венеру.

— Ти думаєш, що говориш? — Обличчя мамине відразу взялося червоними плямами. — Брати дитину на ту жахливу планету!

— Я не дитина!..

— Замовкни хоч ти!.. Ти знаєш, що там на нас чекає? — Це знову до татка.

— Нічого страшного...

— Але ж ти сам казав, що його не можна брати в жодному разі! Ти ж сам запропонував одвезти його до Павлини!

— Тітка Павлина теж летить на Венеру! — знову втрутився я. — І бере мене в свою експедицію!

— Вітю, помовч! — Це вже татко. — Або вийди, будь ласка!.. Так, Павлина теж летить на Венеру. І це вона порадила взяти Вітю а собою...

Що відповіла татові мама, я не розібрав: зачинилися двері. Я стояв за дверима, як на голках, а по той бік все лунали голоси: татків і мамин. Врешті двері одчинилися і повз мене пройшла мама прямо на кухню. А потім з’явився й татко:

— Пішли снідати, венеріанин!

І по тому, як він усміхнувся, я зрозумів, що мама здалася.

* * *

Ми живемо на двісті сорок другому поверсі, а місяць тому жили на двадцять першому. Але мама вважає, що час од часу ми повинні дихати висотним повітрям, і тоді прилітає гелікоптер і піднімає нашу п’ятикімнатну квартиру під самісінькі хмари. В мене щоразу аж холодок пробіга поза спиною, хоч татко і твердить, що не було ще випадку, щоб гелікоптер упустив квартиру донизу. Він зависає навпроти вільної секції, спрацьовують надпотужні магніти, і квартира наша намертво приростає до металевої башти.

Такі башти, на сотні тисяч квартир кожна, стоять зараз всюди, доволі далеко одна від одної, на величезних лапах-опорах, що глибоко забиті в землю. Крім квартир, тут є і школи, і театри, і спортивні зали, і сади, і магазини, — чого тільки немає! — а під землею заховані фабрики й заводи, щоб не займали місця й не отруювали біосферу. Так що

довкола тільки ліси, річки й озера, та ще поля, де ростуть багатолітні культурні рослини, що засвоюють азот прямо з повітря. Це ми вже вивчали у школі і, крім того, не раз бували в музеї, де дізналися, як жили наші предки. В музеї дуже цікаво, тільки я люблю все роздивлятися сам, тож намагаюся кожного разу одстати від гурту. Дивлюся на той чи інший експонат з двадцятого, наприклад, століття і думаю: а що, якби ті далекі предки враз ожили та й побачили, якою стала сучасна пшениця чи фруктові дерева. Що, коли б потрапили в сад, де груші чи яблуні самі обережно струшують дозрілі плоди в підставлені кошики? Або побачили сучасну пшеницю, яка не боїться ні бурі, ні зливи: одразу ж лягає на землю, а розпогодиться — зводиться, мовби нічого й не сталося. І сіють її раз на десять років. А тітка Павлина каже, що її колеги хочуть сконструювати пшеницю столітню: посіяли... і сто років знай тільки збирай!

Або про комарів, які не кусають ні людей, ані тварин. Як прочитаєш про колишню, мошву, то аж дивуєшся: як ті предки й терпіли? Це ж ні роздягнутися, ні скупатися, ні на сонці полежати! А тепер хоч усю ніч ходи голяка.

Я раніше, коли ще не все розумів, дивувався: чому їх просто не знищили? А тепер уже знаю: добре, що комарі лишилися. Бо що б їла риба? А птахи? Та й грунти стають од них родючішими...

Або Венера...

От якби ожили ті предки — чи впізнали б вони сучасну Венеру?

Про Венеру я весь час думаю, бо незабаром на неї полечу. І ще тому, що татко якось сказав:

— Напиши мені все, що ти знаєш про Венеру.

— Навіщо?

— Бачиш, мені треба підготувати лекцію про цю планету, ось ти мені й допоможеш.

Після цього я одразу ж погодився: хто ж іще з моїх друзів писав нотатки до лекції! Пішов у бібліотеку, поважним голосом попросив підібрати усе, що написано про Венеру.

Бібліотекар подивився на мене, мов на трохи того... божевільного:

— Усе про Венеру?

— Усе!

— Юначе, але ж це неможливо! Ви знаєте, скільки є книжок про цю планету? Десятки тисяч, якщо не сотні!

— Що ж тоді мені робити? — запитав я розгублено.

— Ви готуєтесь до популярної лекції?

— До популярної. — Хоч я, вбийте мене, не знав, якою буде ота таткова лекція!

— То я вам дам кілька книжок, у яких ви знайдете все, що вам потрібно.

Чудово!

Так я приніс додому добрий десяток книжок.

Прочитавши усе, я заходився коло нотаток. Звільнив на столі місце, поставив безстрічкову друкарську машинку, заклав чистий аркуш магнітного паперу. Сів: з чого ж починати?

І тільки надумався — Джек на порозі.

— А що ти робиш?

— Пишу! — відповів я сердито: страх не люблю, коли мені заважають!

— Про що ти пишеш? — Цікавий, наче дитина, Джек усе мусить знати.

— Про Венеру... Не заважай, бо мені ніколи!

Джек замовкає. Натомість починає маніпулювати своїми ногами: то виростає під стелю, то осідає аж до підлоги. Хоче мене розсмішити.

Але мені зараз не до сміху, і я якомога строгіше кажу:

— Вийди і не заважай мені працювати! А то поскаржуся мамі.

Джек боїться мами як вогню. Мабуть, тому, що лише мама складає для нього програми. Він одразу ж повернувся і вийшов.

А я, наморщивши лоба, починаю тицяти по клавішах.

Спершу віддрукував, якою Венера була п’ятсот років тому, коли до неї полетіли перші космічні станції, а спеціальні апарати опустилися в її атмосферу. Бо людина в ті часи не могла б пробути там і хвилини: згоріла б, розплющена. П’ятсот же градусів за Цельсієм та сто атмосфер тиску! Метал, і той не витримував. До того ж в атмосфері майже не було кисню — один вуглець. Мов навмисне для того, щоб Живі істоти туди й не потикалися.

Та вчені зібралися й стали думати, як зробити Венеру придатною для життя. Думали, думали, сто літ майже думали, і врешті надумалися: остудити Венеру! Понизити температуру до земної.

Спершу хотіли перевести Венеру на іншу орбіту. Од Сонця подалі. Збудувати на полюсах величезні атомні двигуни та й запустити. Але потім, коли підрахували, то зрозуміли, що нічого не вийде. Бо вивести Венеру на нову орбіту — означало б порушити орбіти всіх інших планет, в тім числі й нашої Землі. А потім Венера під час перельоту втратила б майже всю свою атмосферу. І деформувалася б.

Тож учені вирішили: планету не чіпати, а створити довкола неї сонцезахисний екран. Прикрити наче парасолькою, що відбивала б майже все інфрачервоне проміння, поки планета охолоне до потрібної температури.

Зараз, коли подивитися на Венеру в телескоп, "парасолька" ота відразу ж впадає в око. Сяє, мов розплавлене срібло.

А потім заходилися коло вуглецю: прямо в атмосферу висіяли спеціальні бактерії, які жадібно поглинали вуглець, виділяючи кисень. Кожна бактерія, розмножуючись, ділилася щосекунди на дві, і так без кінця.

Кожна рослина, завезена туди із Землі, починає рости, мов несамовита. "Венеріанський гігантизм" — так охрестили це явище вчені. Я сам бачив у венеріанському музеї оті неймовірні рослини. Листок лопуха завбільшки з величезну кімнату. Або одна картоплина на сто тридцять два кілограми! Або тридцятикілограмове яблуко. Могло б вирости й більше, та не витримував хвостик — обривався. Ото якби таке яблуко впало раптом на голову! Хоча б тому ж Сашкові, якого я терпіти не можу. Такий уже задавака!..

Ну, а потім, коли атмосфера значно потоншала та наповнилася киснем, стали думати про водень, бо життя ж без води не буває, а вода — це H20. І знову висіяли бактерії, тепер уже в грунт, у скельні породи. То були фабрики водню, що безперестанку надходив в атмосферу. Там він сполучався з киснем під суцільні блискавки, і цілі потоки води день і ніч лилися згори, заповнюючи щонайменші западини.

Так утворилися моря й океани, річки та озера, словом, усе, як і на нашій Землі, тільки вісім материків замість наших шести та набагато більше гір і вулканів.

Не забув написати й про клімат: суцільні субтропіки, бо вологість там набагато вища од нашої. Так що сніг не випадає ніколи, а тиск — півтори атмосфери.

Іще там живуть штучно виведені розумні істоти... Генетики конструювали їх так, щоб вони ідеально були пристосовані до нелегких тих умов. Бо землянин більше п’яти років не витримує: шкіра покривається мохом, і тоді треба мерщій тікати на Землю.

Тож на Венері постійно живуть лише венеріани.

Розум їхній аніскільки не поступається людському, і зовні вони дуже подібні до нас, хіба що мають довші й могутніші тулуби, мускулистіші руки й ноги.

Окрім венеріан, там є іще оранги... Точнісінькі копії орангутангів, що їх можна побачити в зоопарках. Лише з майже людським розумом. Це одна група генетиків, коли вирішували, ким заселити Венеру, звернула в своїх пошуках увагу на мавп, ідеально пристосованих до субтропіків. То й вирішили — взяти тіло орангутанга, а розум — людський. Що з того вийшло, розповім трохи нижче. Ми з татком, власне, й летимо через це...

Додам лише, що тим орангутангам із людським майже інтелектом дали назву "оранги"... Все ж не тварини, а майже люди...

Що ж іще цікавого на Венері? Ну, різні рослини, які самі там розплодилися. Відбулися якісь таємничі мутації, як каже тітка Павлина. Вона саме за цим туди й їде: вивчати оті мутації.

Цікаво, візьме вона із собою Цезаря чи ні? Мабуть, не візьме; татко сказав, що з цим дуже строго. А жаль. Та й Цезар сам сумуватиме...

Що ж іще про Венеру? Здається, все. А про що не написав, те побачу на місці. Бо для чого тоді й летіти?..

— Багатенько ж ти написав! — сказав насмішкувато татко. — Аж дві неповні сторінки!

Прочитав надруковане, поклав до папки.

— Ну, біжи, відпочинь, роботяго!

Я пішов, трохи ображений. Цим дорослим ніколи не вгодиш.

Зайшов до своєї кімнати, взяв махольот, виніс на лоджію. Лоджія в нас величезна, більша за всі кімнати, разом узяті, і вся геть заросла травою, кущами, деревами, квітами: щоразу виходиш наче у парк. І метелики літають, і бджоли, є навіть дві ящірки: Кузя і Тузя; коли жили нижче, то часто прилітали синиці. Одна пара навіть гніздо в нас звила — минулого року. Так мама мені до того гнізда заборонила й підходити: боялася, що я пташенят налякаю. І Джека не пускала на лоджію, навіть квіти поливала сама.

Якось тітка Павлина, гостюючи в нас, запропонувала посадити дещо з отих, нею виведених, але мама рішуче відмовилася:

— Бракувало іще, щоб мене квіти ловили за поли! Або отого твого жахливого кактуса!

Тітка Павлина щиро образилася. І довгенько нас не провідувала. А потім вони помирилися, і тепер ми гуртом летимо на Венеру...

Я підійшов на край лоджії, глянув через бильця донизу. Ух-х... Наче над прірвою — аж голова пішла обертом. От звідки б стрибнути! Але я не наважуюся, хоч і знаю, що махольот не підведе: він сконструйований так, що весь час підстраховує того, хто ним користується. Для цього й живлення пристебнуте збоку: акумулятори.

Зараз увесь наш наземний транспорт — на акумуляторах. Під’їхав до станції, поміняв акумулятор — і котися хоч за тисячу кілометрів. А літаки й гелікоптери — ті на водневих двигунах. І всі підземні заводи та фабрики — електрика й водень.

Несу махольот до швидкісного ліфта. Натискаю на двадцятий поверх знизу: там стартовий майданчик.

На майданчику порожньо. Лише якийсь малюк вовтузиться біля свого махольотика. Аж сопе, бідолаха!

— Що, не виходить? — підійшов я до нього.

Малюк глянув на мене і засопів іще дужче.

— Ти ж не на ту кнопку натискаєш! Треба ось на цю.

Малюк аж одвернувся од мене. І знову став тицяти в ту ж кнопку, що й перед цим.

От дивак! Ну, хай потицяє, доки набридне.

Я натиснув на жовту кнопку — і махольот випустив крила. Величезні, легкі, опушені синтетичним пір’ям, точнісінько такі, як у птаха. У журавля чи в орла. Натиснув ще на одну кнопку, тепер уже червону, щоб пересвідчитись, чи все гаразд з рушійними пристроями. Махольот одразу ж ожив, задзижчав по-осиному, крила напружилися, махнули раз, вдруге — мене так і одірвало від підлоги... Вимкнув, пішов на край майданчика. Перед тим, як стрибнути, оглянувся на малюка : той і далі тицяв так само в одну і ту ж кнопку.

Просунув руки у спеціальні петлі під крилами, заплющив очі, стрибнув. Вірніше — не стрибнув, а ліг на крила. Вони одразу ж підхопили мене, понесли над лісом. Було таке відчуття, наче в мене вже не руки, а крила, як у птахів, я майже відчував, як туге, пружне повітря обтікало кожну пір’їну. Хотілося піднятися вище і вище, аж під оті он хмари, де кружляло кілька спортсменів, але мені поки що не можна, в мого махольота крила не червоного, а білого кольору, а це означає, що мені заборонено одриватися од землі вище, ніж на сто метрів. Ну, нічого, не довго лишилося чекати. Ось складу норми на кандидата у майстри і теж літатиму під хмарами.

Піді мною внизу, при самій землі, ширяють зовсім уже малюки: крила їхніх махольотів розмальовані всіма кольорами веселки. Наче метелики.

Різко спускаюся донизу, до невеличкої річки, де розташований пляж.

— Гей, шпінгалети, розлітайтеся, а то зіб’ю! — гукаю на малюків, і вони враз кидаються врозтіч.

— Не хулігань! — кричить мені вихователька: .крила у її махольота червоні. — Забирайся геть звідси!

От, уже й пожартувати не можна! Я мовчки облітаю малюків і спускаюся на пляж.

Нікого з товаришів не застав, навіть із тих, що ладні були й ночувати на пляжі. Цікаво, куди вони подалися? Може, гайнули до лісу — збирати суниці? Я постояв, постояв, вагаючись, чи не полетіти й собі, а потім вирішив поки що скупатися.

Досхочу наплавався і ліг на гарячий пісок. Пісок аж рипить. А сонце аж смажить. Цікаво, як зараз там, на Венері? Ех, жаль, хлопців нема — я б їм розповів, куди збираюся летіти...

А малюк отой полетів чи й досі мудрує над кнопкою? Ну ж і чудило! Жаль, що його тітка Павлина не бачила. Вона отаких любить найбільше: каже, що з них виростають справжні учені...

Ну й хай виростають! Я й не збираюся бути вченим: водитиму космічні кораблі. Спочатку міжпланетні, а там і міжзоряні. Хоч татко й твердить, що до зірок людство полетить ще не скоро, та я думаю по-іншому. Бо нащо ж тоді й жити на світі?

* * *

Ох і нудно ж мені було оці десять днів! Як я їх і витримав?

— Нічого не вдієш — карантин, — утішав мене татко.

Я сам знав, що карантин. Що на той корабель, яким летітимемо до Венери, ми не повинні занести жодної бактерії. Але десять днів просидіти в ізоляторі, проходячи безконечні медичні процедури, — не побажав би і ворогові! Як згадаю отой кабінет, в якому мені промивали шлунок, і досі нудить.

Тільки й розваги було, що мій татко. Він страшенно боїться лоскоту. Варто доторкнутися до нього зненацька, він так і підскочить. А тут лікарі наказують роздягатися й починають обмацувати холодними пальцями. Татко корчиться-корчиться, а тоді й не витримує: починає

сміятися. До гикавки. І я сміюся, на нього дивлячись. І лікарі не витримують — починають сміятися. Не сміється лише мама.

— Ти як хлопчисько! — вичитує вона потім таткові. — За тебе аж соромно.

Татко винувато зітхає. Він і сам, мабуть, не радий, що отак боїться лоскоту, а тітка Павлина завжди додає:

— То в нього щось із генами. — І дивиться на татка так, що дай їй волю — розібрала б його на молекули.

— Так у них же пальці холодні! — не витримує татко.

— А ти не можеш сказати, щоб гріли? — запитує тітка Павлина. — Хай би спробували доторкнутися до мене холодними пальцями!

Я дивлюся на тітку Павлину і не уявляю лікаря, який насмілився б отаке із нею зробити. Всі лікарі ходять довкола неї мало не навшпиньках. Та що лікарі — її й дикі звірі бояться! Відчувають, напевне, що тітка Павлина може в будь-яку мить розібрати їх на найдрібнісінькі частки.

До того ж тітка Павлина, коли була молодою, закінчила школу карате. Була навіть чемпіоном. Вона й зараз може ребром долоні перебити отакенного дрюка! Чесне слово!..

Іще ми всі оці дні дивилися фільми про Венеру. Документальні. Про рослинний і тваринний світ, про природні умови, про життя і побут венеріан. Як вони там живуть, над чим працюють, як навчаються. Теж у школах і вузах, точнісінько таких, як у нас, на Землі. І окремо — фільм про держи-дерево. Разів із п’ять нам прокручували, на вимогу тітки Павлини. Бо це ж саме те, що їй потрібно, за чим вона і летить: рослина, яка загадково появилася на Венері. Венеріанська мутація.

Ох і страховисько ж, я вам скажу! Особливо, коли показали, як воно ловить і пожирає тварин. Моя мама зблідла і вийшла одразу, а я і тітка Павлина дивилися до кінця. І потім довго сперечалися з татком: є в держи-дерева розум, хоча б примітивний, чи ні.

Іще тітка сказала, що кадри ці — унікальні. Що держи-дерево мало хто бачив, хоча за ним полювала не одна експедиція.

— Чому?

— Бо воно має звичку рости в найнедоступніших місцях, — пояснив мені татко.

— Рости! — пирхнула тітка Павлина. — Ти говориш так, наче це звичайнісінька рослина!

— А що ж, як не рослина?

І знову зчепилися. Отак завжди: як зійдуться, так і заведуть суперечку. А встряне хтось третій — уже обоє на нього накинуться. Через те я завжди намагаюся триматися віддалік...

Мама ж ніколи не сперечається з тіткою Павлиною. Бо вона не генетик — геолог. Доктор геологічних наук моя мама! І летить не по держи-дерево, а по венеріанські опали.

Я опали ті бачив: мама якось додому приносила. Блакитні-блакитні, аж очі вбирають! Бірюза, і та здається набагато блідішою. А в центрі — вогник яскравий. Так сюди-туди й бігає.

Та якби вони були тільки блакитні, мама, може, ними й не зацікавилася б. А то вони ще й колір міняють. Перед грозою, перед раптовою зміною погоди. Стають сині-сині, аж чорні. А вогник усередині так і палахкотить, так і метається. Мама каже, що вчені до цього часу не

можуть пояснити це явище. Є різні теорії, але жодна з них не дає вичерпної відповіді. Мама теж розробила власну теорію і тепер летить на Венеру, щоб розібратися: права вона чи помилилася.

Я ж думаю, що мамі й летіти не треба. Бо не було ще випадку, щоб мама в чомусь помилялася. Так, принаймні, твердить вона сама. Моя мама наперед усе знає. І коли щось трапиться, вона так і каже:

— Я так і знала!

Татко ж летить як соціолог і як історик. І таткові на Венері дістанеться, мабуть, найбільше. Я сам чув, як мама його умовляла:

— Ти про нас хоч подумав, якщо тобі своєї голови не жалко!

Але татко наполягав:

— Хтось же та повинен дослідити це явище... І до того ж я дав уже згоду.

Мій татко такий: тихий-тихий, а вже як що надумає, то зробить по-своєму. Хоч би що йому казали.

Я татком пишаюся. І, признатися, дуже йому заздрю. Це ж тільки подумати: самому, без зброї, без нічогісінько, з голими руками заглибитися у венеріанські джунглі, куди не потикалася ще жодна експедиція. І то для чого? Щоб ознайомитися з орангутангоподібними, які всі до одного здичавіли. Так, так, здичавіли! Років із сто тому покинули міста й подалися у джунглі. І з того часу — жодних контактів з цивілізованим світом. Було кілька спроб зав’язати із ними стосунки, але всі експедиції після багатомісячних блукань так і не зустріли отих здичавілих істот. І татко прийшов до висновку, що посилати треба не експедицію, а одного-двох чоловік. Бо ті примати експедицій бояться, а коли буде одна людина чи дві, то вони навряд чи ховатимуться. Татко

піде з венеріанином Ван-Геном, теж соціологом, який уже чекає його на Венері, Я його вже бачив, на фото. Татко каже, що Ван-Ген дуже талановитий, що він автор багатьох монографій. Вони з татком листуються уже кілька років.

— А чому вони, ті примати, здичавіли?

— Поки що точно невідомо, — відповідає татко. — Є різні версії, але їх треба перевірити.

— Які версії? — допитуюсь я.

Татко невдоволено супиться: він терпіти не може не підтверджених науково припущень.

— По-моєму, найвірогідніша та, що коли конструювали орангів, допустилися якоїсь помилки. Та помилка в умовах Венери дала небажане відхилення, і в приматів вибухнули тваринні інстинкти... До речі, — усміхнувся татко, — дехто з венеріан твердить, що ті примати начиталися Ніцше і Гітлера...

— А хто такі Ніцше і Гітлер?

Татко починає пояснювати. Ніцше — реакційний філософ, який жив ще в дев’ятнадцятому столітті, а Гітлер...

— Невже вам у школі не розповідали про Гітлера?

— А-а, це той, що розв’язав останню світову війну! — врешті пригадую я. — Що проповідував расову теорію? І хотів винищити цілі народи?

— Бач, нарешті згадав! — каже татко. — Дивно, як ти вмудрився одержати з історії відмінну оцінку?

— Бо мене про це не питали!

— Хіба що не питали...

— Так що ті примати? Ну, розкажи, татку!

— Нічого поки що певного, — застерігає татко. — Просто дехто з венеріанських соціологів, так само і мій приятель Ван-Ген, допускається думки, що сучасні керівники тих здичавілих приматів взяли на озброєння Ніцше і Гітлера, зокрема — расову теорію.

— То примати од тієї теорії й здичавіли?

— Навпаки — теорія лягла на добре підготовлений грунт, — пояснює татко. — Нормальна розумна істота ніколи не може стати фашистом...

— А як вони вас із Ван-Геном уб’ють? — Мені вже стає страшно за татка.

— Навряд, — каже татко. — Найскорше, вони нас захоплять у полон. А це дасть нам прекрасну можливість докладно вивчити причину отієї психічної аномалії. — Голос татків лунає так, наче йдеться про якийсь безневинний експеримент. Тепер я розумію, чому так тривожиться мама.

А я, повторюю, татком дуже пишаюся. От тільки шкода, що й мені не можна піти разом з ним. Лишається тільки надія, що Ван-Ген раптом захворіє, і тоді татко може взяти мене з собою...

Врешті карантин наш скінчився, і ми полетіли на космодром.

Я вже тут був минулого року: наш клас під час зимових канікул возили на Місяць. Космодром величезний, його будували дванадцять років. Це ж одного лише металу скільки треба було підняти з Землі. Добре, що до цього, сотні років підряд, запускали супутники. Так їх майже всі позбирали та й переплавили тут же, у космосі.

Тепер космодром нагадує м’яч, що весь час обертається, щоб було тяжіння всередині. А по боках вмонтовані труби, на яких висять кораблі: величезні і зовсім маленькі. Маленькі, це ті, що літають між космодромом і Землею, а великі — що стартують до інших планет.

Перед тим, як впустити у корабель, нам дали спеціальне взуття із магнітними підошвами: адже як тільки корабель одведуть од космодрому, на ньому настане невагомість. Я потім, уже в каюті, навмисне впустив фотоапарат: він так і поплив у повітрі!

— Ма, можна, я роззуюся?

— Навіщо?

— Хочу трохи політати.

— Тебе ще тут не вистачало! — Мама саме намагається впіймати гребінець, що вилетів з сумки. Поки його ловили, з сумки повилітало усе: і пудра, і люстерко, і хустинка. — Та допоможи ж мені! — Це вже до татка, який стояв і дивився зацікавлено, як мама мотається по каюті.

Коли гуртом ми все переловили, я знову попросився:

— Я роззуюся, ма! На хвилинку!

— Хай хлопець роззується! — підтримав мене татко.

— Роззувайтесь обоє! — махнула рукою. — Хоч штани із себе поскидайте!

Я, звісно, штани скидати не став, а од черевиків звільнився. І одразу ж злетів у повітря. Мов у воду пірнув. Тільки у воді все ж тягне на дно, а тут висиш догори ногами і не падаєш на підлогу.

Ух, як цікаво!

Я плавав аж під стелею, щоб не заважати мамі й таткові: вони намагалися порозпихати валізи, що були, мов живі.

Потім, коли я досхочу наплавався, татко спіймав мене й опустив донизу. Я знову взувся, і ноги мої приросли до підлоги.

— Зараз будемо стартувати, — сказав татко. — Давайте подивимося. — І ввімкнув телеекран...

Одна із стін у нашій каюті засвітилася, і я одразу побачив наш корабель. Два буксири відводили його від космодрому все далі й далі, ось вони одчепилися, одлетіли, а наш корабель зависнув, непорушний. Якось аж не вірилось, що це — наш корабель і ми зараз у ньому. Корабель нагадував довгу стрілу : в гострому наконечникові — пасажири й екіпаж, а далеко в хвості — термоядерні двигуни. Ось із їхніх сопел потекли тоненькі струмені, схожі на пару, а стіни каюти ледь чутно завібрували.

— Запускають, — сказав татко.

Сопла одразу ж огорнулися хмарою. Вона аж кипіла, сліпучі блискавиці все частіше пронизували її, виривалися довгими вогняними хвостами. Стіни каюти завібрували ще дужче, а корабель зрушив з місця. Татко натиснув на іншу кнопку, і ми побачили космодром, що віддалявся, і величезну, на весь екран, Землю. В каюті забряжчало,

заскрипіло, мамина сумка поповзла із столу, впала на підлогу, розкрилася, і з неї все знову посипалося. Мама одразу ж кинулася все те збирати, а татко глибокодумно сказав:

— Появилося тяжіння. Півшляху ми летітимемо з постійним прискоренням, а половину — гальмуватимемо. Так що тяжіння буде весь час.

Тут у двері постукали, й зайшла тітка Павлина. Не в магнітних черевиках, а в звичайнісіньких домашніх капцях.

— Ну, як ви тут влаштувалися?

Ми всі відповіли, що влаштувалися добре. Навіть мама.

* * *

— А, хай ти згориш!

— Не лайся! — зауважує мама.

Татко на хвилину змовкає. Сердито сопе, намагаючись запхнути до рюкзака великий футляр із біноклем. Футляр ніяк не хоче залазити, і татко не витримує знову:

— Ч-чорт!

— Ти можеш не лаятись? — А що татко продовжує люто товкти ні в чому не винний футляр, то мама підходить до нього:

— Дай я. І де ти вродився отакий?

Футляр залазить в рюкзак, мов намащений.

— Як ти зуміла його запхнути? — бурмоче спантеличено татко.

Заглядає до рюкзака, мов усе ще не вірить, що там було місце й для бінокля.

— Бо ти завжди поспішаєш, мов на пожежу. Мотаєшся, хапаєшся, а толку ніякісінького... Нічого не забув?

— Наче нічого, — відповідає нерішуче татко й оглядається довкола.

— Гляди, — каже мама, — бо там не дістанеш.

"Там" лунає у неї так, що ми одразу розуміємо, про що йдеться. "Там" — це багато-багато кілометрів звідси: спершу гелікоптером, потім — пішки. Безкрайніми джунглями, де з-під велетенських дерев і неба не видно, де зливи випадають майже щодня. А що таке венеріанська злива, я уже знаю. Вода ллється згори суцільною рікою, вона аж реве несамовито, і тоді листя на деревах згортається, а гілля опускається вздовж стовбурів. Бо інакше злива пообчухрувала б усе...

— Та стережіться держи-дерева! — вже вкотре наказує мама. — Єдина втіха, що з тобою йде Ван-Ген.

Мама важко зітхає: вона дуже переживає за татка. Очі в мами червоні: мабуть, недавно плакала.

— Пеленгатор не забудь ввімкнути... Не забув його?

Татко каже, що не забув. Загортає рукав водонепроникної куртки, показує крихітний кристалик, вмонтований в металевий браслет. А в нас на всю стіну — карта того району Венери, де ходитимуть татко й Ван-Ген. Поки що на карті немає нічого, тільки гори, ліси та ріки, а як тільки татко й Ван-Ген зійдуть з гелікоптера, заглибляться в джунглі, так на

карті дві цяточки й засвітяться. І куди вони потім підуть, цяточки оті показуватимуть їхній маршрут.

— Ну, сядемо на дорогу, — каже татко. І потім, коли ми примостилися, хто де стояв, звертається вже до мене: — Ти ж, Вітю, гляди: помагай мамі. Ти тепер єдиний у сім’ї мужчина.

— Скажи, хай краще слухається матері!

— Слухайся мами...

— Та щоб не ганяв, де не слід!

— Не ганяй, де не слід...

Таткові мов аж соромно робити мені оті напучування. Але й він, і я розуміємо добре, що все це робиться заради спокою мами.

— Ти чуєш? — запитує мама вдоволено. — Чую...

— Він у нас мудрий хлопець. — Таткова долоня лягає мені на голову, і в мене аж перехоплює в горлі: так мені жалко зараз татка! Але я — мужчина, тож не плачу — тримаюся з останніх сил.

— Ну, пішли, — зводиться татко.

Я підхоплюю татків рюкзак, і ми виходимо з дому. І одразу ж немов потрапляємо в лазню: так парко надворі. Все небо у хмарах, вони обвисають, мов ковдра, — от-от проллються водою.

— Зливи не буде, — каже мама, глянувши на венеріанський опал, що у золотій обручці.

— Все одно парко, — каже татко, витираючи змокрілого лоба.

Я теж витираю піт, хоч зараз — що, зараз ми вже трохи звикли. А як прилетіли, отоді було! В перші дні надвір майже не потикалися: сиділи в кімнатах із штучним кліматом. Бо як вийдеш з будинку, так на тобі все й облипне. А дихаєш ніби парою. І весь час хочеться пити: скільки не п’єш, а в роті сухо. Венеріанські субтропіки, одним словом...

Зараз ми вже акліматизувалися, хоча нам далеко ще до Ван-Гена чи його синка, Жорки. Біжить за своїм татусем, аж підстрибує. Ач теж несе татів рюкзак, ще більший, аніж у мене.

Ван-Ген, вітаючись, тисне кожному руку.

— Як ваше здоров’я?.. Як ваше здоров’я?..

Питає навіть у мене. Він ввічливий. І мені дуже подобається.

На Ван-Генові зараз точнісінько такий костюм, що й у татка: з біотканини. Манюсінькі пелюстки на ньому відстовбурчені зараз: пропускають до тіла повітря. А піде злива — пелюстки враз опустяться і жодна краплина не попаде на тіло. У мене в самого є такий костюм, і я вже якось літав у ньому з тіткою Павлиною до найближчих гір. Це був наш пробний виліт, а незабаром ми вирушимо в справжню експедицію: шукати держи-дерево.

Привітавшись, Ван-Ген питає у мене:

— Ну, як, не надумався летіти із нами, Віть’ю?

Я знаю, що Ван-Ген жартує, і навіть не ображаюся на нього.

— Не надумався, — відповідаю. — Ми із вашим Жорою підемо за держи-деревом. Правда, Жоро?

Жора киває головою, що правда. І сміється при цьому. Він часто сміється, а обличчя у нього дуже рухливе.

Ми з Жоркою дружимо: уже встигли навіть побитися. Він мене укусив, а я йому пустив юшку із носа. І батькам своїм про це не сказали ні слова: ні я, ані Жорка. Так що Жорка — товариш на п’ять!

Жорка набагато нижчий за мене, а рюкзак несе, мов пір’їнку. І не пітніє ніскілечки.

— Тобі важко? — питає мене тихо. — Давай понесу й твій.

— Пхе! — відповідаю з погордою. — Це для мене дрібниці! — Хоч рюкзак все більше обтяжує плечі.

Ось і аеропорт, з якого летітимуть татко й Ван-Ген. Це, власне, й не аеропорт, а невеликий майданчик, вимощений плитами. З надтвердого матеріалу. Тут, наВенері, всі дороги вимощують такими плитами, бо асфальт чи бетон не протримався б і дня: трава порвала б на шмаття. Венеріани весь час воюють із нею: і переорюють, і випалюють, а сади обносять суцільними стінами. Ще й копають рови з отруйною рідиною.

Отака тут трава! Ляжеш на неї й не встанеш : так і проросте крізь тебе.

Поки я думав про траву, татко вже попрощався із мамою. Взяв у мене рюкзак, поплескав по щоці:

— Ну, тримайся, вояче!

— Триматимусь, — пробубонів я зніяковіло: мені дуже хотілося припасти до татка, але було соромно Жорки й Ван-Гена.

Татко поцілував мене й побіг до гелікоптера : Ван-Ген уже там — махає до татка рукою.

Ми стояли, аж поки яскраво-червона машина зникла за обрієм. Потім мама сумно сказала:

— Пішли, Вітю, додому.

Мені ж додому не хотілося. Ми із Жоркою ще вчора домовились: як тільки проведемо батьків, збігаємо на стадіон.

— Ти, я бачу, зовсім не сумуєш за татком, — каже з докором мама. — Ну, біжіть, коли вам так уже кортить, а я зайду до тітки Павлини.

— Я недовго, ма!

— Знаю я ваше "недовго"! Та бережіть ноги! — Мама чомусь найбільше боїться за мої ноги. Вона переконана, що з головою моєю нічого не станеться.

Мама пішла до тітки, а ми гайнули на стадіон.

Там ще нікого не було. Ми поганяли, поганяли м’яча, але вдвох було нецікаво. Жорка врешті запропонував:

— Пішли на спортивний майданчик!

На майданчик мені не дуже хотілося: я уже знав, що там Жорка дасть мені сто очок фори. Для нього що турнік, що кільця, що бруси — все одно. Літає на них, наче птах, такі сальто викручує, що всі наші

земні чемпіони позеленіли б од заздрощів. Я в порівнянні з ним — ганчірка підвішена, хоч маю перший спортивний розряд.

Та воно і не дивно. Якби я мав такі руки і ноги, я теж не одставав би від Жорки.

— Пішли краще скупаємося, — кажу я товаришеві: Жорка у воді проти мене — слабак. Він чомусь боїться води: як відчує, що ногою вже дна не дістане, так і вигрібає щосили до берега. І пливе по-собачому: брьохає щосили ногами й руками, аж бризки летять. А щоб пірнути — про те й мови немає! Скільки я його вмовляв, так і не наважився.

Тож Жорка хоч і погодився іти купатися, але не дуже охоче.

Потім ми знову ганяли м’яча, і я, звісно, запізнився додому, і мені влетіло од мами.

— Ти зовсім пустився берега! — сказала вона під кінець. — Зрадів, що татко поїхав.

Це мене найбільше образило: татка я дуже люблю. Весь вечір сидів непорушно у кріслі й думав про нього: як вони там із Ван-Геном? Продираються джунглями чи спускаються на плоту річкою?

Потім пішов у татків кабінет, глянув на карту. Спершу не помітив нічого, хотів уже був вийти, та зненацька на ній наче блимнула якась крихітна іскорка. Я аж дух зачаїв! Придивився пильніше — вогник! Один і другий...

— Ма-а! — закричав я щосили. — Ма-а!

Вбігла перелякана мама.

— Що сталося?

— Татка ось видно!

Мама так і кинулася до карти:

— Де?

— Та он, ти не туди дивишся!

Мама врешті побачила вогники. І тільки побачила — сльози з очей. Дивиться й плаче. Ну, чого б ото плакати? Тут радіти треба, що татка побачили!

Мама довго дивилася на вогники, що ледь помітно рухалися по карті. Ось вони зупинилися.

— Що це із ними? — занепокоїлася мама.

— Мабуть, зупинилися на ніч.

Мама глянула на годинник:

— Ай справді, вже пізно... Іди, Вітю, спати.

— А ти?

— Я ляжу тут, на канапі,

Я догадався одразу: мама і вночі не хотіла відходити од карти. І вранці, коли я іще спав, мама легенько поторсала мене за плече:

— Вітю, вставай: татко вже встав!

Я, як був у трусах, зірвався й бігцем до карти: два вогники вже рухалися вздовж невеличкої річки, що губилася в джунглях.

— Давно вони встали?

— Вже більше години.

Мама, певно, не спала всю ніч: стерегла татків сон.

— Ти ж, Вітю, снідай уже сам.

— А ти?

— Я вже поснідала. Мені треба бігти, бо я запізнююся на роботу. (Скільки пам’ятаю маму, вона завжди запізнюється. І годинник у неї постійно відстає.)

— Ти в лабораторію?

— А куди ж іще! — відповідає заклопотана мама: вона саме причісується.

Потім хапає сумочку, цілує мене наостанок і вибігав з кімнати. Я біжу до вікна, щоб подивитися на маму: вже на вулиці — строга, підібрана, на маму, якось і не схожа. Ось її наздогнала яскраво-червона машина, мама махнула рукою, машина зупинилася, осіла на землю: там було двоє венеріан. Один із них вискочив, відчинив дверцята, мама сіла — машина одразу ж піднялася над дорогою, трохи повисіла на місці, а тоді полетіла вперед.

Тепер я не побачу мами до пізнього вечора. Хіба що по відеофону.

Поснідав, став думати, що робити далі. Робити було що, варто лише свиснути Жорці, але мені захотілося побути самому. Раптом згадав: я ж пообіцяв таткові вести щоденник. Записувати все, що побачу без нього і що зі мною станеться.

Мені страх не хотілося сідати за писанину! Вони мені і в школі набридли, оті домашні завдання! І з літератури пиши твір, і з історії, і з географії. А я що, письменник? Я буду космонавтом, водитиму кораблі на інші планети. Або полечу до далекої зірки — шукати сліди розумного життя.

Та нічого не вдієш: дав слово — дотримуй! Бо татко, як повернеться, обов’язково поцікавиться щоденником.

Отже, так. Я прилетів на Венеру два тижні тому і за цей час уже побачив дуже багато цікавого. Ми зупинилися в спеціальному науковому центрі, де живуть лише вчені, не менш видатні, аніж у нас на Землі. Усі вони носять білі костюми, бо в чорних тут можна спаритись, так пече сонце. І ще ж рятує захисний екран, що довкола Венери, а то температура могла б піднятися до ста градусів: вода стала б кипіти й усе живе загинуло б. Навіть рослини.

А рослини тут незвичайні, я таких на землі й не зустрічав. Ось хоча б будяк. У нас він виростає по пояс… ну, по плечі людині… А тут наче дерево. Стовбур — не обхопиш руками. А дерева — справжні гіганти на двісті метрів заввишки! Росли б, мабуть, і вищі, але перешкоджає тяжіння: не витримували б стовбури.

Ми вже звикли до яблук, що важать десятки кілограмів, до метрових огірків і помідорів завбільшки з відро: принесеш такий помідор і їси цілісінький тиждень.

А на кавуни страшно й дивитися: однією скибкою можна нагодувати десяток людей.

Взагалі мені тут дуже цікаво, аби не було так жарко. В перші дні коли виходив з приміщення, то ледь ноги волік. І надівав спеціальний шолом з холодильним пристроєм. А тепер уже обходжуся без шолома: ношу бриль з біотканини.

А Жорка бігає голомозий. І хоч би що! Та воно й не дивно: він же народився тут, на Венері, і якби потрапив на Землю, то, мабуть, мерз би. Кумедний він, Жорка: і хвилини не посидить спокійно. І все, про що не подумає, так на пиці й написано. А побачили б ви, як він лазить по деревах! Перелітає з гілки на гілку — аж дух забиває! От мені б так навчитися!..

Він перейшов у восьмий клас, як і я. І мій татко якось сказав, що у Жорки блискучі математичні здібності.

А ще тут страшні грози. Особливо восени і взимку. Хоч зими тут не буває, Жорка й уявлення не має, що таке сніг, а кригу бачив тільки в холодильниках, але взимку температура все ж трохи нижча, аніж улітку, і без кінця періщать зливи. А що таке венеріанська гроза, я вже бачив не раз. Хмари наповзають такі, що аж страшно дивитися, — чорні-чорні і весь час перемішуються... І аж палахкотять од блискавиць. І не одна блискавиця чи дві, як у нас на Землі, а кількасот одночасно. Тріск такий, мов ось-ось кінець світу. І все повітря довкола починає світитися, а з пальців, до чого не доторкнися, так іскри й сипляться. А волосся на голові аж палахкотить од іскор. Дерева ж, як по команді, опускають листя й гілки — стирчать лише стовбури, а ми забиваємося в приміщення. Застукає злива на вулиці — потонеш умить!..

Щойно говорив по відеофону з тіткою Павлиною: питала, як татко. Тітка Павлина вчора полетіла в інший науковий центр, на конференцію.

— Як там вони?

Я дивлюся на карту й бачу дві іскорки, що вперто занурюються в джунглі.

— Рухаються! — кричу тітці Павлині.

— Скоро рушимо й ми… Твоя матуся, сподіваюся, не заперечуватиме?

Відповідаю, що хай тільки спробує!

— Молодець! — хвалить мене тітка Павлина. — Я теж такою в твої роки була.

— А можна взяти Жорку? Він хлопець на п’ять!

Тітка Павлина каже, що можна: Жорку вона вже знає.

Ще спитав тітку, чи довго триватиме ота конференція. Потім тітка Павлина передала привіт моїй мамі й екран погас. А я сів і записав нашу розмову до щоденника. Хоч і не знаю, чи все треба записувати. Ну, хай татко потім розбирається, коли буде читати.

Х-ху, натомився! Аж рука заніміла. Ніколи не думав, що так важко їх писати, оці щоденники.

Заховав зошит у стіл, пішов по махольот. Політаю, поки мама повернеться. Гукну лишень Жорку — удвох веселіше.

Вийшов на балкон: будинки тут низенькі, не те, що у нас на Землі. У нас в одному будинку живе мільйонів по тридцять, а тут душ по двісті, не більше. Бо мешканців на Венері всього тридцять сім мільйонів, а материків ще більше, ніж у нас, на Землі. То й міста тут поки що такі, як

були в нас чотириста років тому, — більше розповзаються на всі боки, аніж угору ростуть.

Прилаштував махольот, стрибнув, полетів. Усе вище й вище, аж поки будинки стали маленькими.

З учорашнього дня ми з мамою не знаходимо собі місця: щось сталося з татком. Ось уже минуло чотирнадцять діб, як татко й Ван-Ген мандрують джунглями, і ми щовечора виходимо на радіозв’язок: розмовляємо із ними по півгодини. Мама щоразу допитується, що вони їдять, бо їй усе здавалося, що вони голодують, татко ж її весь час заспокоює. Концентратів у них вистачить на кілька місяців. До того ж Ван-Ген щодня знаходить у джунглях якісь поживні плоди, іноді дуже смачні й незвичні.

— Глядіть, ще потруєтесь!

Татко відповідав, що не потруяться.

— А тих жахливих істот не стрічали?

Татко відповідав, що не стрічали. Бачили тільки їхні сліди, одного разу наткнулися навіть на багаття, яке ще тліло, — було таке враження, що оранги, помітивши їх, зникли. Іще в татка таке відчуття, наче за ними хтось пильно стежить.

— Бережіться, щоб вони вам не заподіяли чогось лихого!

— Якщо не заподіяли досі, то вже не заподіють, — відповідає безтурботно татко.

Мама лише головою похитує на таткову легковажність.

— Дай трубку Ван-Генові! — каже вона. — Ван-Гене, ви ж там глядіть, будьте обережні! — Мама чомусь вважає, що у Ван-Гена більше здорового глузду, аніж у татка. — Чуєте, Ван-Гене!

Ван-Ген заспокоює маму, як тільки може.

— Я знаю, що ви людина мудра, — лестить мама Ван-Генові. Кладучи ж трубку, додає: — Обоє вони якісь легковажні. — Мама твердо переконана, що всі чоловіки трішки того...

Я, наприклад, в її очах зовсім із "привітом". Але я не ображаюся: уже звик.

Після кожної розмови із татком мама стає веселою й дуже доброю. Проси в неї, що хочеш...

А учора з ними щось сталося. Я перший помітив, зовсім випадково. Збирався саме взяти щоденник і по дорозі до столу глянув на карту: два вогники, що досі трималися купи, чомусь розлетілися. Один тремтів на місці, наче до карти приклеєний, а другий метався по колу.

Ось він теж застиг, а потім став рухатися зигзагами, тикаючись то в один бік, то в другий, наче осліп.

Охоплений тривогою, я покликав маму...

Відтоді ми з мамою не відходимо од карти. Нам уже повідомили, що в той район вилетіла пошукова група. Група та змушена була незабаром вернутися назад: наближалась гроза. Треба було перечекати, поки проясниться, а тоді вже вести пошуки далі. І ми з мамою чекали й дзвонили щогодини, чи не вилетіли ще гелікоптери.

Врешті нам повідомили: вилетіли.

Та ми уже й самі бачили, що вилетіли: десятки вогнів одірвалися од нашого висілка, посунули в бік джунглів. Ось вони перевалили через гірський хребет, облетіли велетенське озеро, а потім розбилися: одна група рушила в бік завмерлого вогника, а друга стала полювати за іскоркою, що безладно металася по карті.

Наздогнали, накрили.

То був не татко, не Ван-Ген, а пелікан. І браслет з пеленгатором висів у нього на шиї.

Другий же браслет зняли з ноги антилопи. Чимось дуже налякана, вона метнулася стрімголов уперед і потрапила в смертельні обійми держи-дерева. Поки долетіли, від антилопи лишився лише кістяк та браслет з пеленгатором.

Про все це нам розповів командир пошукової групи. І ще він сказав, що вдалося розшукати те місце, де відбулася зустріч татка й Ван-Гена з орангами. Вони обстежили широку галявину, на якій татко й Ван-Ген зупинилися, щоб перепочити. Саме на тій галявині оранги на них і напали...

— Напали? — блідне мама.

— Ну, не напали, а забрали з собою, — уточнив командир пошукової групи. — Зустріч, мабуть, була досить мирною, бо ми не знайшли жодних слідів боротьби. Адже ваш чоловік саме й прагнув потрапити до орангів. От він свого і добився...

— А пеленгатори? Чому вони зняли пеленгатори?

На це запитання у командира теж є готова відповідь. Ті істоти насамперед дбають про те, щоб їх не вистежили. І перше, що вони

роблять, — це знімають із своїх бранців пеленгатори й чіпляють їх на спійманих тварин або птахів. Або закидають у річку чи озеро...

— Бранців? — перепитує мама. — Отже, вони не вперше беруть полонених?

— Такі випадки були, — неохоче відповідає командир.

— І вони... повернулися?

Мама дивиться з такою надією, наче від того, повернулися ті бранці чи ні, залежить нині і таткова доля. Я на місці командира відповів би ствердно — аби лише втішити маму. Але венеріани просто не пристосовані до обману: перш ніж командир одкрив свого великого рота, відповідь уже була написана на його обличчі.

— Вони їх, на жаль, не відпускають... Але це ще нічого не означає: ті ж попали до них силоміць, а ваш чоловік пішов по добрій волі.

— Це не міняє суті, — з розпукою каже мама. — Полон є полон...

Вона підходить до карти, торкається до того місця, де ще недавно горіла непорушно іскорка:

— Ви тут знайшли антилопу?

— Тут.

— А галявина — поряд?

— Так, метрів за двісті.

— Я повинна злітати туди.

Командир пробує відраяти маму, але я вже знаю, що то безнадійна справа: якщо мама щось вирішить, то немає такої сили на світі, яка її зупинила б. Навіть тітка Павлина. Вона подзвонила нам того ж вечора.

— Летиш?

— Лечу.

— Коли?

— Завтра.

— Надовго?

— Не знаю.

— АВітя?

— Вітя лишається вдома.

— Гм... — сказала тітка Павлина. — То я завтра прилечу до вас. Побуду, поки ти повернешся.

— Дякую, — відповіла стримано мама: вона сама не любить, коли їй за щось дуже дякують.

Мама полетіла не наступного дня, а через день: не пускали тумани. Густющі, аж чорні, за півметра нічого не видно. Простягнеш руку — і вже пальців не бачиш. Навіть дихати важко: суцільна вода. Тутешні мешканці, й ті намагаються не виходити з приміщень.

Добре, що такі тумани бувають рідко.

— А як же птахи та звірі? — питав я Жорку.

— Тікають у гори. Туди ці тумани не дістають.

Я подумав, що й оті здичавілі істоти теж подалися, мабуть, зараз у гори. І татка, Ван-Гена захопили з собою.

Тож мама змогла вибратися лише через день. А ще через два дні я, Жорка і тітка Павлина полетіли до найближчих гір. "На деньок", — сказала тітка Павлина. І льотчикові, який вів гелікоптер, наказала прилетіти за нами годин через десять.

Ми висадилися під гірським кряжем, бо держи-дерево стрічається переважно на узгір’ях, на висоті тисяча метрів над рівнем моря. Тут уже кінчалися джунглі з майже непрохідними лісами та болотами, з вічнозеленими деревами, які так густо сплітаються кронами, що внизу завжди стоять сутінки. А ще коли додати товстелезні, з людський тулуб ліани, які обвиваються навколо стовбурів, та колючі, з широчезним листям кущі, то лишається тільки дивуватися, як татко з Ван-Геном отакими джунглями й продирались.

Перед нами були височезні гори із скелями червоного кольору, а нижче простяглася вузька смуга лісостепу: зелена по пояс трава, поодинокі, схожі на баобаби дерева. Тітка Павлина якнайсуворіше наказала, щоб ми від неї й на крок не одходили, бо в такій траві й ховається держи-дерево: підстерігає легковажну жертву. Сама ж вона несла мачете: гострий, як бритва, меч, щоб одрубати хоч трохи того держи-дерева, якщо ми на нього натрапимо.

— Намагайтесь ступати там, де щойно пройшли антилопи, — повчала нас тітка Павлина. — Ось бачите, яку вони протоптали стежку!

Антилопи виднілися повсюди: деякі паслися, ті дрімали, збившись у невеликі табунці, інші з цікавістю розглядали нас. І не боялися

ніскілечки: підпускали майже впритул. Тут, як і в нас, на Землі, на диких тварин полювання суворо заборонене.

Ми довго брели травою, але на держи-дерево так і не натрапили. Тітка Павлина зривала то ту квітку, то іншу, щоб потім покласти в гербарій, а нам із Жоркою стало вже нудно. Нас так і тягнуло до скель, що височіли поряд: видертися хоча б на одну, подивитися згори.

Врешті й тітці Павлині набридло збирати квіти і вона сказала, що, так тому й бути, підемо до Скель.

— До он тієї найближчої.

Ми з Жоркою наввипередки помчали до скелі. Жорка весь час одставав, бо ноги у нього коротші, ніж у мене, а руки довгі, аж за коліна.

Зате коли ми почали видиратися на скелю, Жорка одразу ж опинився попереду. Тут уже жоден альпініст не міг би з ним позмагатися. Я ще не добрався й до середини, а він уже на вершечку. І аж стрибає од радості, що мене обігнав.

— Жоро, зірвешся! — гукає тітка Павлина.

Жорка застрибав іще дужче.

Видерлися, перевели подих, роздивляємося довкола.

Ох, і краса, я вам скажу! Внизу, куди оком не кинь, — джунглі, як море. А прямо під нами — трава, де-не-де дерева і повно тварин. Антилопи, жирафи, зебри, а он і леви!

— Де? Де? — питає мене Жорка.

— Он, біля дерева!

Всі ці звірі були колись завезені з Землі, ще до того, як появилися венеріани. І птахи також.

А ще раніше були завезені рослини — живі фабрики кисню.

І риб також завезли. Бо води на Венері хоч одбавляй...

Позаду нас здіймаються скелі. Дедалі вищі й вищі — до самого неба. А небо срібне-срібне — аж засліплює, коли на нього довго дивитися. То захисний екран довкола Венери. Без нього тут усе спеклося б на шашлик...

При згадці про шашлик мені захотілося їсти.

Тітка Павлина розв’язує рюкзак, дістає величезні бутерброди, тюбики з різними пастами, еластичний термос з гарячою кавою. І мені здається, що я ще ніколи не їв такої смачнятини.

— Не квапся, бо ще вдавишся! — зауважує тітка Павлина.

І тут Жорка, як ніс бутерброд до рота, так і завмер:

— Гляньте, що то таке!

Я повернувся в той бік, куди дивився Жорка: внизу, майже під скелею, на якій ми сиділи, побачив невелику антилопу. Антилопа спокійненько паслася, я хотів був уже спитати в Жорки, що він там побачив таке незвичайне, як нараз тітка Павлина ухопила мене за лікоть:

— Держи-дерево!

Антилопа підняла голову, насторожилась: до неї, мабуть, донісся вигук тітки Павлини. Постригла, постригла вухами, потім знову заходилася біля паші.

Тут і я, придивившись пильніше, помітив якийсь рух у траві. Якесь велике темне коло, що поступово стискалося довкола тварини, якесь наче гілля, що повзло, підминаючи під себе траву. Сантиметр за сантиметром, невпинними конвульсивними рухами просувалося те гілля вперед, і щось у тому рухові було таке невблаганне, таке жорстоке, що мені аж похололо у грудях.

— Тікай! — закричав Жорка щосили.

Схопився на ноги, замахав на тварину руками.

Антилопа різко стрибнула вбік, завмерла, судомно поводячи боками. Вона ніяк не могла зрозуміти, звідки той вигук.

— Тікай, дурна! — закричав і я, а Жорка, вхопивши камінь, кинув донизу.

Антилопа зірвалася з місця, помчала од скелі. Та вже було пізно: не встигла вона пробігти й кількох метрів, як перед нею піднялася зелена стіна і тисячі довгих, увінчаних колючками гілок захльоскали в повітрі. Антилопа сахнулася, помчала в інший бік, але й там наткнулася на рухливу стіну, — скрізь, куди вона не кидалася, виростала ота страхітлива стіна, вимахуючи колючими батогами.

Ми кричали, кидали в держи-дерево каміння, намагаючись хоч чимось допомогти нещасній тварині, та колюче гілля невблаганно посувалося вперед і зелена висока стіна стискала коло.

Ось антилопа зовсім вибилася з сил, зупинилася. Вона вся тремтіла, мокрі боки її ходили ходором, а колюча стіна підступала все ближче й ближче, і тисячі гнучких, довгих гілок тяглися до нещасної тварини.

— Одверніться! — сказала тітка Павлина.

Та ми все одно дивилися, хоч нам було й страшно. Ось перші гілки дістали тварину, вп’ялися у неї колючками — антилопа відчайдушно рвонулася й одразу ж обм’якла, впала на коліна. Держи-дерево зарухалося ще швидше, навалилося на антилопу, огорнуло її суцільним рухливим клубком. Клубок аж запульсував, щосили стискаючись, потім швидко покотився од скелі.

— Все, — сказала тітка Павлина.

— Давайте наздоженемо! — вигукнув Жорка: його аж тіпало.

— Не наздоженемо. Поки ми спустимося, за держи-деревом і слід прохолоне. Воно тепер не скоро тут появиться: заб’ється в хащі й кілька днів буде перетравлювати свою жертву.

— Ми так його й не розшукаємо? — запитав я розчаровано: після того, що побачив, мені дуже закортіло зустрітися з держидеревом.

Віч-на-віч. З мачете в руках. Я його рубав би, аж ошмаття летіло б!

— Знайдемо! — сказала тітка Павлина. — Не це, так інше, а знайдемо!

Ну, хай воно мені тільки попадеться!..

Потім ми спускалися з скелі. Тільки не знайомою доріжкою, а з протилежного боку: тітка Павлина помітила внизу, на дні глибокої

ущелини, дивні квіти синього кольору. А коли її щось зацікавить, то тут вона забуває про все: не те що в ущелину — в самісіньке пекло полізе!

Спускатися було ще важче, аніж підніматись. З-під ніг весь час вислизало каміння, і треба було дуже пильнувати, щоб не зірватися з кручі.

Врешті спустилися: мокрі, хоч викручуй!

Тітка Павлина одразу ж подалася до квітів, наче вони не могли її почекати. Зблизька вони виявилися величезними, більше метра в діаметрі, й сині-пресині. А посередині в кожної по п’ять довгих вусиків із жовтими китицями... Отож тітка Павлина пішла до квітів, а ми з Жоркою, трохи перепочивши, вирішили прогулятися ущелиною.

— Далеко не забирайтеся! — гукнула нам тітка Павлина.

— Ні, ми тільки глянемо, що за отим закрутом.

За тим закрутом ще один закрут, а за ним ще один... Ми дерлися вище й вище, перелазячи через валуни, ковзаючись по мокрій гальці, а ущелина ставала все глибшою й глибшою, вона все тісніше стискалася високими стінами з темно-рудої глини. А ще вище підіймалися скелі, і деякі так нависали над нами, що ми аж голови вбирали у плечі.

— Жорко! — гукнув я до товариша, що йшов попереду. — Вертаймося назад!

Жорка мовби й не чує: зупинився перед стіною, щось роздивляється.

— Жоро, що там?!

Він повернувся, махнув до мене рукою:

— Іди сюди!

— Що там?! — кричу вже біжка.

— Іди, покажу.

Підбіг. Стінка, як стінка, та ж руда глина і більше нічого.

— Сюди глянь!

Придивився пильніше: якась ніби ниточка. Блакитна-блакитна.

— Що це? — питаю.

— А ти глянь під ноги!

Глянув: під ногами мов хто натовк блакитного скла. Так і виблискує. Нахилився, підняв шматочок — і в ньому одразу ж спалахнув ясний вогник.

Я так і охнув:

— Опал!

Жорка кивнув головою: він уже довбав гострим камінцем глину, вивільняючи жилу.

— Жоро, ти знаєш, що ми знайшли?!

Жорка продовжував колупати глиняну стіну. Тоді, піднявши найгостріший камінь, заходився коло жили і я.

— Нічого в нас так не вийде, — сказав я згодом Жорці: глина була тверда, наче камінь. — Треба гукнути тітку Павлину. В неї ж мачете... Ти постій тут, щоб не загубити це місце, а я швиденько змотаюся.

Тітка Павлина спершу не повірила:

— Які ще опали? Що ти вигадуєш?

— Та опали ж, — замалим не плакав я. — Справжнісінькі! Там отакенна жила!

— Така товста? — всміхнулася недовірливо тітка Павлина.

— Ну, може, трохи тонша... От пішли, самі глянете!

Тітка Павлина неохоче відірвалася од квітів, підібрала мачете.

— Пішли. Тільки швидше, бо ми й так забарилися.

Мене й підганяти не треба: біг попереду — де й сили бралися.

— І справді опали! — сказала зачудовано тітка Павлина. — Та ви знаєте, хлоп’ята, що знайшли?!

І заходилася довбати стіну.

Тепер, коли в нас було мачете, справи пішли веселіше: глина так і сипалася донизу, опалова жила проступала все виразніше. Спершу тоненька, мов ниточка, вона грубішала прямо на очах: стала, як палець завтовшки... згодом як два... А коли ми видовбали цілу печеру, то із стіни засвітилася жила завтовшки з долоню.

Тітка Павлина тепер уже не квапилася: обережно зачистила стінку, дістала із рюкзака ганчірочку, намочила із термоса, промила жилу. І стінку одразу наче прорізала блакитна блискавиця — зверху аж до низу. А на тому блакитному тлі спалахували яскраво-червоні вогники. Вони весь час рухалися, весь час мов стікали донизу ясним ланцюжком.

— Красиво? — спитала тітка Павлина, обличчя її аж цвіло.

— Дуже красиво! — видихнули ми із Жоркою.

Тітка Павлина провела по жилі долонею, з жалем одірвалася од стінки:

— Час, хлоп’ята, рушати назад...

— А жила?! — в один голос закричали ми.

— Жила ваша нікуди не дінеться. От повернеться твоя мама, Вітю, отоді ти й приведеш її сюди. Знаєш, який це буде для неї сюрприз? Поки що ж ми заберемо ті, що надовбали... Тут хоч би ці донести.

Ми й справді надовбали цілісіньку гору опалів. І вже жалкували, що в нас усього один рюкзак: у тітки Павлини.

— Вибирайте більші.

Натовкли майже повен рюкзак і ще лишилося стільки ж.

— А ці сховаємо, — сказала тітка Павлина.

Стали збирати опали, складати під жилою. І тут Жорка закричав:

— Дивіться!

Ми повернулися до нього: Жорка пильно дивився на опал, затиснений у руці.

— Що там у тебе?

— Посинів, — відповів Жорка налякано.

Я й собі підняв опал, підніс до очей. Камінь, щойно блакитний, враз став густо-синій, а всередині вже металися наполохано вогники.

— Насувається злива, — стривожено сказала тітка Павлина.

І тільки вона оте мовила, як гори мовби зітхнули: глухий, ледь чутний гуркіт докотився до нас з неба.

— Треба тікати! — тітка Павлина похапцем одягла рюкзак.

Я уявив, який скажений потік помчить по цій ущелині, і весь аж здригнувся. А тітка Павлина вже спускалася донизу, перестрибуючи з каменя на камінь.

— Швидше, хлоп’ята, швидше!

Позаду безугавно гримотіло. І хоч небо над нашими головами світилося сріблясто й чисто, нам уже здавалося, що ущелина пірнула в тінь, холодну та моторошну. Я не витримав і на ходу оглянувся: з-за гострих верховин, піднімаючись навально у небо, виростала чорна стіна. Важка та понура, вона аж клубочилася, і сліпучі блискавиці невпинно розпанахували її. З крутих стін ущелини од безперервного гуркоту сухо осипалася глина.

— Швидше, хлоп’ята, швидше!

Тітка Павлина вже біжить, і ми щодуху шпаримо за нею.

— Печера! — закричав раптом Жорка. — Оно-о печера!

Засапані, ми зупинилися, глянули догори. Метрів за двісті, прямо над нами, стриміла скеля і в ній чорніла велика печера.

— Подерлися! — скомандувала тітка Павлина і перша полізла на круту стінку.

Видиратися було дуже важко: суха глина осипалася з-під ніг, ми часто з'їжджали донизу. Добре, що подекуди траплялися кущики, за які ми щосили й чіплялися. В грудях у мене вже аж горіло, а серце калатало так, що в очах було чорно. Ми дерлися й дерлися вгору, а скеля мов одсувалася од нас, мов утікала.

— Перепочинемо, — прохрипіла тітка Павлина.

Впершись ногами у виступ, вона завалилася на спину. Груди в неї ходили ходором, а широко розтуленим ротом вона жадібно хапала повітря.

У мене теж, Мабуть, вигляд був не кращий. Тримаючись за кущ, щоб не посунутись донизу, я лежав, знесилений, і мені вже здавалося, що жодна сила на світі не примусить мене звестися, щоб знову дертися вгору. А гуркіт все наростав і наростав, нам уже доводилося щосили кричати, щоб почути одне слово. Величезна хмара, закриваючи небо, швидко котилася із гір.

— Рушаймо, бо ми тут не втримаємося! — закричала тітка Павлина.

Я глянув на її рюкзак і гукнув, щоб вона його кинула, бо тут і без рюкзака серце заходиться, але тітка Павлина чи то не почула, чи не хотіла розлучатися з опалами.

Ми дерлися все вище й вище, а блискавиці вже били поруч — суцільною вогняною стіною...

Ще метр... Ще два... Нарешті!..

Попадали на вході до печери, геть знесилені. І тільки попадали, як блискавиці затанцювали поруч, а од тріскоту захиталися стіни печери. Велетенська вогняна куля зависла прямо перед нами, шалено обертаючись. Печера враз наповнилася зеленим світлом, таким різким і нестерпним, що аж заболіло в очах. З пронизливим шипінням куля гойднулася вгору, попливла прямо на нас.

— В печеру!.. Швидко! — закричала тітка Павлина.

Я схопився, метнувся вглиб. І останнє, що побачив, це рюкзак із опалами, кинутий тіткою Павлиною. Печера враз наче вибухнула, розлетілася ка тисячі сліпучих скалок, мене одірвало від підлоги, крутонуло, пожбурило...

— Живий?..

Я увесь мокрий, а тітка Павлина ще поливає мене водою. Для цього варто лише виставити з печери пригорщі, і вони вмить наповнюються: водяна стіна реве за півметра од мене.

Я ніяк не можу зрозуміти, як тут опинився: адже добре пам’ятаю, що біг в глиб печери.

А вогняна куля?.. Де поділася куля?..

Обводжу поглядом високе склепіння, яке нависає над головою, і бачу, що воно все аж оплавлене.

— Встигла втекти! — весело кричить тітка Павлина: вона, мабуть, дуже рада, що я лишився живий.

Поруч щось заворушилося. Я придивився пильніше й аж звівся: Жорка! Ота блискавка геть спалила на ньому волосся, і Жорка схожий тепер на обсмалене курча. Я не витримав і зареготав. Дивлячись на мене, розсміялася й тітка Павлина, а вслід за нами став сміятися й Жорка. Він аж через голову перекотився, такий був радий, що ми всі вціліли.

Постраждав лише рюкзак із опалами: лишилася купа білого попелу. Та ще мачете: лезо геть оплавилося, скрутилось, а руків'я обвуглилось. Згодом ми виявили, що блискавка вивела з ладу й датчики, вмонтовані в браслети.

— Не біда, — втішила тітка Павлина. — Гелікоптер все одно прилетить, а ми постараємося добратися до того місця, де він нас висадив.

Злива згодом ущухла. Поцьвохкала на прощання блискавицями і посунула до джунглів. Ми вийшли із печери: прямо під ногами, виплескуючись з глибокої ущелини, ревіла вода. В бурхливому потоці, геть вкритому піною, миготіли то кущі, то цілі стовбури дерев. Вода жбурляла їх од стіни до стіни, перевертала, підкидала угору. Я з жахом подумав, що було б, аби ми не встигли чкурнути з оцієї ущелини. І як ми тепер переберемося на той бік? Адже коли спаде вода, нам все одно ні спуститися, ні вилізти по крутих схилах.

Лишилося якось обійти ущелину.

Спершу подерлися вгору, але за якихось сотню метрів уткнулися в кам'яний виступ: навіть Жорка не зміг видертись на нього. Спробували обійти, та тільки час змарнували: виступ тягнувся на багато кілометрів, і

весь він був мов обструганий: жодної, бодай найменшої, тріщини, за яку можна було б зачепитися.

— Доведеться спускатися донизу, — сказала тітка Павлина.

Вона була похмура й стривожена. І я її розумів: донизу ущелина розширюється, тож там ще менше шансів перебратися через оцей бурхливий потік.

А ми ж повинні ще до заходу сонця дійти до того місця, де висадилися!

— Не вішайте носи, хлоп’ята! Проберемося!

Тітка Павлина знову бадьора й упевнена. І, дивлячись на неї, веселішаємо й ми.

Обережно спускаємося донизу. Кругом скелі й скелі, мокрі, слизькі, тільки й дивись, аби не зірватись, а потрапляєш на глину — ще гірше. Все так з-під ніг і пливе, рятують лише кущі, за які ми чіпляємося...

— Майданчик! — кричить Жорка, що йде попереду.

Ми обережно підходимо: Жорка стоїть на краю урвища, а внизу зеленіє трава і величезне дерево, над самісінькою ущелиною. Воно саме підіймає догори опущене гілля, розправляє згорнуте листя. Мені аж не віриться, що це — рослина, а не якась фантастична істота.

А трохи нижче починаються джунглі.

— Ну, здається, вибралися! — бадьоро каже тітка Павлина.

Вибралися то вибралися, а от як ми туди спустимося? І де знайдемо брід через оцей потік, що розлився справжнісінькою річкою.

А Жорка вже лізе донизу. Вхопився за кущ, що навис над урвищем, погойдавсь-погойдавсь і стрибнув на вузенький виступ, який витикався прямо під нами.

— Давайте сюди! — гукає.

Я глянув униз і позадкував: виступ стирчав над самісінькою прірвою, зірвешся — і кісток не збереш.

Тітка Павлина вхопилася за кущ, загойдалася. Потім, широко розставивши руки, стрибнула. Я аж очі заплющив од страху: здалося, що тітка не втримається на тому порожкові.

— Віть’ю, стрибай!

Розплющив очі, а тітка Павлина вже поруч із Жоркою.

— Стрибай! — кричить мені знизу. — Ми тебе підстрахуємо!

Щосили вчепившись за кущ, лягаю на живіт, обережно сповзаю в моторошну порожнечу. Повзу, і мені вже здається, що внизу нічого зараз немає: ні поріжка, ні тітки Павлини, ні Жорки — лишень прірва. Гілля тріщить, воно от-от обірветься, а мені ж іще треба розгойдатися, щоб втрапити на той поріжок.

— Стрибай, Віть’ю!.. Стрибай!.. — Голос Жорчин долинає наче крізь вату.

Ніяк не можу одірватися од куща. Мов і не мої це пальці: хочу їх розтулити, а вони не розтуляються.

— Стрибай же!

Легко йому казати! Врешті стрибнув.

Трохи постояли, збираючись з духом, потім Жорка обережно рушив праворуч. Минув гострий виступ, закричав уже звідти:

— Тут ущелина! Йдіть сюди!

— Йди попереду, — каже тітка Павлина. — Я тебе підстрахую. І не дивися вниз.

Вп’явшись у стінку, обережно просуваюся вперед. Карниз не такий уже й вузький, як здавалося згори, аби ж не оцей виступ: нависа над карнизом, і ні пролізти під ним, ні перелізти.

Долоні мої прикипають до скелі, пальці судомно намацують щонайменший виступ. Карниз впирається мені в груди, перехиляє назад, він наче хоче скинути мене в прірву, все у мені починає тремтіти, і тут лунав спокійний голос тітки Павлини:

— Так... так... молодець!.. Спокійно... спокійно...

Тітчина рука лягає мені на спину, притискає до скелі, і я вже сміливіше переставляю ноги А з того боку мене хапає Жорка...

Х-ху, перебрався нарешті!

— Де твоя ущелина? — питаю, одсапавшись.

— Ось.

Аж тепер бачу вузеньку ущелину. Прорізана водою, вона опускається донизу, ще й поросла, на наше щастя, кущами. Не було б кущів, ми не спустилися б нізащо, а так за півгодини опинилися внизу.

Наморені, змучені, побрели по високій траві — під дерево, на високе коріння, де було не так мокро.

Я, скільки живу, так ще не втомлювався. Сидів, упершись спиною в стовбур, відкинув руки й ноги. Не хотілося навіть думати про потік, який все ще ревів поряд і через який треба буде перебиратися. Та й чого, зрештою, ми маємо брести? Хіба ми не можемо почекати, поки спаде вода? Поки він зовсім пересохне?.. Адже Жорка майже не вміє плавати, — гляди, ще втопиться!.. До того ж од грози не лишилося й сліду: небо знову чисте-чисте.

І сонце он сяє... Незвичне тут сонце. Велике-велике і якесь аж розмите...

— Держи-дерево! — Тривожний Жорчин вигук лунає, мов постріл.

Я саме задрімав і враз аж схопився.

Тітка Павлина теж звелася на ноги: дивиться в той бік, куди показує Жорка.

— Он, у траві!..

Тепер бачу і я: воно суне прямо на нас, підминаючи під себе траву, темне й схоже на пагорок.

Ми стоїмо якийсь час, онімілі, а потім тітка Павлина рвучко хапає нас за руки:

— Швидко донизу!..

Кидаємося вниз од скелі, звідки суне держи-дерево, але й там виростає нам назустріч такий же темний пагорок. Величезним півколом, замикаючи береги потоку, невблаганно підступає до нас, і ми знову відступаємо під дерево. Я кидаю погляд на потік: жовті запінені хвилі так і бурунять, а берег аж двиготить од скаженої течії. Через нього нам не перебратися зараз нізащо, і держи-дерево, наче розуміючи це, не квапиться: повільно й якось мов знехотя підступає до нас.

— Порятунок один: забратись на дерево, — каже тітка Павлина. — Ну, Жоро, виручай іще раз!

Бо на це дерево може забратися лише Жорка. Якщо ще й зможе: товстелезний стовбур мов одполірований, а найнижча гілка так високо, що до неї не дістати нізащо. Але тітка Павлина вже щось надумала: стає лицем до стовбура, впирається в коліна руками :

— Вітю, залазь мені на плечі!

— Все одно не дістану, — похмуро відповідаю тітці.

— Залазь, кажу! — кричить тітка сердито, і я збираюся їй на плечі.

— А тепер, Жоро, ти!.. Лізь на Вітю!.. Вітю, притулися до стовбура, щоб не впасти!

Притискаюся щосили до стовбура. Жорка шкрябається, наче кіт, але я терплю.

— Ну, як? — пита глухо тітка.

— Дістав!

Ноги Жорчині, що товклися по моїх плечах, враз зникають.

— Не злазь! — кричить мені тітка. — Жоро, тягни його до себе!

— Давай сюди руку! — Це вже Жорка.

Ткнувшись обличчям у стовбур, наосліп підіймаю руку. Жорчині пальці обхоплюють моє зап’ястя, цуплять догори. Трохи, ще трохи... Хто б міг подумати, що Жорка такий сильний... Нарешті!.. Обхоплюю руками товстелезну гілляку, виважуюся.

Х-ху, аж спина змокріла!

А тітка Павлина внизу. І держи-дерево підступає до неї.

— Знімайте паски й давайте сюди! Швидко!

Нас і підганяти не треба: зірвали паски, кинули тітці. Вона їх зв’язала докупи, доточила ще й свій. З одного боку з лаштувала петлю, кинула нам:

— Обв’яжіть навколо гілки! Та міцніше!

Ми, як могли, обв’язали, тітка Павлина, підстрибнувши, ухопилася за кінчик паска, вперлася ногами у дерево. Обличчя їх аж почервоніло од напруги, вона щосили вчепилася руками в пасок, виважуючись, ноги її ковзали по слизькому стовбурі, шукаючи, за що зачепитися.

Ось вона зірвалася, впала донизу.

Держи-дерево підступало все ближче й ближче. Ось воно зупинилося, стало рости догори — сотні гнучких, всіяних колючками батогів піднялося над тіткою.

— Тьотю, залазьте! — закричав я щосили.

— Нічого, Вітю, нічого.

Тітка Павлина знову підстрибнула, вчепилася в пасок, але ноги ковзалися по клятому стовбурові, держи-дерево вже було поруч: майже діставало її гострими своїми батогами.

— Не можу! — простогнала тітка Павлина.

Вона все ще висіла на паскові, з останніх сил стискаючи пальці.

Я, здається, закричав, а Жорка швидко скинув один черевик, потім другий, переліз через мене, обхопив гілку ногами, повис донизу головою. Простягнув довгі руки, ухопив тітку за комір штормівки.

Тканина аж тріщала, так він її цупив, а я вчепився в Жорчині ноги, притиснув їх щосили до гілки.

Вище!.. Ще вище!.. Тітка Павлина востаннє перехопила руками зв’язані паски, її набрякле обличчя аж посіріло... Ще, Жоро, ще!.. Ось тітчина рука досягла гілляки, ось і друга вп’ялася у дерево, і я, кинувши ноги товариша, вчепився у тітчині руки...

Коли тітка Павлина врешті опинилася на гілці, у нас не було снаги навіть радіти.

Держи-дерево тим часом підповзло до стовбура. Тика лося наосліп гілками, шукаючи здобич, що раптом кудись пропала.

— Воно довго тут буде? — запитав я пошепки тітку: мені вже здавалося, що держидерево може нас почути.

— Не знаю, — відповіла тітка, — Шкода, що в нас немає мачете. — Дивилася на держи-дерево так, що аби була найменша можливість, спустилася б донизу, щоб одламати хоч гілочку. — Цікаво, де в нього розташовані органи чуття? Невже в отих батогах?

— Воно що, бачить? Чи сприймає пахощі?

— Скорше, озброєне органами, що сприймають тепло. Як наші гадюки... Адже воно полює лише на теплокровних тварин.

Держи-дерево в цей час, опустивши колючі батоги, завмерло. Воно наче роздумувало, що робити далі.

Потім знову заворушилося: батоги, беручись колючками за стовбур, поповзли догори, а вся темно-зелена, переплетена маса почала немов набухати.

— Воно лізе до нас, — прошепотів перелякано Жорка.

Ми глянули вгору: над нами білів одполірований стовбур і лише високо-високо росло знову гілля.

А держи-дерево було майже поруч: обплело весь стовбур, намацувало батогами нашу гілляку. Ось воно знову завмерло, наче принюхуючись, а потім посунуло прямо на нас.

Прикипівши до нього очима, ми почали одповзати на край гілляки. Все далі й далі, чіпляючись за сучки, а держи-дерево невмолимо повзло за нами. Гілка ставала все тоншою й тоншою, вона вже аж прогиналася під нами, вона аж потріскувала, а внизу ревів бурхливий потік.

І коли вже відступати було нікуди, тітка Павлина скомандувала:

— Вітю, стрибай!

Я вже наготувався стрибати, але глянув на Жорку: припавши тілом до гілки, він чіплявся за неї руками й ногами. Я одразу ж згадав, що він майже не вміє плавати, і закричав до нього:

— Стрибаймо разом!

Жорка заплющив очі, замотав головою.

— Одривай! — закричала тітка Павлина: держи-дерево ворушилося вже у неї за спиною.

Врешті нам з тіткою вдалося одірвати обидві Жорчині руки від гілки, я потягнув його щосили за ноги, — Жорка заверещав несамовито, і ми клубком полетіли в потік. Я ще в повітрі випустив Жорчині ноги, шубовснув головою у воду. Мене одразу ж закрутило, потягнуло на дно. Я об щось боляче вдарився, відштовхнувся щосили руками, відчайдушно став вигрібатися вгору.

Відкашлюючись, я висунув якомога вище голову, оглянувся навкруги. Каламутна вода кипіла довкола, високий берег стрімко проносився мимо, дерево, на якому ми щойно сиділи, було вже далеко позаду, а попереду насувалася суцільна стіна джунглів. Недалеко од себе, ліворуч, я побачив тітку Павлину: розсікаючи руками потік, вона пливла чомусь не до берега, а вподовж течії. Я глянув туди й побачив Жорчину голову: вона то пірнала під воду, то виринала. Жорка, мабуть, тонув.

— Жорко, тримайся! — закричав я і метнувся до нього.

Якщо в мене був до цього якийсь страх, то він одразу ж зник: щоразу, як Жорчина голова пірнала під воду, мені здавалося, що він уже не випливе. Я обігнав навіть тітку і перший дістався до товариша.

— Руку давай!.. Руку!..

Але Жорка вже, мабуть, нічого не тямив: він лише кашляв, відпльовуючи воду. Тоді я ухопив його за лікоть, бо він знову збирався пірнути.

І саме цієї миті підпливла тітка Павлина:

— Давайте на дерево!

Мені спершу вчулося, що тітка кричить: "Держи-дерево". Що воно пливе слідом за нами. Од страху я ледь не випустив Жорку, глянув угору по течії: наздоганяючи, слідом за нами пливла деревина. Велетенський стовбур майже весь занурений у воду, тільки гілки підіймалися над водою. Коли дерево порівнялося, ми з тіткою Павлиною схопилися за гілля і, тягнучи за собою Жорку, вибралися на стовбур. Жорка весь аж тремтів. Одразу учепився в гілку, приріс до неї.

Потік швидко ніс нас уперед. Ось ми пірнули в джунглі: велетенські дерева підіймалися над нами, змикаючись кронами, зелені сутінки облягли з усіх боків, ми мчали наче в тунелі і не думали полишати дерево, яке так вчасно нам трапилося. До того ж тітка Павлина сказала, що нам немає чого робити в джунглях, а потік рано чи пізно кудись нас винесе: чи в річку, чи в озеро, а може, й на берег моря.

За якийсь час швидкість потоку наче збільшилась. Крізь шум води, крізь плюскіт хвиль почав прориватися якийсь незвичайний звук: так мов десь далеко-далеко гули літаки. Тітчине ж обличчя стало напружене й стривожене.

— Що то? — запитав я у неї.

Тітка Павлина навіть не обернулася: навпаки подалася вперед, до чогось прислухаючись. А звук усе наростав і наростав: щось гуло і ревіло попереду, ненаситно, невпинно і моторошно.

Береги, досі віддалені, поступово звузилися, і це вже була не глина, а скелі. Закручена в джгути, спінена хвилями, чорна густа течія шалено мчала нас уперед. Тітка обернулася до нас, закричала:

— Водоспад!

Я глянув уперед і побачив гостру скелю, що витикалася трикутником з потоку. Одразу ж за скелею, по обидва боки од неї, потік обривався, з гулом і ревом падав донизу. Вода з такою силою била в камінь, що аж пагорилася, велетенська шапка жовтої піни весь час танцювала на тому місці, а далі пливло марево і в ньому все танцювало й тремтіло: і скеля, і берег.

Нас понесло ще швидше, величезна деревина, на якій ми пливли, враз розвернулася і з тріском врізалася в скелю. Мене різко шарпонуло, але я втримався. Відчував, як вібрує під ногами могутній стовбур, опираючись шаленому потокові, а потім нас знову розвернуло, і деревина, зачепившись одним кінцем за скелю, а другим за берег, стала впоперек течії. Велетенська хвиля накрила нас з головою, намагаючись одірвати від стовбура, жбурнути геть...

Тітка Павлина щось кричала, але я нічого не міг розібрати — так страшно ревла вода. Тоді вона показала рукою у бік берега.

Я глянув туди: наша деревина, зачепившись віттям за берег, повільно сповзала донизу. Ще кілька хвилин — і течія знову підхопить її, кине у водоспад. А попереду, перескакуючи з гілки на гілку, пробиралася до берега темна Жорчина постать.

Я ще раз оглянувся на тітку: чіпляючись за гілля, вона просувалася до мене. Тоді я теж став пробиратися до берега.

Вода перекочувалася через стовбур, весь час намагаючись змити мене. Деревина сповзала все нижче й нижче: ось-ось вона зовсім одірветься, і тоді нас уже ніщо не врятує...

Врешті добрався до берега, одразу ж упав. Все у мені огидно тремтіло, перед очима пливло. Мене канудило. Я лежав, боячись оглянутися назад, на потік: а що, як тітка Павлина зникла у водоспаді?

— Живий?

Тітка Павлина! Викручує волосся, обтрушується від води.

— Ну, тепер житимемо тисячу років!.. Пішли глянемо!

Я не встиг спитати куди, а тітка вже дерлася на скелю. І ми, хоч-не-хоч, полізли за нею.

Стояли на скелі й дивилися з острахом під ноги. Зриваючись із стометрового порога, велетенська маса води з ревом падала донизу. Там вирувала, злітала вгору, люто пінилася, і там уже була наша деревина. Її крутило, жбурляло, мов тріску, — ось вона зовсім пірнула під воду і щезла.

Потім ми обернулися в бік джунглів. Звідси, з цієї високої скелі, видно було, які вони безконечні: суцільне зелене море, тільки ген-ген аж на обрії червоніють гори.

— Далеченько ж нас занесло, — мовила тітка Павлина. — Та нічого: як добре будемо йти, то завтра доберемося до місця... Як, хлоп’ята, згодні?

Ми похмуро відповіли, що згодні. А що нам робити? Не лишатися ж на оцій скелі, поки й з голоду помремо!

Мені одразу ж захотілося їсти. Так захотілося, що хоч каміння гризи!

І навіщо я полетів за тим держи-деревом? Потрібне воно мені!

— Пішли! — скомандувала тітка Павлина. — Поки почне смеркатися, треба пройти хоч з десяток кілометрів.

Їй легко було казати: "пройти". Тільки ми спустилися з скелі, тільки занурилися в джунглі, як під ногами зачвакало болото. Вода тут, мабуть, не висихала ніколи, ноги весь час роз'їжджалися в сирій глині, чіплялися за коріння. Скрізь, куди оком не кинь, — велетенські стовбури дерев, оброслі мохом, обплетені ліанами, а високо вгорі — щільне шатро, що майже не пропускає проміння. Душно, парко, наче в лазні, повітря якесь аж липке, просякнуте пріллю. Я бреду і бреду, ледь переставляючи ноги, і все в мене аж пухке: і голова, й руки, і груди.

Жорці ж дістається ще більше. Він набагато нижчий од мене і часто бреде у болоті по пояс.

А в животі аж кавчить — так хочеться їсти...

І чого я полетів на цю прокляту Венеру? Сидів би оце за чистим столом, а Джек подавав би обід...

При згадці про Джека в мене сльози навернулися на очі: так стало себе жалко! І на Джека образа запекла: сидить, мабуть, зараз у чистій квартирі, а ти міси тут болото.

— Відпочинок! — оголошує тітка Павлина. — П'ять кілометрів ми вже подолали...

Хи, п’ять кілометрів! Звідки вона знає, що п’ять кілометрів?

Дивлюся на тітку Павлину вже з люттю: мені здається, що вона навмисне нас сюди затягнула. Аби ми отут мучилися з голоду.

Тітка Павлина витирає тим часом корінь, що витикається з болота, запрошує:

— Сідайте, хлоп’ята! Тут сухіше.

— Не хочу! — відповідаю похмуро.

Вперто стою долі, хоч ноги просто підламуються.

— Не хочеш, як собі хочеш. А ми з Жорою посидимо.

Тепер я уже лихий і на Жорку. Він одразу ж примостився на корені. І не дивився б на них!..

— Ну, рушили далі, — трохи спочивши, мовила тітка. — Вже недалеко.

"Ага, недалеко! Цілих п’ять кілометрів! Вам добре іти: ви посиділи!.."

Бреду понуро за ними. І вже нічого довкола не бачу. Появися оте держи-дерево, не звернув би на нього жодної уваги: попер би прямо на нього.

— Галявина! — вигукує тітка Павлина. — Хлоп’ята, галявина!

Попереду й справді світлішає. І під ногами немає болота. Тільки мох та перепріле паліччя.

Високо піднімаючи ноги, Жорка біжить на те світло. Він завжди отакий: як тільки щось побачить цікаве, так одразу ж забуває про втому. Ми й дійти не встигли, а вій уже видерся на високе дерево, що росте посеред галявини.

— Віть’ю, лови! — І жбурляє донизу довжелезні зелені ковбаси.

— Схоже на банани, — каже тітка Павлина. Піднімає метрову ковбасу, нюхає, пробує сколупнути тверду лискучу шкірку. — Жоро, їх їсти можна?

— Можна!

Примостившись на гілляці, Жорка наминає, тільки шкірки летять на землю.

— Ну, якщо можна їсти... — І тітка рішуче впивається в банан зубами.

А в мене одразу ж — повен рот слини. І спазми у животі.

— Вітю, чого ж ти?

Піднімаю одну із ковбас, — ого, яка важкенна!

Банани я вже не раз куштував: на Землі, вдома. Татко їх дуже любить, а мама терпіти не може: каже, що сира картоплина і то смачніша. Я ж до бананів був просто байдужий. А зараз здалося, нічого смачнішого ще не їв. Мов ананас, але набагато духмяніший. М’якушка ніжна-ніжна, так і тане в роті.

Ум’яв майже всю "ковбасу". А Жорка знову гукає згори:

— Віть’ю, лови ще!

— Не хочу!

Я вже на них пересердився: на Жорку й тітку Павлину. Вони обоє хороші, то я просто так...

— Тут і заночуємо, — вирішує тітка Павлина.

Зібрала всі банани докупи, склала під деревом.

— Рвіть, хлоп’ята, траву!

Ми із Жоркою, який спустився з дерева, швидко нарвали трави, наносили цілі оберемки. Тітка Павлина вимостила — постіль, кращої й не треба!

Полягали рядком. Лише зараз відчув, як натомився. Тіло болить, м’язи судомлять. Хочеться спати, а заснути не можу. Тільки очі заплющу, так і бачу то болото, то воду. Отой скажений потік.

Крутився, вертівся — ліг прямо на спину.

Небо високе-високе і все наче з срібла. Сяє — не видно й зірок. Я вже звик до нього, а спершу було якось аж дивно. Велетенські дерева обступають з усіх боків галявину — ніде й не шелесне. Довкола усе мов вимерло. Та й хто в болотах оцих житиме?

Хотів запитати тітку Павлину, чи довго ще нам вибиратися, та й не зчувся, як заснув...

Прокинувся од того, що приснилася пожежа. Наче загорівся будинок, отой, в якому мешкаємо на Землі. Вибіг на лоджію — вогонь аж гоготить довкола. Метнувся по махольот, а він теж у вогні. Я од страху й прокинувся.

Лежу із заплющеними очима, а в повіки так спалахи й б’ють.

Невже ліс загорівся?

Сів, очі розплющив — ліс не горів. Зате все небо переливалося вогнями. Білі, червоні, сині, жовті, зелені — вогні котилися гігантськими хвилями з краю в край. Та ось хвилі наче осіли, і на сріблястому тлі з’явилися вогняно-сліпучі стовпи. Мов увімкнув хтось гігантські ліхтарі. Стовпи палахкотіли все яскравіше і яскравіше, вони то перехрещувалися, зливаючись, то знову розходилися, аж поки враз зникли, і небо знову запнула сріблясta завіса. Я вже подумав, що все скінчилося, коли із-за небокраю, одна за одною, попливли догори величезні яскраво освітлені кулі. Повільно обертаючись, мінячись всіма кольорами веселки, вони підіймалися вище й вище, і я, не витримавши, розбудив тітку Павлину.

— Сяйво, — сказала тітка Павлина: вона захоплено дивилася в небо. — Заради одного цього варто забратися в джунглі!

— Гляньте на дерева! — вигукнув Жорка, який теж проснувся.

А непорушні досі дерева враз ожили, зашелестіли листям. Гілля повільно підіймалося вгору... Дерева наче простягали зелені руки до неба, до світлих куль, що пливли й пливли безупинно. Ось кулі зникли, небом знову покотилися хвилі, і тоді увесь ліс, всі дерева довкола стали ритмічно похитуватися : в один бік — у другий, в один — у другий. Мовчазно й таємниче, лише чутно було, як ритмічно потріскує гілля.

— Танець лісу, — прошепотіла вражено тітка Павлина. — Я тільки чула про це, але досі не вірила.

Згодом хвилі почали знову опадати й бліднути. Ось вони зовсім розтанули, і небо знову стало спокійним і срібним. Дерева, похитавшись ще трохи, наче у трансі, опустили гілля. Зімкнулися кронами, застигли.

А ми все ще сиділи, переповнені враженням від щойно побаченого, сиділи й мовчали.

Нам так і не пощастило добратися до гір: наступного дня, десь опівдні, нас захопили в полон.

Ми саме обходили велике болото, грузнучи в густій грязюці по пояс,

— Це вже останнє, — втішала нас тітка Павлина. — Джунглі незабаром скінчаться.

Хоч мені особисто здавалося, що джунглям не буде кінця-краю: з самісінького ранку ми продиралися ними. Через плечі несли по дві "ковбаси", бо не знали, де ще трапиться їжа.

Тож ми обходили саме болото, коли ліворуч, у зелених сутінках, я помітив якісь чорні постаті. Я так і завмер. Постаті сунули в тому ж напрямі, що й ми, вони то зникали за стовбурами, то появлялися знову. Рухалися вони швидко й безшумно, мов привиди.

Тітка Павлина теж їх помітила: вона сховалася за стовбур і застережно махала мені рукою. Я метнувся до найближчого дерева, обережно висунув голову.

Постаті вже не рухалися: збились докупи, завмерли. Вони, мабуть, помітили, як я перебігав до дерева, і дивилися, здається, у наш бік.

Ось вони розсипалися віялом, рушили прямо на нас.

Прикипівши до стовбура, я не зводив із них очей.

Постаті наближалися. Уже виразно видно, що одні з них великі й масивні, а другі набагато менші, дрібніші, й оті, дрібніші, снують

поперед масивних, як мисливські собаки, зазирають за кожен стовбур. У руках у них не видно зброї, а ті, що сунуть за ними, озброєні важкими палицями й луками.

Тут я пригадав про орангів. Про татка й Ван-Гена, які вирушили на пошуки здичавілого,племені та й зникли безслідно у джунглях. Мені стало так страшно, що я не витримав : кинувся до тітки Павлини.

І тільки-но я виткнувся з-за дерева, як оті низькорослі істоти, що снували попереду і були дуже подібні до венеріан, заверещали й побігли на мене. Вони рухалися так швидко, що перехопили мене на півдорозі до тітки, оточили, вчепилися в руки і ноги. Вони аж вищали од радості і тягли мене вглиб, до отих похмурих істот, що, наставивши луки, помалу підходили, але тут на них вихором налетіла тітка Павлина.

Аж тепер я на власні очі побачив, що таке карате: в тітки Павлини враз наче виросло сто рук і сто ніг. Залишивши мене, істоти накинулися на тітку Павлину і зустріли такий град ударів, який, мабуть, ще не стрічали ніколи. Вони одлітали од неї, мов м’ячі, котилися в болото, верещали од болю, і невідомо, чим би скінчилася сутичка, аби не пі доспіли оранги.

Тут уже безсила була й тітка Павлина. Могутні лапи і ноги, товсті, наче дерева, тулуби, важкі щелепи й низькі надбрів’я, ще й страхітливі палиці й луки. Я боявся, що тітка згарячу встряне в сутичку з ними і вони її одразу ж уб’ють, але тітка Павлина вже, мабуть, і сама зрозуміла, що нічого проти них не вдіє: обхопила тільки мене за плечі, притисла до себе.

Один із тих велетнів, мабуть, старший, щось коротко буркнув. З нас одразу ж позривали браслети, закинули в болото. Потім пов’язали за спиною руки, погнали вперед. Вони знову вишикувалися в похідну колону: попереду, до всього приглядаючись та принюхуючись, бігли дрібніші істоти, за ними важко виступали оранги, а позаду рухалися ми:

я і тітка Павлина. Та ще два охоронці, які не спускали із нас похмурих очей.

Де ж подівся Жорка? Що із ним сталося?

Я даремно крутив навсібіч головою: Жорки не було видно. Спитати ж у тітки не наважувався: а раптом оранги розуміють нашу мову!

Крадькома до них приглядався. Всі вони, окрім отих істот, на яких метлялися коротенькі фартушки, були зодягнені в якусь чудернацьку одіж: грубезні черевики й краги з чорної шкіри, чорні мундири, чорні картузи. Луки й сагайдаки із стрілами, теж пофарбовані в чорне, висіли у них за плечима, а в товстих волохатих руках — важезні палиці з чорного дерева.

І в кожного на грудях — величезна блискуча бляха: на білому тлі — волохата рука, що стискає за горло венеріанина, а нижче якийсь чудернацький знак, сплетений із колючок держи-дерева... Я десь його бачив, оцей знак, схожий на дві павучі ноги, покладені одна на одну...

— Свастика, — каже тихо тітка Павлина.

Їй таки дісталося в сутичці: котрась із істот ухопила за ногу зубами, і тепер із рани біжить кров. Але тітка Павлина не звертав на неї уваги: з цікавістю приглядається до орангів. Вона вже ніби задоволена, що попала у полон.

Аж тепер я пригадую, де бачив оцей знак: в одній книжці на фото. І що нижче, під отією свастикою, написано, теж можу сказати.

"Ми запануємо над світом", — от що там написано.

Отже, ми й справді попалися в лабети здичавілого племені. До орангів, що проголосили себе спадкоємцями Гітлера, який сотні років

тому мріяв знищити цілі народи. А кого збираються знищувати ці? Над ким панувати? Над отакими як Ван-Ген, чи як Жорка? Тоді хто оці істоти, страшенно подібні до венеріан?

Не розумію нічого. І тітку Павлину не можу спитати: сторожа не одстає од нас ні на крок...

Ми довго йшли джунглями. Я дуже втомився, бо ноги весь час роз’їжджалися в слизькій глині, а зв’язані руки аж позатікали за спиною. Мовчазна наша сторожа пильно стежила за нами: варто було мені хоч на хвильку затриматись, як одразу ж груба лапа штовхала мене в спину, лунав погрозливий вигук, схожий на люте гарчання.

— Тримайся, Вітю, джунглі скоро закінчаться, — казала тітка Павлина.

Вона весь час мене підбадьорювала, хоч їй діставалося не менше, ніж мені.

Джунглі й справді незабаром скінчилися. Болото зникло, почалося узвишшя, дерев ставало менше. Ось вони й зовсім розступилися, і ми вийшли на узлісся.

Попереду, скільки сягало око, лежав степ. Віяв приємний вітерець, висока, по пояс, трава котила шовкові хвилі, табуни антилоп паслися повсюди. А далеко-далеко попереду, кілометрів за тридцять, якщо не далі, червоніли гори. Ото ми їх, мабуть, і бачили із скелі над водоспадом.

Ми не вийшли одразу з лісу: зупинилися під крайніми деревами. Оранги довго й підозріло вдивлялися в степ, істоти ж збуджено металися у них під ногами. Ось старший подав коротку команду, й істоти кинулися вперед, пірнули в траву. Кілька орангів, поклавши додолу палиці, дістали з-за спин луки.

Я ще ніколи не бачив таких страхітливих луків, навіть на спортивних змаганнях. Вони виготовлені були з товстелезного дерева, мабуть, дуже важкого й міцного, а тятиви були завтовшки з палець. Щоб пустити стрілу з такого лука, треба мати нелюдську силу.

Оранги ж тим часом дістали стріли, завбільшки із списа. З одного кінця вони були опушені пір’ям, а на другому стримів міцно прив’язаний гострий шпичак.

— Держи-дерево, — вражено прошепотіла тітка Павлина. — Вони прилаштували до стріл отруйні колючки держи-дерева.

Я аж здригнувся, уявивши, як оті колючки впиваються в тіло. Оранги ж, поклавши стріли на луки, опустилися на коліна, порачкували в траву. Розповзлися віялом, завмерли.

Завмерли і ми.

Попереду, метрів за двісті, пасся табун антилоп. Тварини скубли собі траву, не підозрюючи про небезпеку. Лише одна із них, мабуть, самець, стояла осторонь, повертаючи голову то в один бік, то в другий. Ось вітер, що дув із степу, доніс до неї підозрілий запах: антилопа здригнулася, подала короткий сигнал. Табун враз одірвався від паші і помчався вперед. І тоді з протилежного боку заворушилася трава й дикий вереск прорізав степову тишу: почалася облава.

Табун біг прямо на орангів, що залягли в траві. Все ближче й ближче підбігали перелякані на смерть тварини, а за ними з криком і лементом гналися істоти. Великий самець, що стояв на сторожі, мчав попереду, і я мимоволі ним замилувався: так легко він летів над травою, закинувши назад довгі, гвинтом закручені роги. Ось він з усього маху наче на стіну наскочив: зупинився, задер передні ноги, а в грудях його вже стирчала ота жахлива стріла.

Табун зупинився, змішався, антилопи падали одна за одною, вражені стрілами, а поміж ними вже забігали істоти. Збуджені погонею, вони кидалися на тварин, котилися в траву, збиті копитами, поцілені рогами.

Полювання так само швидко скінчилося, як і почалося. Добрий десяток антилоп лишився на місці, істоти, яким дісталося в сутичці, зализували рани, а двоє не могли вже звестися: одній антилопа пошкодила хребет, а друга дістала рогами в живіт. Потім старший замахнувся палицею і розтрощив череп спершу одній істоті, потім другій.

Відкинувши трупи, оранги заходилися біля здобичі. Дістали гострі ножі, що висіли у кожного на ремені, почали білувати тварин. Істоти ж тим часом стягали сухе гілля: їх, здається, ніскільки не вразила дика розправа над смертельно пораненими.

Згодом на узліссі запалало багаття. Оранги настромили на гостре кілля величезні кусні м’яса, засунули їх у вогонь. Незабаром пішов такий дух, що мені аж щелепи звело. Оранги ж, засмаживши м’ясо, заходилися бенкетувати: величезні шматки один за одним зникали у їхніх животах. Істоти сиділи довкола, не зводячи з їжі голодних очей, і жалібно поскімлювали. Час від часу котрийсь із орангів жбурляв їм обгризений маслак, і тоді поміж істот зчинялася бійка. Вони видирали одне в одного кістку, кусалися, билися, аж поки маслак опинявся в руках найспритнішого.

Кинули кістку й нам. Аж їсти полишили: дивилися, що ми з нею робитимемо.

— Не смій! — сказала тітка Павлина.

Мов я міг ту кістку підняти! В мене ж і досі були зв’язані руки!

Трохи почекавши, один із орангів підійшов до мене, взяв за чуба. Нахилив донизу, ткнув обличчям у кістку. Я зціпив щелепи, зімкнув вуста. Навіть очі заплющив, щоб не бачити того проклятого м’яса.

Оранг одпустив мою голову, штовхнув щосили: я так і покотився в траву...

Наївшись, оранги зібрали м’ясо, що лишилося, кинули на жар. Істоти кинулися одразу ж до багаття. Хапали один поперед одного підгорілі шматки, жадібно запихали до рота. Оранги тепер їх не відганяли: дивилися й реготали.

Коли істоти теж поїли, оранги підкинули в багаття хмизу, взяли два кусні м’яса, що відклали були набік, засмажили і поклали перед нами. Вони вже, напевне, зрозуміли, що ми не зможемо їсти зв’язані, й звільнили нам руки.

— Що ж, якщо так уже пригощають...

Тітка Павлина підняла свій шматок, обчистила його від попелу й вугілля.

— Їж, Вітю, бо нам ще доведеться немало йти.

* * *

Тітка Павлина вгадала: ми йшли весь день, майже не зупиняючись. Аж коли сонце сіло за гори, оранги завернули під високе дерево, що стояло посеред степу. Істоти одразу ж подерлися на нього: обламували сухе гілля. Наламали стільки, що стало ясно: багаття лаштується на всю ніч.

Вогонь і справді горів аж до ранку. Величезним колом оточив дерево. Він одгороджував нас од нічного степу, де ввесь час гарчали

леви, вили шакали, долинав схарапуджений тупіт і стогін тварин, які потрапляли на зуби хижака. А ми лежали за вогняною стіною, що надійно нас захищала, і хто його зна, чи дожили б до ранку без того вогвзо. Навіть оріїнги не раз підхоплювалися й хапалися за стріли та луки.

А десь серед ночі сполошилися всі: і істоти, і оранги. Я прокинувся од несамовитого галасу й довго не міг втямити, що сталася. Оранги мов збожеволіли: кричали, ухкали, металися по колу, хапали палаюче гілля й жбурляли в траву. Добре, що трава тут волога, а то не уникнути б пожежі. Ми з тіткою теж підхопилися на ноги.

— Держи-дерево! — вигукнула тітка Павлина і вхопила мене за руку.

Тепер і я побачив жахливу картину: зелена стіна, розмахуючи батогами, повільно насувалася на нас. Вона вже була зовсім близька від вогняного кола — діставала його найдовшими своїми батогами, діставала й одсмикувала, мов би обпікшись. Ось вона підповзла майже впритул, зупинилася.

Оранги закричали ще дужче, жбурляли в багаття оберемки хмизу, вихоплювали палаюче гілля, кидали в страхітливу стіну. І як тільки палаюча гілка долітала до держи-дерева, воно враз одсмикувалося, одповзало назад.

— Воно боїться вогню, — прошепотіла тітка Павлина.

Коли навалений хмиз розгорівся, держидерево одповзло трохи назад. Однак, здається, й не думало знімати облогу. Застигло терпляче, мов сама смерть, наче вичікувало, поки перегорить багаття.

Тоді оранги почали хапати істот. Одну, другу, третю... Істоти навіть не боронилися — лише лякливо повискували. Оранги ж, підступивши до самого багаття, стали жбурляти їх через вогонь. Розпластані чорні тіла

високо злітали в повітря, а по той бік їх уже зустрічали задерті догори батоги. Тисячі батогів з отруйними колючками. Суцільна досі стіна, що обступала нас з усіх боків, враз розпалася, великі темні кулі, стискаючись довкола здобичі, стали одна по одній одкочуватись у степ, за кілька хвилин держидерево зникло, мов його й не було, лише оранги збуджено дихали та тремтіли уцілілі істоти.

Ми з тіткою Павлиною вже не могли заснути до ранку. Довкола хропли оранги, скулившись, дрімали істоти, і то одна, то друга починала тихенько повискувати: їм снилося, мабуть, держи-дерево; дрімала навіть сторожа, просинаючись лише для того, щоб підкинути у вогонь хмизу. А ми з тіткою не спали. Я ніяк не міг забути розпластані тіла істот, що летіли через вогонь, тітка ж Павлина дивилася на багаття і про щось думала.

— А що, як воно повернеться знову? — запитав я згодом.

— Не повернеться. Інакше оранги не спали б отак спокійно. Мабуть, держи-дерево, спіймавши здобич, довго її перетравлює.

— Як полоз?

— Можливо, як полоз.

— А як приповзе сюди інше? Голодне?

— Навряд, — відповіла, поміркувавши, тітка. — Держи-дерево, мабуть, як і кожен хижак, має своє мисливське угіддя, яке ревниво оберігає від інших... Так що навряд чи є поблизу ще одне держи-дерево...

Потім ми довго мовчали. Я усе думав, куди нас ведуть і що з нами робитимуть. І ще думав про татка: мені чогось здавалося, що ми обов’язково з ним зустрінемося...

Вирушили рано: сонце ще й не сходило. Висока трава була покрита росою, ми одразу ж змокріли, і я змерз, хоч було досить тепло. Не встигли пройти й кілометра, як істоти, які бігли попереду, раптом зчинили галас, за кимось погналися. Вони то пірнали з головою в траву, то появлялися знову — цькували якусь невидиму звідси тварину.

Ось вони врешті наздогнали її, збилися, покотилися великим клубком: тварина, мабуть, відчайдушно боронилася. Тоді старший кинув коротку команду, і два оранги, важко ступаючи, побігли в той бік.

Розметали клубок, когось згребли, закричали тріумфуюче.

— Жора! — охнула тітка Павлина.

Жорка ще опирався, чіпляючись ногами за траву, але що той Жорчин опір супроти страхітливої сили орангів!

На Жорку не можна було дивитися без жалю: покусаний, подряпаний, він усе ще продовжував одбрикуватися, не розуміючи, мабуть, що будь-який опір безнадійний. І лише побачивши нас, Жорка затих, опустив голову.

З’юрмившись довкола, оранги довго його роздивлялися. Потім про щось радились, сперечалися навіть, а істоти аж підстрибували, радіючи вдалому полюванню. Я з ненавистю дивився на них і вже жалкував, що їх усіх не покидали держи-дереву.

Врешті оранги дійшли якоїсь згоди: ухопили Жорку за руки, підтягли до нас.

Тепер ми ішли втрьох. Жорка, трохи отямившись, став розповідати, що він робив, як нас полонили оранги.

Він встиг тоді видертись на дерево, і його не помітили. Зачекавши, поки ми одійшли, Жорка опустився донизу. Він одразу ж вирішив іти за нами, щоб вистежити, куди нас поведуть. Плекав надію якось добратися потім додому і розповісти, що сталося з нами й куди нас поділи.

— Де ти був цю ніч?

— Лежав у траві.

— Ти нас бачив?

— Ага... Увесь час горіло багаття.

— А держи-дерево?

Жорка знизав плечима. Держи-дерево він помітив лише тоді, як воно нас облягло і сторожа зчинила галас. А потім мимо нього прокотилася темна куля і він довго лежав, скутий страхом.

— Ну, твоє щастя, — зітхнула тітка Павлина. — Ти хоч їв що-небудь?

Жорка відповів, що їв. Отой довжелезний банан, що ніс із собою. Сьогодні вранці його й дожував.

— Ну, добре... Головне, що ти лишився живий.

Я дивився на Жорку і думав: до чого ж він зовні схожий на отих істот, які бігли попереду! Тільки й того, що Жорка був хоч і в лахмітті, але одягнений, а істоти майже голі: лише кумедно метлялися попереду куценькі фартушки. Та ще в кожного був нашийник з блискучою бляхою.

— Жоро, ти не знаєш, хто вони?

Жорка здвигнув плечима: про цих істот він нічого не знав. Про орангів, що здичавіли, чув, а про цих — ні.

— Вони навіть говорити не вміють, — сказав Жорка. — Тільки вищать.

Це я помітив і без нього: якщо оранги розмовляли поміж собою якоюсь незрозумілою мовою, то істоти тільки вищали й розмахували лапами. Однак вони добре розуміли накази своїх господарів.

Рівнина, якою ми просувалися, поступово переходила в узвишшя. Трава понижчала і стала жорсткою, мов із дроту, замість поодиноких дерев появилися всіяні колючками кущі з величезними червоними квітами; вони так пахли, що паморочилося в голові. По тих квітах повзали золотисті комахи, схожі на бджіл, але набагато більші, і я аж сахався, коли вони проносилися мимо. Укусить така — враз одкинеш копита.

А попереду вже було видно гори. Високі-високі, до самісінького неба, з неприступними вершинами й глибокими ущелинами. Гори стриміли над долиною, якою ми йшли, прямовисним виступом. Гігантська стіна, метрів із триста заввишки, простягнулася від обрію до обрію, на ній не могли втриматися навіть кущі, лише подекуди видно було водоспади. Вода навіть не долітала донизу: розліталась на бризки.

Я ніяк не міг зрозуміти, куди нас ведуть. Адже на цю стіну годі й думати здертися, а під нею нічого не видно. Жодних споруд, лише трава та кущі. "Може, оранги живуть у печерах, видовбаних у підніжжі кам’яної стіни? Адже були у нас, на Землі, цілі міста із печер!.."

Однак печер теж не було видно, як я не придивлявся. Лише росли густі, непролазні кущі, всіяні гострими колючками. І тільки тоді, як підійшли майже впритул, я побачив добре втоптану стежку, що губилася в заростях. Зупинившись, старший приклав долоні до рота,

щось вигукнув, і одразу ж ми почули глуху, немов з підземелля, відповідь. Старший знову щось крикнув — така ж глуха відповідь. Оранги помітно повеселіли, і наш кортеж ступив на стежку.

Підійшли до стіни і при самісінькому підніжжі побачили чорний отвір. Він був схожий на могильний склеп з стародавніх поховань, зображених на музейних картинах. Істоти з радісним вищанням метнулися в склеп, а за ними полізли й ми.

Лізли довго, бо склеп був низький. Була така темінь, що я кілька разів боляче вдарився тім’ям об кам’яну стелю, а Жорка безперестанку налазив мені на ноги. Та ось попереду зблиснуло світло, склеп повищав, і ми розігнулися.

Одразу ж побачили двох орангів. Над головами їхніми палахкотіли величезні світильники, і я міг добре роздивитися цих двох сторожів. Вони мали на собі не чорне, а коричневе вбрання, й свастика на бляхах була не з колючок держи-дерева. До того ж вони були озброєні не луками й палицями, а плазмовими пістолетами: я їх одразу впізнав, бачив у нас в музеї воєн. Піднявши догори правиці, оранги щось гаркнули, наша сторожа відповіла так само, і ми рушили далі.

Тунель, яким ми йшли, почав підніматися вгору. Підіймався так круто, що, аби не висічені сходи, йти по ньому було б неможливо. І повсюди, освітлюючи шлях, горіли вмонтовані в стіни світильники. Часто нас зустрічала сторожа: видно було, що тунель пильно охоронявся. Всі вони, як заведені, піднімали догори руки й вигукували якесь слово, щось подібне до "хайль", а що воно означало, я ніяк не міг зрозуміти. Можливо, що то було привітання, бо наша сторожа теж дерла догори правиці й гаркала: "Хайль"!

А тунель все тягся вгору — я уже втомився рахувати сходини.

Врешті попереду замерехтіло денне світло, і ми видерлися на поверхню.

На десятки кілометрів простяглося величезне плато. Рівне-рівне, як стіл. Воно обривалося за нашою спиною крутою стіною, а попереду, кілометрів за двадцять, не менше, підіймалася така ж прямовисна стіна гір.

Плато тяглося праворуч і ліворуч, до самого обрію, і всюди, куди оком не кинь, було вкрите полями. Це були, власне, й не поля, а невеликі грядки, обкопані ровами, і в ровах весело дзюркотіла вода. Одні грядки були вкриті рослинністю, інші червоніли щойно скопаним грунтом, на одних тільки сходило, на інших уже дозрівало. Ось велетенські кавуни, по центнеру кожен, не менше, а он кукурудза: на товстелезних стеблинах такі качани, що я навряд чи й утримав би.

І всюди метушилися подібні до Жорки істоти. Вони то пололи, то копали, то саджали, то котили перед собою дозрілі овочі, то пускали в одні рови воду, а інші перекривали. Вони працювали, не розгинаючись, їх ніщо, окрім праці, здавалося, й не цікавило, навіть коли ми проходили мимо.

Наш загін рухався по прямій, як стріла, дорозі, вимощеній білими плитами. Назустріч часто траплялися істоти з величезними кошиками за спинами. Вони йшли узбіччям, по червоній грунтівці. Забачивши нас, ще здалеку падали на коліна, низько вклонялися. Оранги ж проходили мимо з таким виглядом, наче їх і не помічали.

Та ось враз завмерли й вони, вишикувалися вздовж дороги. По дорозі, швидко до нас наближаючись, біг цілий гурт істот, несучи якісь дивовижні ноші, що нагадували старовинні паланкіни, в яких носили колись китайських імператорів; вони були позолочені й завішані барвистою матерією.

Підбігши до нас, істоти зупинилися, обережно опустили на дорогу ноші. Звідти повільно виліз товстелезний оранг, коричневий мундир на ньому аж тріщав, а високий картуз з лакованим козирком був нап’ятий на самісінькі очі. Наша сторожа, ще більше виструнчившись, викинула вгору правиці й заревла: "Хайль!"

Товстун у відповідь махнув недбало рукою, буркнув: "Хайль". Зупинився навпроти тітки Павлини, втупився в неї очима. Тітка Павлина роздивлялася товстуна з не меншою цікавістю, йому це, мабуть, не сподобалося. Він раптом щось закричав сердито, сторожа підскочила до тітки, вхопила її за плечі, стала гнути донизу, намагаючись поставити її на коліна. Тітка вирвалася, махнула ногою — один із орангів, завиваючи, покотився по дорозі.

І тоді товстун розтулив величезну пащеку і зайшовся реготом. Сторожа, яка кинулася була до тітки Павлини, зупинилася, не знаючи, що робити далі. Товстун же, нареготавшись, ткнув у бік тітки Павлини пальцем і щось запитав.

Наперед одразу ж вискочив старший групи, що полонила нас. Поштиво схилившись, він став щось розповідати, а товстун слухав його і поважно кивав головою. Він ще раз глянув на тітку, потім на мене, не минув поглядом і Жорку, при цьому він гидливо скривився. Щось наказав, показуючи рукою в глиб плато, і старший поштиво схилив голову.

Одвернувшись од нас, товстун посунув до нош, а Сторожа знову загорлала, мов божевільна. Кричав "хайль" навіть оранг, якому дісталося од тітки Павлини. Істоти заметушилися, всаджуючи товстуна, а потім підхопили ноші і швидко побігли далі.

Згодом поля перейшли в садки. Велетенські груші та яблуні, абрикоси й цитрусові росли обіч дороги, і грунт попід ними був так оброблений, що не видно було жодної бур’янини. Істот було тут іще

більше: вони то метушилися попід деревами, обкопуючи та поливаючи, то висли на гіллі, зриваючи велетенські плоди: все те вкладалося в кошики, і безконечний потік носіїв тягнувся вподовж дороги. І ще я помітив цікаву особливість: істоти, які несли повні корзини, не падали перед нами на коліна. Падали тільки ті, які йшли впорожні.

Врешті скінчилися й сади, натомість розпочався справжній розарій: стільки квітів, зібраних докупи, я ще ніде не бачив. Квітки наче змагалися одна з одною своєю красою, пахощі стояли такі, що я аж учадів. Літали великі метелики, зависаючи в повітрі, тріпотіли крильцями колібрі, папуги найрізноманітніших кольорів перелітали з гілки на гілку. І тут теж були істоти: вони обстригали кущі, збирали квіти, розбивали нові клумби.

— Здається, прийшли, — сказала тітка Павлина.

Я глянув перед собою і побачив будинки. Вони піднімалися одразу ж за розарієм, викладені з червоної цегли, з гостроверхими дахами, схожі між собою, наче близнюки.

— Схоже на готику, — мовила тітка Павлина: вона захоплювалася архітектурою. — Тільки чому в них такі дивовижні вікна?

Вікна й справді були незвичайні: вузькі та похмурі, вони нагадували бійниці в стародавніх фортецях, і коли ми проходили мимо, то здавалося, що хтось так і цілиться в тебе з лука. А двері були великі, масивні, окуті залізом.

— Справжні фортеці. Кого вони так бояться?

Ми просувалися вузенькою вуличкою, стиснутою отими будинками, і нам траплялося все більше орангів. Усі вони були в такій же коричневій формі, тільки самки носили не картузи, а берети, а малеча замість

важких широких ножів, що неодмінно висіли при боці в дорослих, мала невеликі кинджальчики.

Ось мимо нас промарширувала ціла колона: погляди застиглі, важкі щелепи стиснуті, руки і ноги піднімаються в єдиному ритмі: р-р-ра! р-р-ра! р-р-ра! — б’ють по бруківці важкенні підошви, а попереду, пихато надимаючи груди, крокує розцяцькований дивовижними значками оранг. І в усіх звисають плазмові пістолети і ще якась зброя, я такої й не бачив.

Колона йде серединою вулиці, і оранги, що на тротуарах, зупиняються, кричать захоплено: "Хайль!", а самки кидають квіти. Діти ж прилаштовуються позаду колони і, наслідуючи дорослих, намагаються так само вимахувати руками й молотити ногами бруківку.

— Вони й справді тут усі божевільні, — бубонить тітка. — Суцільний воєнний психоз!

Ми теж не лишаємося непоміченими: оранги зупиняються, показують на нас руками, перегукуються збуджено. Деякі йшли поруч, намагаючись краще нас роздивитися. Запитують про щось сторожу, дехто навіть намагається доторкнутися до мене чи до тітки Павлини. На Жорку ж не звертають уваги. Чи не тому, що він такий схожий на місцевих істот?

Вулиця раптом скінчилася, ми вийшли на велику площу. Посеред площі височів пам’ятник: велетенський оранг, відлитий з чорного металу. На низький лоб начесаний чубчик, під широким розплюснутим носом з вивернутими ніздрями — дві смужки вусиків. "Адольф Гітлер", — прочитала тітка Павлина напис на цоколі й голосно зареготала. Я теж розсміявся, дивлячись на оцього орангутангоподібного Гітлера, хихикнув і Жорка, і ми замало не поплатилися за цей сміх життям: сторожа, визвірившись, накинулася на нас з палицями. Лише різкий

вигук старшого врятував нас од можливої смерті, але вони все ще довго гарчали, кидаючи на нас люті погляди.

Ми підійшли до помпезного палацу, що замикав площу. Мармурові сходи, височезні колони з червоного граніту, той же готичний дах, тільки ще вищий, а вгорі, на гостроверхому шпилі, звисав важкий прапор. На ньому той же знак, що й на бляхах орангів, які нам стрічалися: волохата рука стискає за горло силует венеріанина, а нижче — фашистська свастика.

За колонами було видно двостулкові двері: у них можна було провести слона! Оббиті відполірованою бронзою, вони так сяяли, що аж очі сліпли, а по обидва боки завмерла варта: ті ж оранги у коричневій формі, озброєні пістолетами.

Варта була не лише коло дверей: довкола палацу походжали озброєні оранги. Вони підозріло оглядали кожнбго, хто проходив мимо, а нас, мабуть, помітили здалеку. І ледве ми наблизилися до палацу, як у великих дверях одчинилися маленькі дверцята і звідти появився ще один оранг.

Це була, мабуть, неабияка "цяця", бо вартові враз підняли руки і закричали: "Хайль!" А наші охоронці виструнчилися так, що в них аж хребти затріщали.

"Цяця" повільно спускалася сходами. Вона теж була в коричневій уніформі, а бляха на грудях мала вдвічі більший розмір, аніж у інших орангів.

"Хайль!" — заревла наша сторожа, коли "цяця" підійшла впритул. "Цяця" недбало махнула рукою, підозріло в нас втупилася. Потім, звертаючись до тітки Павлини, щось різко спитала.

Тітка Павлина стенула плечима.

— Не розумію!

"Цяця" повторила запитання.

— Та кажу ж, що не розумію! — вже розсердилася тітка Павлина.

Тоді "цяця" підняла руку, клацнула пальцями. Й одразу ж поруч із нею, ми й не помітили звідки, виріс ще один оранг. Догідливо схилившись перед "цяцею", він вислухав те ж саме запитання, а потім уже звернувся до нас:

— Герр штурмбанфюрер запитує, хто ви такі? Звідки ви прибули?

— Ми — вчені. А прибули із Землі.

"Цяця" вислухала, і морда її стала ще більш підозрілою.

— Ви — шпигуни? Ви забралися сюди, щоб вивідати наші воєнні секрети?

— Які там шпигуни! — обурилася тітка Павлина. — Ми — вчені! Розумієте — вчені!

"Цяця" мов і не чула: продовжувала одне й те ж:

— Вас послали наші одвічні вороги? Ви збиралися вчинити замах на нашого божественного фюрера?.. Відповідайте, якщо хочете лишитись живими!

— Що за дурниці! — обурилася тітка Павлина. — Який фюрер? Який замах?

— А це тоді хто? — ткнув тлумач у бік Жорки пальцем.

— Це — син нашого друга, видатного вченого...

— Це — дитина нашого одвічного ворога, — перебив тітку тлумач. — Вони лише й мріють про те, щоб знищити нашу расу! Але в них нічого не вийде: ми їх врешті-решт переможемо й запануємо над світом!

Я нічого не розумів. Які вороги, які ще раси? Чому ці оранги так прагнуть панувати над кимось? Що їм, місця на Венері замало? І хто такі шпигуни? І фюрер, якого ми маємо начебто вбити? Не інакше, ми маємо справу з божевільними...

— Ми вас кинемо до в’язниці й будемо тримати доти, поки ви в усьому не зізнаєтесь! — закричала розгнівана "цяця".

— Нам зізнаватися ні в чому! — запально відповіла тітка Павлина. — І не боїмося ми ваших в’язниць!

— Ведіть їх! — гаркнула вкрай розгнівана "цяця". — І не спускайте з них очей.

Сторожа одразу ж ухопила нас за руки, поволочила геть. Штовхала у спини, гарчала погрозливо, а в похмурих очах була така лють, що я чекав або стріли в спину, ало палиці на голову. Тому й не роздивився, як слід, куди нас вели: отямився лише перед важкою чорною брамою з колючим дротом вгорі. Брама наче тільки й чекала на нас: одразу ж одчинилася, і звідти вибігли оранги в коричневому. Одразу ж ухопили нас за руки, потягли в двір.

Потім нас знову допитували: в кімнаті з чорними стінами й стелею, з чорним склом у вузьких вікнах-бійницях. Домагалися зізнання, що ми шпигуни й агенти якоїсь іноземної держави, що хотіли вбити якогось там фюрера. Та не домігшись нічого, повели в інше приміщення: величезний квадратний коридор, так яскраво освітлений, що я спершу аж замружився. І праворуч і ліворуч в коридор виходили заґратовані

двері. Над ґратами, на великих таблицях, було щось написано: знайомими літерами, якими користувалися й ми, але якісь незрозумілі слова. Над одними було: "Итнемеле інвирдіп", ще над одними: "Іцничолз інчитілоп інчепзебен овилбосо". Що означали ті написи, я не міг зрозуміти, як не вчитувався. Всі камери були порожні, лише в тій, над ґратами якої висіла таблиця "Итнемеле інвирдіп", сиділо кілька орангів. Вигляд у них був настільки жалюгідний та нужденний, що мені їх стало жалко, хоч я, чесно кажучи, усіх їх повбивав би!

— Хто то? — поцікавилася тітка Павлина: вона навіть тут, у в’язниці, все роздивлялася так, наче її привели в лабораторію.

— Підривні елементи, — буркнув тюремний перекладач.

— А тут що написано?

Тітка ткнула пальцем в найбільшу таблицю.

— Особливо небезпечні політичні злочинці, — прочитав перекладач. І мстиво додав: — Саме тут ви й будете сидіти!

Тітка Павлина не зводила очей з таблиці. Вона аж губами ворушила, щось про себе читаючи.

Ось її очі радісно зблиснули, вона показала вбік таблички з написом: "Итсіхрана".

— А там написано: "Анархісти"?

— Анархісти, — ствердив ошелешений перекладач.

— Зрозуміло! — сказала тітка Павлина. — Як я не здогадалася одразу?

Вона вся аж сяяла, така була задоволена. І тільки ми залишилися самі в камері, як поділилася з нами своїм успіхом:

— Знаєте, хлоп’ята, що в них за мова?

Звичайнісінькі наші слова, тільки перекручені задом наперед!

— Як це — задом наперед?

— А отак. Оце як у нас зветься?

— Ну, стіна.

— А по-їхньому буде: анітс... А оце?

— Підлога.

— А в них — аголділ... Не вірите? Тоді проведемо невеликий експеримент. Хочете, я попрошу в сторожі води?

Мені одразу ж захотілося пити. Так захотілося, наче я цілий вік росинки у роті не мав. Жорка теж облизав губи.

— Хочемо!

— Тож слухайте: я підійду зараз до ґрат, гукну наглядача і скажу: — "Принеси нам води".

— Так він вас і зрозуміє!

— А я вимовлю ці слова по-їхньому. Стежте за мною.

Тітка пішла до дверей, заторсала ґратами. По той бік одразу ж виникла чорна постать наглядача.

— Идов ман исенирп! — вимовила по-складах тітка.

Оранг вирячився на тітку так, наче його стукнули чимось важким по тім’ю. Потім щось вигукнув, побіг у глиб коридора. За якийсь час повернувся уже з іншим орангом.

— Идов ман исенирп! — повторила їм тітка Павлина.

Другий оранг ляснув себе по стегнах і зареготав. А дивлячись на нього, заіржав і наш наглядач.

— Идов!.. Идов!.. — уже кричала сердито тітка Павлина. — Води, йолопи ви неотесані!

— Вони ж цього не зрозуміють! — здобувсь я на слово.

Тітка Павлина торснула востаннє грати й відійшла од дверей. Вигляд у неї був зовсім убитий.

— Невже я помилилася? —бубоніла вона.

Оранги ж, нареготавшись, зникли. Та невдовзі знову появилися: наглядач ніс повне відро води.

— А що! — святкувала свою перемогу тітка Павлина. — Я ж вам казала!

Ми змушені були схилитися перед її геніальністю. Тим більше, що вода була як ніколи смачною.

Я сумнівався тільки в одному:

— А чому тоді "Адольф Гітлер" написано не задом наперед? І слово "хайль"?

— Мабуть, оранги, запозичивши фашистську термінологію, вирішили зберегти окремі слова незмінними, щоб підкреслити їхню значимість. Як найголовніші атрибути фашизму... Але поки що це лише припущення. — Тітка Павлина терпіти не могла не підтверджених висновків. — Побачимо.

Жили ми два дні в отій камері.

Першого ж дня, десь аж під вечір, тітку Павлину потягли на допит. Ми з Жоркою місця собі не знаходили, чекаючи на тітку. Нам все здавалося, що її катують, добиваючись зізнання у шпигунстві. Побачивши її в коридорі, ми так і кинулися до ґрат. Тітка Павлина була ні закатована, ні побита. Навпаки: очі її сяяли.

— Знаєте, із ким я щойно розмовляла? — запитала вона, як тільки зачинилися за нею двері. — З твоїм, Вітю, татком!

Серце моє так і тьохнуло:

— З татком!.. Він теж у в’язниці?

— Ні, не у в’язниці... Угадайте, хто він вараз такий?

Я терпіти не можу оцю тітчину звичку: як що, так і задавати загадки! Мені аж сльози навернулись на очі!

— Гаразд, скажу вже, якщо ви такі недогадливі. — Тітка помітила, мабуть, мій стан. — Твій, Вітю, татко, в цій країні неабияке цабе. Він особистий історик самого фюрера.

— Історик?.. Фюрера?.. Нічого не розумію!

— Оранга Третього. Що править нині оцим краєм. Фюрера й напівбога оцієї вищої раси.

— А хто ж тоді бог?

— Богом вони проголосили Гітлера. Того самого, пам’ятник якому ми бачили. А фюрер — його наставник на Венері й обов’язково повинен мати ім’я Оранг. Це уже третій... Отже, перед ним було вже два...

— А як татко потрапив у історики? І чому вони його не тримають, як оце нас, у в’язниці?

— Про це я розпитати не встигла... Поки що можна лише здогадуватись... Отой Оранг, мабуть, дуже славолюбна істота, як і всі тирани, до речі. Тож довідавшись, що татко — соціолог-історик, та до того ж ще й мешканець Землі, він його й призначив особистим істориком. Татко мусить записувати все, що б той Оранг не сказав чи не зробив, аби потім прославити його у віках...

— І татко погодився?

— А що йому лишалося робити?.. До того ж, у нього не було вибору: або погодитись, або довічне ув’язнення. А це ж чудесна можливість вивчити здичавілих істот, до того й прагнув твій татко! — вигукнула тітка Павлина. Вигукнула з таким ентузіазмом, що я вже вкотре переконався: у тітки власні погляди на деякі речі й обставини.

— А де мій татко?

Жорка! Захопившись розмовою, ми про нього й забули. А він стоїть поруч, жалісно скліпує повіками.

— З твоїм татком справа трохи складніша, — почала тітка Павлина: їй мов аж незручно було перед Жоркою. — Бачиш, оранги проголосили себе вищою расою, яка покликана панувати над іншими. Вашу расу вони вважають нижчою, расою рабів, напівтварин, яку треба було підкорити або знищити...

— Вони мого татка убили? — по-своєму зрозумів те пояснення Жорка.

— Ні, твій татко живий! Але вони не могли примиритися з тим, що твій татко — видатний учений. Тож Вітиному таткові довелося сказати, що твій татко — його слуга... Це, до речі, пораяв йому твій, Жоро, татко, — поспішила додати тітка Павлина, бо обличчя Жорчине так і скривилося в болісній гримасі.

— А що буде зі мною? — запитав Жорка так, що у мене аж серце стислося.

— З тобою теж усе буде гаразд, — утішила його тітка Павлина. — Ми вже все обмізкували з Вітиним татком. Тільки тебе доведеться назвати моїм слугою... Слугою ти, звісно, будеш лише в очах орангів, щоб вони тебе не чіпали. Так що нашийник хай тебе не хвилює...

— Нашийник! — в один голос вигукнули ми.

— Без нашийника, на жаль, тут обійтися не можна, — зітхнула тітка Павлина. — За суворими законами цієї країни перший же оранг, застукавши Жору без нашийника, має на місці скарати його на смерть.

— І мій татко носить нашийник? — запитав украй знічений Жорка.

— Напевне... Хоч я точно не знаю. Але ти, Жоро, повинен бути вище од цього. Маєш весь час пам’ятати, що для нас ти лишаєшся тим, ким насправді і є... Пам’ятатимеш?

— Пам’ятатиму, — пообіцяв сумно Жорка. Я підійшов до нього, обійняв міцно за плечі:

— Я буду завжди з тобою! І хай спробує хоч одна з цих гидот тебе зачепити!

Жорка лише усміхнувся невесело. Тітка Павлина наче аж ображено запитала:

— Чому ви не цікавитесь, що буде з нами? А й справді, що вони збираються з нами робити?

— Бачите, коли б тітка вам не нагадала, ви про це й не подумали б... Татко сказав, що він негайно піде до Оранга Третього й замовить слово за мене. Скаже, що я — видатний генний інженер, що відповідає, власне, правді, — додала тітка з властивою їй скромністю.

— А хіба оранги цікавляться генною інженерією?

— Ще й як!.. Ви ж, сподіваюсь, бачили отих істот, що працювали на плантаціях?

— Отих рабів у нашийниках?

— Так, рабів... Хоча їх важко назвати рабами після того, про що я дізналася од твого, Вітю, татка.

— А хто ж вони?

— Це скоріше роботи з живої тканини. Запрограмовані на певний вид трудової діяльності. Одні з них — садівники, інші — овочівники, ще інші працюють на фермах. А є й такі, що працюють в промисловості і навіть у сфері обслуговування: вся продукція виготовляється лише їхніми руками. Є ще й роботи-слуги, ви їх уже бачили, і навіть роботи-мисливці. У них нюх, до речі, не поступається собачому…

— А що ж тоді роблять оранги?

— Вони тільки наглядають за цими істотами. Хоч, власне, особливого нагляду тут і не потрібно: ці істоти запрограмовані так, що вони просто не можуть не працювати. Позбав їх звичної праці, й вони одразу ж помруть.

— Та-ак, — сказав я вражено. — Це ще гірше за рабство. Раби хоч повставали проти своїх рабовласників… Спартака пам’ятаєте, тьотю?

Тітка Павлина лише кивнула головою: вона ще не скінчила.

— Як ви думаєте, де вони беруть стільки цих істот?

— Вирощують на генних фабриках?

— Так, Жоро, ти вгадав. У них, виявляється, вже є кілька десятків таких фабрик, а заплановано збудувати ще більше.

— Навіщо їм стільки? — здивувався я. — Вони тут і не помістяться, оті всі істоти!

— Отут ми наближаємося до основного... Тільки глядіть — це величезна таємниця! Татко попередив, що за її розголошення карають смертю. Тож не проговоріться нікому!

Ми гаряче запевнили тітку Павлину, що не проговоримося. Що ми, маленькі? До того ж кому тут проговоритися? Отим роботам, чи орангам?

— Гаразд, я знаю, що ви в мене розумні хлопці, — заспокоїла нас тітка Павлина. Одвела аж у кінець камери, зашепотіла:

— Оранги планують виростити багатомільйонне військо. Істот, які не знають, що таке страх, для яких померти в бою так же природно, як гам поїсти. Якими володіла б одна лише нав’язлива ідея: винищити, Жоро, усіх твоїх співвітчизників. Усіх до ноги... Ви уявляєте, що станеться, коли їм удасться здійснити цей задум? Багатомільйонна армія, озброєна до зубів, рушить у похід на мирних жителів, які ніколи й зброї в руках не тримали. Для яких одна лише думка про вбивство викликає таку непоборну відразу, що жодна сила у світі не змусить їх проливати кров живих істот. Уявляєте?

Ми уявляли. Стояли й пригнічено мовчали. Аж тепер я відчув по-справжньому, що таке фашизм і що він з собою несе. І як добре, що в нас, на Землі, сотні років тому він був знищений! Навіть коріння не лишилося од нього!..

— Отже, тепер ви розумієте, чому Оранг Третій мусить зацікавитися моєю особою?

— Ви збираєтесь працювати на генній фабриці?! — аж одсахнувся од тітки Жорка.

— Не на фабриці: фабриці досить рядового інженера. Мене, певно, пошлють в центральну лабораторію...

— І ви погодитесь?! — уже закричав я.

— Не кричи, бо почують!.. А чому б і ні? Мусимо ж ми якось вирватися з цієї жахливої в’язниці? Чи гнити тут довіку?

— Я з вами нікуди звідси не піду! — мовив Жорка: очі його аж іскрилися.

— І я не піду!

Тітка Павлина навіть не образилася: усміхнулася схвально. А ми стояли й ошелешено дивилися на неї.

— А хто вам сказав, що я буду конструювати потрібних їм убивць? — запитала вона. — Хто вам сказав, що ми будемо на них працювати? Вони запідозрили в нас шпигунів, — що ж, ми й станемо розвідниками! Ми вивідаємо всі їхні таємниці, щоб завчасно їх знешкодити. Зірвати пекельні їхні плани...

— Розвідниками? Ух, ти! — Я аж застрибав навколо тітки Павлини. А Жорка колесом пройшовся по камері.

— Тихше, ви, шалапутні! — вгамовувала нас тітка Павлина. — Ви що: хочете, щоб варта щось запідозрила?

Ні, цього ми не хотіли. Тому й заспокоїлись одразу.

— А коли я побачуся з татком? — запитав я тітку Павлину. Зараз, коли я довідався, що татко десь поруч, мені нетерпілося щонайшвидше зустрітися з ним.

— Скоро побачиш, — пообіцяла тітка. — Можливо, що й завтра... Тільки, Вітю, запам’ятай твердо одне: жоден оранг не повинен здогадатись, що це твій татко! Що ви з ним навіть знайомі.

— Чому?

На моєму обличчі, мабуть, відбилося таке розчарування, що тітка Павлина знов не втрималася од сміху.

— Це може викликати зайву підозру, — пояснила вона. — Вони повинні думати, що ти — мій асистент, а татко для тебе — абсолютно стороння людина. Як, до речі, і для мене... Отже, ти не смій до татка навіть підходити! Чуєш?

Та чую! Тільки ніяк ще не можу зрозуміти, для чого така конспірація. Ну, та коли це потрібно для розвідки...

Згодом ми всі заснули на кам’яній підлозі, бо в камері не було нічого, окрім підлоги й стін. Тому й перевертались всю ніч з боку на бік, а мені до того ж весь час снилися тривожні сни. То мама снилася: що її теж взяли в полон. То татко: наче його скидають, зі скелі. А під кінець приснилося найстрашніше: наче мене переробили на робота. На оту безсловесну істоту. Я аж закричав і одразу ж прокинувся.

Краще б і не спав!

* * *

Другого дня нас повели до палацу: Оранг Третій виявив бажання з нами зустрітися.

Подивилися б, що сталося з тюремною обслугою, коли вона дізналася про це! Оранги мало не на животах повзали перед нами, споряджаючи на ту зустріч. Принесли мені й тітці Павлині одяг з якоїсь

золотої тканини — пишні халати з довжелезними, до п’ят, рукавами, накинули шанобливо на плечі. А для ніг — чудернацькі капці, так само розшиті золотом, із загнутими високо носаками. Я на тітку Павлину як глянув — так і скорчився од сміху.

— На себе краще глянь! — образилася тітка. .

А нещасному Жорці дістався куценький фартушок і нашийник. Теж позолочений, але Жорці було од того не легше.

— Не буду я його надівати!.. Не буду!.. — В Жорки аж сльози навернулись на очі. — Що я — тварина?!

— Ти — розвідник, — тихо сказала тітка Павлина.

— А ви оце наділи б? — з огидою показав на нашийник Жорка.

— Наділа б... І не впадала б в істерику...

Жорка нарешті скорився:

— Одверніться, — буркнув похмуро.

— Нічого, Жоро, це ненадовго, — втішила його тітка Павлина.

Начальник в’язниці, який учора кричав на нас грубо, сьогодні догідливо провів за ворота. А там на нас чекали ноші, одні — для тітки Павлини, другі — для мене.

— Ми краще пройдемося, — сказала тітка Павлина, жаліючи Жорку.

— Цього робити ніяк не можна! — твердо сказав перекладач. — Гості Оранга Третього прибувають до палацу тільки в почесних ношах!

Он як: ми уже почесні гості! Що ж, мусимо сідати в ноші! Тільки вмостилися, як істоти, що стояли по обидва боки, вмить нас підхопили. Попереду нашого кортежу біг величезний оранг й, розмахуючи позолоченою палицею, весь час вигукував:

— Дорогу гостям Оранга Третього!.. Дорогу гостям нашого божественного фюрера!..

Позаду ж біг Жорка, похмурий, як ніч. А за ним уже — озброєна до зубів сторожа.

Піднесли до палацу, опустили додолу. Та ж "цяця", що й учора, зустріла нас перед сходами, тільки була вона тепер не сувора й поважна, а улесливо всміхнена. Схилила голову, розвела поштиво лапи, запрошуючи до палацу.

Тітка пішла першою, я — за нею, як її асистент, а Жорка — за мною. Та не встиг він і двох кроків ступити:, обличчя "цяці" одразу ж аж пересмикнулось од люті. Він щось вигукнув, і два оранги ухопили Жорку за плечі, поволочили геть.

— Не смійте! — закричала тітка Павлина,

— Ми не можемо пустити цю брудну істоту в палац, — пояснив нам тлумач. А оскільки ми все ще стояли, до краю обурені, він нас став заспокоювати: — Та ви не хвилюйтеся, нічого лихого з вашим слугою не скоїться. Поки ви будете на прийомі, його потримають у клітці...

У клітці? Нещасний Жорка! Нас із тіткою Павлиною втішало лише те, що він не даремно страждатиме. Я б сам погодився на клітку й нашийник, аби йшлося про долю землян.

Тож тримайся, Жоро! Тримайся, хоробрий розвіднику!..

Піднялися тим часом по сходах, зупинилися перед масивними, окутими бронзою дверима. "Цяця" піднесла догори руку, двері відразу ж одчинилися, ми ступили до величезного залу.

Все довкола сяяло золотом. Позолочені стіни й стеля, золоті колони, золоті вікна-бійниці, навіть килим під ногами був витканий із золотої тканини. Попід стіною стояла завмерла варта в коричневій уніформі, з величезними золотими бляхами на грудях, з важкими пістолетами, а попереду, при самій стіні — гігантська статуя, дивовижно подібна до тієї, що височіла на площі. Ті ж вусики, той же чубчик, начесаний на вузький лоб, та ж важка щелепа, — я подумав, що це — ще одне зображення Гітлера, але коли підійшли ближче, то тлумач нам побожно прочитав: "Оранг Третій, фюрер великої нації". Зупинившись перед статуєю, "цяця" викинула догори руку, тричі вигукнула: "Хайль!" І статуя враз ожила: високо піднялася позолочена рука, ворухнулася щелепа, одкрилося чорне провалля пельки. Щось заскрипіло, захрипіло всередині, потім гаркнуло: "Хайль!" І статуя, клацнувши щелепою, опустила руку.

— Оранг Третій вітає вас, земляни! — прошепотів тлумач.

Він, мабуть, чекав, що ми теж задеремо руки догори, але ні я, ні тітка й не подумали цього робити.

Рушили далі. Минули ще цілу анфіладу кімнат, з такими ж позолоченими стелями й стінами, із застиглою повсюди вартою. Тільки тут замість статуй висіли картини. Величезні та помпезні, всі вони зображували Оранга Третього.

Врешті, ми ввійшли до велетенської зали, де товпилися оранги з бляхами ще більшими, аніж у нашої "цяці". Всі вони поштиво завмерли попід стінами, а попереду, на високому позолоченому троні, сидів Оранг Третій.

— Дивися на нього! Тільки на нього! — шепнула вимогливо тітка, бо поруч, біля самого трону, стояв мій татко.

Але я не міг не дивитися на татка: я ж його стільки не бачив. У мене аж у горлі залоскотало, аж стало гаряче в грудях.

Татко стояв так непорушно, мов нас і не помітив. На ньому був якийсь чудернацький одяг із срібної тканини, в руках — грубезний записник і ручка з магнітним пером. Ось Оранг Третій поворухнувся, розтулив величезного рота, і татко одразу ж подався у його бік, а перо насторожено завмерло над розкритим блокнотом.

Оранг Третій прокашлявся, і довкола прокотився улесливий шепіт:

— Слухайте, слухайте! Зараз говоритиме фюрер!

Я нарешті одірвав погляд од татка, бо тітка Павлина вже аж шипіла на мене. Перевів погляд на Оранга Третього.

Це була вже стара мавпа, шерсть на ній аж посивіла, м’ясисті щоки звисали на стоячий комірець мундира. Очі в неї були вицвілі й порожні, а вусики й начесаний на брови чубчик ріденькі й убогі.

Він ще раз відкашлявся ("Слухайте, слухайте!" — знову прокотилося залою) і став говорити.

Спершу я чув лише голос, бо Оранг Третій не говорив, а кричав. Спочатку вигукував окремі слова, а потім цілі фрази. Він увесь аж затрусився од крику, очі налилися кров’ю, обличчя набрякло.

— Ми — велика нація панів! — вигукував він (а тлумач перекладав). — Ми покликані панувати над світом!.. Ми очистимо Венеру од нижчої раси й збудуємо тисячолітню імперію!.; На нас покладена велична історична місія, і ми її виконаємо за будь-яку ціну!..

— Хайль!.. Хайль!.. Хайль!.. — шаленіли довкола оранги.

— Ви, земляни, повинні допомагати нам у цій священній справі! Ви дали нам Ніцше й Гітлера, тож співробітничайте з нами!..

— Хайль!.. Хайль!.. Хайль!..

Оранг Третій клацнув щелепою і вмовк. Очі його знову спорожніли. Тітка Павлина щось відповіла, тлумач переклав, але я не розібрав нічого: був оглушений галасом.

Потім нас по черзі підвели до Оранга. Він подав мені мляво руку, знову щось закричав, я аж відсахнувся, бо подумав, що то він на мене розсердився, але тлумач заспокоїв: Оракг Третій цікавиться, чи мені тут сподобалося.

Після того, як Оранг Третій порозмовляв отак із нами, нас стали знайомити з присутніми в залі. Тут був і Ранг — товстелезний та жирний, й Анг — низенький, худющий ще й клишоногий; і Нг — з крижаними очима за старомодним пенсне, — татко мені потім розповів, що їм чудернацькі оті імена присвоюють відповідно до посади: чим нижча посада, тим менше у ньому літер. Так що решта придворних має всього лише одну літеру — Г.

— А решта орангів? — поцікавився я.

— Решта зовсім не має імен. Імена мають право носити лише вожді і придворні.

Перший заговорив із нами Нг:

— Як вам сподобалася наша в’язниця?

— Дуже! — відповіла з іронією тітка. — Нічого подібного мені ще не доводилося бачити!

Обличчя у Нг враз стало таке, наче він поклав до рота солодку цукерку.

— О, я покажу вам і інші в’язниці!.. Жаль, що вас не познайомили із крематоріями... Ми зробимо чудесну екскурсію по концтаборах!.. Вони, щоправда, поки що майже порожні, але я плекаю надію, що незабаром розпочнеться війна і ми їх миттю заповнимо...

— О, так, — втрутився Анг. — Хоч ми — нація, яка щиро прагне миру, але прокляті венеріани весь час провокують нас на воєнні дії! І ми по них рішуче ударимо, коли настане наш час. Фюрер поведе нас до перемоги!

— Гр-р-р! — схвально прогарчав Оранг Третій.

Після офіційного прийому був банкет. Ми перейшли до іншої зали, де вже стояли накриті столи, сіли поруч із фюрером: отут — тітка, тут — я, а поруч зі мною — татко. На величезних тарілках лежали гори м’яса, височіли багатолітрові бутлі з якоюсь прозорою рідиною, а перед кожним стояли літрові келихи. Прислуга, яка подавала на стіл (обслуговували нас оранги в лівреях, гаптованих золотом), тільки ми посідали, вмить наповнила келихи рідиною із бутлів.

— Не пий! — шепнув мені татко.

Я і не пив — тільки попробував. І довго по тому студив язика: наче вогню лизнув. Оранги ж перехиляли келих за келихом, запихалися, давлячись, м’ясом. І за кожним келихом:

— Хайль!.. Хайль!.. Хайль!..

У мене аж голова під кінець розболілася.

Коли ж оранги добряче сп’яніли й горлали, не слухаючи один одного, татко нахилився до мене:

— Як там мама? Не обертайся, щоб ніхто не помітив!

Нахилився над тарілкою, вдає, що крім їжі ніщо його не цікавить.

Я йому відповів, що мама жива-здорова, навіть вилітала на його пошуки. Це коли знайшли оті браслети з пеленгаторами.

— Вони нас захопили зненацька, коли ми спали, — пояснив татко. — Ми й отямитись не встигли...

Я хотів запитати, що ми будемо робити далі, але тут зчинилося таке, що нам було не до розмови: п’яний Нг ухопив величезний маслак і тріснув ним Ранга. Той заревів, як бугай, і навалився на Нга. Він його задушив би, аби не слуги в лівреях: кинулися до них, розтягнули в різні боки.

— У в’язницю!.. В концтабір!.. — верещав геть пом’ятий Нг.

Ранг же, важко одсапуючись, повзав по паркету: збирав ордени, що пообривалися під час сутички.

Я боязко оглянувся на Оранга Третього. Того зовсім розвезло: схилившись, він обіймав за плечі тітку Павлину, щось їй п’яно на вухо ревів. Тітка Павлина аж морщилася, але вирватись, очевидно, не сміла.

Тітку Павлину, сам того не відаючи, врятував Анг. Піднявши повен келих, він виголосив тост за фюрера. Говорив з півгодини: виклав всю історію фашистського руху орангів.

— Нижча раса твердить, що у неї більше звивин у мозкові, аніж у нас, — сказав він між іншим. — Хай буде так. Ми не будемо це заперечувати: ми цим пишаємося! Зайві звивини вищій расі можуть тільки зашкодити. Наш ідеал: мозок з однією-єдиною звивиною, по якій надходять лише команди начальства і мудрі гасла нашого великого фюрера. Тож за майбутнього володаря світу з єдиною звивиною, за нашого дорогого Оранга Третього! Хайль!

Під дикий рев Оранг Третій вихилив черговий келих і зовсім розкис: важко посунувся з крісла. Прислуга його підхопила, понесла поштиво у двері. Скориставшись тим, що майже всі з'юрмились навколо фюрера, покинули бенкетний зал і ми.

— Віднині ви будете жити недалеко од лабораторії генної інженерії — казав нам татко по, дорозі з палацу. — Ви повинні розвідати, як далеко вони просунулися в конструюванні тих воїнів. Тим більше, що тобі, сестро, теж доведеться брати в цьому участь.

— Ну, я їм наконструюю! — пробубоніла тітка Павлина.

— Гляди, будь обережнішою! — застеріг її татко, — Тут кожен третій стежить за двома іншими, а кожен другий — шпигує за третім. — Не турбуйся. Мене не так легко впіймати!

— А ти, Вітю, допомагай тітці...

Я лише кивнув головою: що й казати! Хай краще татко нам скаже, як ми всі звідси виберемося. Адже татко не думає бути тут до самої смерті?

— Не думаю, — відповів мені татко. — Ми із Ван-Геном уже не раз про це радилися. І навіть є один план... Але про це поговоримо згодом. Поки що ж нам треба розстатися: сторожа починає на нас поглядати...

Татко помахав нам недбало рукою, повернувсь до палацу. А ми пішли до нош. І тільки підійшли, як сторожа привела Жорку.

Я думав, що побачу товариша ображеного і сердитого, адже він сидів щойно у клітці, а Жорка веселий-превеселий. Мало не скаче.

— Ти чого? — запитав я здивовано.

— Нічого.

— З тобою щось сталося?

— Сталося, тільки тобі не скажу!

Ну, й не треба! Подумаєш!.. От не буду допитуватись — він же перший не витримає!

І він таки не витримав: я ще й до нош не дійшов, як він мене — смик за рукав!

— Я зустрів свого татка!

— Ну-у?.. Де?

— У клітці. Ми сиділи разом. Адже ви тепер — пани, а ми — нижча раса, — не втримавсь, аби не вколоти.

— Знаєш що, в тебе зуби цілі?!

— Ну, гаразд, не сердься... Поки ви там гостювали, я багато що взнав...

— Що?

— Потім розкажу. А зараз лізь на ноші.

Це мене так зацікавило, що я навіть не дивився, куди нас несуть. Отямився лише перед невеликим двоповерховим будинком, що геть потопав у квітах.

Поряд були такі ж будиночки, а позаду стриміла величезна кубічна споруда. З бетону й скла.

— Генна лабораторія, — пояснив мені Жорка: він таки не марнував у клітці часу. — Там твоя тітка працюватиме. А отут будемо жити.

Мені дісталася окрема кімната — на другому поверсі. Тітці ж Павлині аж три: спальня, передпокій і робочий кабінет, заставлений стелажами з фільмотекою. Тут була зібрана величезна бібліотека: тисячі книжок, сфотографованих на плівку. А на спеціальній підставці — проектор.

Тітка Павлина одразу ж вчепилася в той проектор і забула про все на світі. Тепер, коли не перегляне всі стелажі, не заспокоїться.

У мене ж у кімнаті не було нічого, крім шкур антилоп.

— А де ж ліжко?

— Ліжок тут і не бачили, — відповів мені Жорка: він і це вже знав. — Оранги сплять прямо на шкурах.

Я примірився до найбільшої шкури, ліг. А чого, можна спати! Навіть цікаво.

— А де твоя кімната?

— Кімната? — засміявся гірко Жорка. — Ти що, забув, що я — ваш слуга? Мені належить жити в підвалі, разом з іншими слугами. І спати не па шкурах, а на підстилці з гілля.

— Знаєш що, давай жити разом! Жорка заперечливо похитав головою:

— Не можна.

— Чому? Ти що, боїшся, що нам двом тут місця не вистачить? Та ти глянь, скільки тут шкур!

— Не можна, — ще раз повторив Жорка. — Ти забуваєш, що я — ваш слуга. Представник нижчої раси. Татко мене попередив.

Бо оранги можуть убити. Ти ще не знаєш по-справжньому, що це таке — фашизм.

— А ти знаєш?

— Знаю... Татко розповів, поки сиділи у клітці... Ну, я пішов у підвал. Бо оранги ще можуть помітити, як слуга розмовляє з господарем.

Бідний Жорка, йому набагато зараз важче, ніж нам! Носити отой нашийник, падати на коліна перед кожним орангом... Спати в підвалі, серед отих напівроботів... Бр-р-р-р... Я нізащо не зміг би!

Зажурений, пішов до тітки Павлини.

— Чого це ти, мов у воду опущений?

Розповів про Жорку.

— Чи не можна домогтися, щоб він хоч спав разом зі мною?

— Не можна, — відповіла тітка Павлина. — Ми не повинні дратувати орангів... Жорка — розумний хлопчина і на нас не ображатиметься. Адже це — необхідність...

Я лише зітхнув. Підійшов до вузького вікна, став роздивлятися споруду, що стояла навпроти. Вона нагадувала величезний куб: суцільна стіна, зовсім без вікон. Ще й обнесена високим парканом з колючого дроту. І по той бік, вздовж паркану, сюди-туди походжають озброєні оранги.

Цікаво, що там усередині? Я ще ніколи не був у генній лабораторії. І навіщо її так охороняють? Од кого?

— Ми скоро туди попадемо?

— Мабуть, що скоро... Можливо, що й завтра...

Тітка Павлина як у воду дивилася: другого дня, після сніданку, нас повели до лабораторії. Ми йшли в супроводі двох орангів у коричневій формі: таких похмурих та непривітних істот мені ще не доводилося бачити.

Минули одну варту, другу. І кожна нас запитувала, чи нічого не несемо з собою. Навіть перекладачеві не вірили. Промацували кожну складочку на одягові, примушували скидати взуття. Тітка Павлина терпіла-терпіла, а потім і вибухнула:

— Завертаймо назад! Я йшла в лабораторію, а не до в’язниці!

Перекладач ледве її заспокоїв. І після цього варта вже нас не обшукувала: похмуро пропускала мимо.

Врешті ми потрапили у вузький коридор з численними ліфтами. Ліфти весь час рухалися вгору та вниз, вогники так і бігали на панелях, невпинно гули електромотори. Ми зайшли до порожнього ліфта, перекладач натиснув на кнопку, і ми помчали донизу. "Один... два... три... — рахував я про себе поверхи, що так і мелькали. — Дванадцять... тринадцять..." На сімнадцятому ліфт зупинився, розчинилися вузькі дверцята. І я аж замружився од яскравого світла.

Ми ступили до величезної зали з численними колонами. Стіни були хтозна й де, зверху лилося світло: різке й неприємне. Яскраво біліли столи, геть заставлені приладами. Колби найрізноманітніших форм та розмірів, од такої, що я міг би з головою залізти, аж до мізинця завбільшки, трубки, шланги, якісь металеві коробки — все це перепліталося, громадилося на довжелезних столах, там щось гуло, булькотіло, скапувало, осідало й пінилося.

А поміж столами, куди оком не кинь, — оранги. У сліпучо-білих халатах і шапочках, вони або походжали повільно, або сиділи, втупившись поглядами в колби, або щось швидко записували. Нас уже, мабуть, чекали: не встигли ми появитися, як назустріч нам рушила ціла група.

— Професор, — шепнув шанобливо тлумач. — Начальник лабораторії.

Той, кого тлумач назвав професором, ішов попереду. Це був худющий оранг, уже досить старий.

Він дуже горбився, а довжелезні руки його сягали аж за коліна.

— Я радий вітати земних колег у своїй лабораторії! — зустрів нас професор. — Сподіваюся, вам тут буде цікаво. Тож почнемо з невеликої екскурсії, з першого, так би мовити, знайомства...

"Невеличка екскурсія" тривала кілька годин: тітка Павлина не заспокоїлася, поки не обійшла майже всі поверхи. Мене вже й ноги не слухалися, і в очах мерехтіло, а тітка Павлина все поривалася побувати ще на одному поверсі. Замордувала врешті й професора, який нас супроводжував.

* * *

Від того дня тітка Павлина з головою поринула в проблеми генної інженерії. То цілісінькими днями пропадала в лабораторії, де для ної був виділений цілий поверх і десятки орангів на підмогу, то горбилася за столом у кабінеті, виводячи формули, такі довжелезні, що іноді для однієї не вистачало й сторінки.

І при цьому іноді загадково всміхалася.

А якось я підгледів: тітка бігала по кабінету. Збуджена, розмахувала руками й вигукувала :

— Вам потрібні агресори?.. Будуть вам агресори!.. — Тітка Павлина мстиво засміялася й підбігла до столу. — Ось вони!.. Ось!..

Тикала пальцем у стоси паперу, аж стіл здригався.

Вдруге вона заспівала. І я зрозумів, що тітка Павлина задоволена результатами своєї роботи. Вона завжди співала, коли їй щось удавалося. Тільки краще той спів не слухати: тітка фальшивила так, що могла б зіпсувати найкращий музикальний слух.

У вільний час ми знайомилися з країною орангів.

Я уже знав, що, окрім лабораторії, тут є багато фабрик, де вирощуються роботи. Оті безсловесні істоти. Їх вирощують у величезних камерах з постійною температурою й тиском, в своєрідних таких

інкубаторах, в спеціальних фізіологічних розчинах. Виходять вони з тих інкубаторів не дітьми, а вже дорослими, з готовими навичками до роботи.

— Ми звели всі витрати до мінімуму, — пояснював нам екскурсовод. — Коефіцієнт корисної дії в них дуже високий. Адже вони, окрім праці, більш нічим не цікавляться.

— А їжа?

— Так, їм, на жаль, потрібна певна кількість калорій, щоб поповнювати енергію. Але ми сконструювали породу, яка задовольняється дуже низькокалорійною їжею. Харчовими покидьками...

— А сон?

— Над цією проблемою зараз і б’ються наші вчені. Ми звели їхній сон уже до чотирьох годин на добу. Але це, погодьтесь, невиправдана розкіш. Півгодини, ну, в кращому разі, — годину — і досить... І наші вчені доб’ються цього, будьте певні! Хайль!..

— А скільки вони можуть жити?

— Рівно п’ятнадцять років. Вчені підрахували, що протягом цих п’ятнадцяти років у них найвищий ККД. Найповніша віддача...

— А потім?

— Потім ми їх спалюємо.

— Спалюєте?

— Так... Ми їх відправляємо в крематорії, а попіл використовують на добриво. Це найпрекрасніше добриво!

Після тієї екскурсії я дивитися на фрукти й на овочі не міг!..

Другого дня ми вже разом з татком відвідали плантації держи-дерева. В орангів було якесь свято, лабораторія не працювала, і татко зайшов за нами.

Плантації були за містом: величезні, огороджені колючими дротами. Взагалі, я помітив, що оранги заражені якоюсь непоборною пристрастю до глухих високих парканів та колючих дротів. У них навіть школи були за дротами! І всі учні — з перепустками. Стоять два величезні оранги при вході і перевіряють перепустки у малюків!. Показали одноразові перепустки й ми — орангам, які були уже в чорному, озброєні луками й палицями.

— А чого це в них луки і стріли? — запитав я тихенько татка.

— Це — ритуальна зброя спеціальних загонів, які охороняють держи-дерево, — пояснив татко. — До речі, ти знаєш, як появилося оце держи-дерево? — звернувся він уже до тітки Павлини. — Воно сконструйоване тут, на оцих плантаціях. Як біологічна зброя.

— І вони його випустили? — жахнулася тітка.

— Так...

Плантації держи-дерева були обнесені високими й доволі товстими стінами. На стінах вимощені вузенькі доріжки, огороджені з обох боків тинцями.

— Щоб ніхто не впав донизу, — пояснив екскурсовод.

— А як хто упаде?

Екскурсовод тільки всміхнувся. І ткнув рукою вниз.

Там ворушилося держи-дерево. Неприкрите травою, воно то спліталося в зелені клубки" то розповзалося, викидаючи перед собою тисячі колючих батогів. Підповзало до стіни, пробувало видертись по ній, осідало і знову дерлося вгору.

— Воно що, голодне? — поцікавилася тітка Павлина.

— Так. Незабаром його годуватимуть.

— А чим ви його годуєте?

— Он отим...

Екскурсовод показав рукою убік, і ми побачили сотні кліток, притулених одна до одної. Одні з них були вже порожні, а з інших виглядали істоти...

— Ви годуєте держи-дерево ними? — спитала тітка Павлина.

Обличчя її зблідло.

— Звичайно, — відповів трохи подивований екскурсовод. — Це нам найдешевше обходиться. Спробуйте запастися дичиною, щоб нагодувати цю прірву! Поки не почалася війна, ми змушені годувати держи-дерево цими ось істотами. А потім, я сподіваюся, йому вистачить харчу, — всміхнувся перекладач. — Котра зараз година? За чверть дванадцята?.. Рівно о дванадцятій ми будемо спостерігати захоплюючу картину!

Я весь аж здригнувся: згадав, як оранги кидали через багаття скулених істот. Татка теж не приваблювала майбутня процедура, бо він холодно відповів:

— Дякуємо, але в нас обмаль часу. А ми ще маємо побувати в храмі держи-дерева.

Храм держи-дерева стояв неподалік од плантацій. Це була височезна споруда з позолоченою банею. Над нею стирчала гігантська чорна колючка: символ держи-дерева.

Там уже були попереджені про наш прихід: нас зустрів натовп жерців. Усі вони були в чудернацьких плащах, що нагадували листя дерева, з непокритими, гладко виголеними головами. Найстарший жрець ступив нам назустріч, застережно підняв над головою батіг держи-дерева, всіяний отруйними колючками.

— Чи знаєте ви, що оці брудні істоти не мають права навіть наближатися до храму? — запитав він гнівно і тицьнув держидеревом в бік Жорки й Ван-Гена.

— Знаємо, — відповів татко спокійно. — Але ми одержали дозвіл.

— Чи знаєте ви, що за порушення цього закону ми повинні негайно кинути їх держидереву? — наступав на татка жрець: очі його аж палахкотіли.

— Знаємо, — відповів так само незворушно татко. — Але дозвіл нам дав сам Оранг Третій.

— Наш фюрер не міг дати такого богохульного дозволу! — заволав жрець.

Татко поліз за пазуху, дістав невеличку пластинку із золота:

— Ось цей дозвіл!

Жрець втупився у неї так, наче все ще не вірив власним очам. Потім неохоче повернув пластинку таткові, схилив поголену голову:

— Ми змушені виконати волю нашого божественного фюрера... Але до храму ми пустимо лише вас, без оцих двох нечестивих!

Ми змушені були скоритися...

Всередині було темно й похмуро. Високі чорні стіни, така ж чорна підлога, застелена чорною товстою тканиною, приглушувала кроки. Ми мимоволі стали розмовляти пошепки.

— Не підходь близько до стін! — застеріг мене татко.

Я придивився пильніше: із стін звисали батоги держи-дерева. Отруйні колючки стирчали повсюди, а попереду, перед позолоченим олтарем, була наче нора, виплетена з держи-дерева.

— Що то? — запитав я татка.

Татко не знав. Тоді ми запитали екскурсовода. Той із видимим страхом подивився на нору.

— Це — шлях для тих, у кого перед фюрером нечиста совість, — пояснив він неохоче.

— Який шлях, що він городить? — тітка Павлина присіла перед норою, пробувала заглянути досередини.

Старший жрець раптом щось вигукнув. Очі його тріумфуюче зблиснули. Кілька жерців одразу ж метнулися в глиб храму, до стіни.

Стіна враз розсунулася, там утворився темний отвір. Жерці пірнули в нього, затупотіли вниз. Якийсь час стояла напружена тиша, потім із отвору вирвався рев.

Хтось кричав, надсадно й страшно. Спершу низький, рев ставав усе вищий і вищий, врешті переріс у таке пронизливе вищання, що у мене аж у голові задзвеніло. Я затулив вуха, але виск прошивав навіть долоні, пронизував мене усього — я сам ледь утримувався, щоб не закричати.

Ось жерці знову появилися в страхітливій щілині: вони волочили якийсь темний клубок, що звивався й дико вищав.

— Хто то? — вчепився я у таткову руку.

— Мовчи! — прошепотів татко.

Клубок виявився орангом. Страшенно брудним і голим. Шерсть на ньому збилася в суцільні ковтуни, ребра ходили ходором, очі безтямно блищали.

Старший жрець непорушно стояв, чекаючи, поки жертву підтягнуть До нього. Потім опустив гілку, торкнувся колючками оранга. Крик одразу ж урвався, по голому тілу пробігла судома. Оранг враз обм’як, і жерці, які досі щосили тримали його, розступилися.

Оранг лежав на підлозі. Важко дихав, дрібно тремтів.

Старший жрець підійшов до нього, копнув ногою. Щось вигукнув, владно і різко.

— Лізь! — переклав нам тлумач.

Оранг звів голову. Очі його були все ще безтямні, він, певно, не розумів нічого.

— Лізь! — заволав знову жрець: — Допоможіть!

Жерці враз підскочили до оранга, потягли до нори. Кинули перед самісіньким отвором, ткнули головою в нору.

— Лізь!

І оранг поповз. Притискаючись до підлоги, звиваючись усім тілом. Ось уже не видно плечей... Ось уже зникла й спина... В мені все аж стиснулося, аж м’язи заболіли, наче я сам оце зараз повз жахливою тією норою... Ось уже видно лише ноги... Ще трохи, і оранг вибереться по той бік, неушкоджений... Раптом він голосно скрикнув, забився у конвульсіях, завмер... Два жерці, що стояли по той бік, зачепили його двома довгими гаками, поволокли геть із храму.

— Він не витримав випробування, — оголосив старший жрець. — У нього перед фюрером нечиста совість, і священне держи-дерево його покарало.

— Пішли звідси! — смикнув мене татко.

Вийшли із храму — старший жрець ув’язався за нами. Понурий погляд його зупинився на Ван-Генові, потім — на Жорці. Підійшов упритул, став роздивлятися, довго й уважно. Потім повернувся до татка, щось запитав.

— Він запитує, де ви взяли цих істот, — переклав нам тлумач (таткові перекладати не треба було, він уже й так знав мову орангів). — Вони не схожі на роботів.

Татко щось відповів.

Застигле обличчя жерця враз ожило, він ще з більшим інтересом подивився на Жорку. Чомусь тільки на Жорку. Потім повернувся до татка, знову щось запитав.

— Чи знаєте ви, що незабаром настане велике свято цвітіння? — переклав нам тлумач.

— Так, я про це чув, — відповів йому татко.

Обличчя його враз стало стривожене, він, мабуть, відчув, що жрець задумав щось погане.

— У цей час держи-дерево покривається квітами! — вигукнув жрець: він аж розхитувався в екстазі. — Прекрасними чорними квітами, найкрасивішими у всьому світі квітами! І тоді ми, жерці, з священним трепетом підступаємо до нього. Ми збираємо його колючки, бо під час цвітіння у них найсильніша отрута, ми несемо їх до храму й обвішуємо стіни. А потім виготовляємо з них стріли для воїнів храму... І в пору цвітіння, під час великого свята цвітіння ми піднесемо держидереву оцих-о істот, — показав жрець на Ван-Гена й Жорку. — Ви оддасте їх нам!

Ми поніміли. Татко зблід іще дужче, а тітка Павлина метнулася до Жорки, вхопила його за руку:

— Дідька лисого!

Жрець і без тлумача зрозумів, що відповіла тітка Павлина. На обличчі його з’явилося таке здивування, що я ледь не розсміявся. Потім він розуміюче усміхнувся:

— О, я здогадуюся, чому ви не хочете розлучитися з ним! — презирливий жест в бік Жорки.

Підняв догори руки, клацнув пальцями. Й одразу ж з низенького приміщення, що стояло недалеко од храму, появилася ще одна група жерців: кожен із них: вів на ланцюжкові істоту.

— Вибирайте... Беріть собі будь-якого....

— Скажіть йому, хай забирається під три; чорти! — вибухнула тітка Павлина. — Скажи: цьому йолопові, що нам не потрібні його роботи!

— Двох беріть!.. Трьох — замість одного вашого! — вигукнув жрець.

Я не знаю, чим би скінчився оцей торг, бо тітку Павлину вже аж тіпало від люті, аби не татко. Боючись, що тітка Павлина от-от накинеться на жерця, він виступив наперед і заговорив примирливо:

— Ми прилетіли з планети Земля вп’ятьох, п’ятеро й повинні повернутися на Землю. Такий наш закон. Пішли! — Татко одвернувсь од жерця й пішов геть.

А ми рушили слідом. І тітка Павлина ще довго тримала Жорку за руку.

Прощаючись із нами, татко сказав:

— Бережіть Жорку. Хай не виходить сам на вулицю. Від цих фанатиків можна чекати всього.

— Хай тільки спробують — я їм і храм рознесу! — відповіла тітка Павлина.

Тепер вона ще запопадливіше взялася до роботи. З раннього ранку до пізнього вечора виводила свої формули. Коли в неї щось не вдавалося, дерла списаний аркуш на шмаття, жбурляла під ноги. А в

лабораторії била колби. Схопить ступку чи склянку — і в колбу! Як махоне — скло так і бризне! Оранги, які працювали з тіткою, боялися її, наче чуми.

Аж ось одного ранку із тітчиного кабінету долинув голосний спів. Тітка Павлина збуджено крокувала й співала, войовниче надимаючи щоки:

Трумба, румба, тум!

Трумба, румба, тум!

Побачила мене, весело вигукнула:

— Заходь! І поклич сюди Жорку!

Я одразу ж зрозумів: коли тітка Павлина скликає "публіку", значить, вона винайшла щось незвичайне. Збігав за Жоркою.

Тітка Павлина ухопила нас за руки, підтягнула до столу:

— Ось!

Ми стояли, трохи розчаровані: перед нами лежав лише аркуш паперу, списаний довжелезними формулами.

— Бачите?

— Бачимо...

В голосах наших тітці Павлині щось, мабуть, не сподобалося: вона пильно на нас глянула, дала легенького шалабана спершу мені, а потім Жорці:

— Ех, ви, гомо прімітівус!.. Це ж гени!.. Гени агресивності!.. Гайда!..

У лабораторію ввірвалась, мов вихор:

— Колби!.. Реторти!.. Розчин!.. Швидше, ви, йолопи!.. Термостат!.. Лазерні скальпелі!..

Оранги моталися як ошпарені, ми з Жоркою о дійшли подалі, щоб не потрапити під тітчину руку. Бо ще пожбурить колбою.

Я вже знаю. Вже пробував.

— Як ти думаєш, вийде що-небудь? — спитав мене Жорка тихенько.

— Вийде! В моєї тітки все вийде!

І в тітки Павлини таки вийшло. Тільки не в той день, а на четвертий. Уявляю, скільки вона колб перетовкла та наслала чортів на нещасних орангів.

Нас іще в перший день одіслала додому:

— Ідіть спати! Нічого вам тут робити.

— А ви? Уже ж пізно!

— Я ще півгодинки побуду, а потім прийду.

Оті "півгодинки" тривали цілісіньку ніч. І весь наступний день... І ще ніч та день. Тітка Павлина не виходила з лабораторії, поки й не скінчила. "І підмела за собою", — як любила казати вона.

Увесь цей час там і їла, й спала. Прихапцем, по півгодини.

Появилася вдома, аж хиталася од утоми.

— Ванну, найгарячішу!

Я уже знав, яку наливати, — суцільний окріп. Пальця і то страшно вмокнути. Жорка як спробував, так одразу ж і висмикнув:

— Ти що?

— А що?

— Зварити хочеш?

— Ану, кого тут хочуть зварити? — Зайшла тітка Павлина: була вже в халаті. Занурила руку, побовтала: — Додай, Вітю, ще гаряченької! А тепер — марш звідси, гененята зачухані!

Замкнулася, полізла у ванну. Заухкала так, що аж луна по кімнатах пішла. А згодом залунала знайома мелодія:

Трумба, румба, тум!

Трумба, румба, тум!

Вийшла, червона наче рак. Гаряче повітря так і струмувало довкола неї.

— А тепер будемо спати. Двадцять чотири години. І не будити, навіть якщо всі на світі фюрери під дверима зберуться!

Впала на ліжко й одразу ж заснула. І проспала всі двадцять чотири години. Хвилина в хвилину.

Прокинувшись, покликала нас в кабінет.

— Зараз я вам щось покажу.

Пішла до холодильника, вмонтованого у стіну, дістала невелику пробірку.

— Ось.

В пробірці був якийсь сріблястий порошок і більше нічого.

— Це — гени? — спитав обережно Жорка.

— Детонатор... Детонатор для генів... Досить додати один лише міліграм у розчин, що ним живлять істот, які розвиваються в інкубаторах, і майбутній агресор готовий! — Очі тітчині заблищали по-молодому й збуджено. — Їм захотілося агресора — я дала їм агресора! Такого агресора, що вони ще завиють! — Тітка розсміялася, помилувалася пробіркою, обережно понесла до холодильника.

* * *

Того дня до лабораторії набилося повно орангів. Це були якісь високі чини, всі в коричневій уніформі, із золотими бляхами на грудях. Прибув навіть сам Нг — йому поштиво поступалися місцем попереду.

Всі столи були прибрані, тітка Павлина стояла посередині, сувора й поважна. Заходячи до лабораторії, наказала мені й Жорці:

— Стійте у дверях! І ні кроку далі!

Ми, хоч нічого й не зрозуміли, послухалися. Залізли лише на стіл, щоб краще бачити.

Ось тітка подала коротку команду, — і кілька асистентів побігли в інше приміщення, де стояв інкубатор. В залі настала напружена тиша, навіть Нг замовк — тільки шию витягнув, намагаючись роздивитися, що там за дверима.

Асистенти появилися знову: волокли величезні ноші, на яких лежало щось кругле, закутане в біле.

Коли ноші опустили, тітка обережно зняла покривало.

По залу прокотився вражений гомін. Налазячи один на одного, присутні намагалися підійти якомога ближче до нош. А там, у великій скляній кулі, з безліччю трубочок сиділа згорблена істота. Руками обплела ноги, голова лежала на колінах.

— Знімайте! — наказала тітка Павлина.

Асистенти одгвинтили скляну кришку.

Істота кілька хвилин сиділа непорушно, і нам із Жоркою вже почало здаватися, що вона нежива. Та ось вона заворушилася, підвела голову, розплющила очі. Далі почала повільно зводитися. Вибралась із скляної кулі.

Це була справжня гора, сплетена з м’язів. На голову вища од найбільшого оранга, з широчезними плечима, з руками-колодами й ногами-стовпами, вона стояла поруч із кулею й нічого, здавалося, не бачила: очі її були порожні й безтямні, а морда з низьким лобом і могутньою нижньою щелепою кам’яна та непорушна. Вона ще спала, і водночас од її постаті віяло такою могутньою, такою дикою силою, що всі оранги аж позадкували од неї.

— Колосально!.. Надзвичайно!.. — прокотився захоплений гомін.

Той гомін наче пробудив істоту од сну: вона блимнула раз, блимнула вдруге, і очі її загорілися люттю. Істота заревіла...

Досі я думав, що у світі немає реву дужчого за рикання лева чи пораненого тигра. Але зараз лев’яче рикання прозвучало б комариним дзижчанням: оглушені, ми із Жоркою ледь не попадали зі столу, а оранги одсахнулись ще далі. Істота ж, не зводячи з них налитих кров’ю очей, ревла й ревла, хижо простягнувши довжелезні руки з гострими пазурами, кинулася прямо на натовп.

Усе враз змішалося, переплуталося. Величезний клубок із коричневих уніформ покотився залом, і з того клубка раз у раз вилітали пошматовані, роздерті навпіл тіла. Падаючи, давлячи один одного, оранги кинулися до дверей, а вслід за ними й істота, розмахуючи своїми лапищами. Вона їх хапала, гризла, душила, одривала їм руки й голови.

Як ми із Жоркою вціліли в отій кривавій катавасії, я й досі не збагну. Коли оранги промчали мимо, а за ними й ота жахлива істота, коли її дикий рев став потроху згасати, ми все ще стояли, прикипівши до столу.

Трохи отямившись, я одразу ж подумав про тітку Павлину.

А вона стояла біля вікна і пильно дивилася надвір, потім з жалем сказала:

— Все!.. Вони його вбили...

Повернулася до нас.

— Злякалися?

— Злякалися, — схлипнули ми.

— Він вас не зачепив би.

Потім рушила до виходу, втомлено зронила :

— Злазьте, хлоп’ята, робити тут більше нічого.

У дворі ми побачили оту істоту: непорушну, пропалену наскрізь.

Навколо юрмилася похмура сторожа.

Не встигли ми вийти за колючу огорожу, як нас зупинили гінці з палацу.

— Оранг Третій наказує негайно з’явитися в палац!

Тітка Павлина спокійно кивнула головою: наче передбачала цей виклик. Як була в білому халаті, сіла в ноші, сказала лам:

— Біжіть, хлоп’ята, до себе!

А в мене серце стислося од тривоги.

* * *

Тітка Павлина повернулася аж увечері. Чого ми із Жоркою за цей час тільки не передумали!

Коли нарешті грюкнули двері й затупотіло по сходах, ми спершу подумали, що то вже за нами. Завмерли, навіть дихнути боялися.

— Хайль! — заревло внизу.

— Забирайтеся геть, полиште мене у спокої!..

Тітка Павлина! Ми так до дверей і кинулися. А вона нам:

— А чого це ви сидите в темряві?

Клацнула вимикачем, кімнату залило світло.

Ми, розігнавшись було назустріч тітці, так і завмерли: на грудях у тітки висіла величезна бляха.

— Не впізнали? — засміялася тітка, потішена. — Із щирого золота, не яка-небудь! Така є лише у їхнього фюрера!

Ми не розуміли нічого. А тітка підійшла до великого люстра, помилувалася на себе.

— Обов’язково прихоплю на землю.

Зняла бляху, поклала на стіл. Сіла в крісло, заклала руки за голову, закинула ногу на ногу.

— Х-ху, втомилася!.. Ну, а ви тут, мабуть, тітку вже й поховали? А тітка жива й здорова. Ще й одержала найвищу відзнаку — із рук самого фюрера! Побачили б ви, яка була морда у Ранга. Адже навіть у нього лише позолочена!

І тітка засміялася. А ми, звісно, до неї: розкажіть, як там було!..

І тітка Павлина, подражнившись ще трохи, стала розповідати...

Оранг Третій спершу був дуже розгніваний. Весь аж пінився. Ота істота мало того, що вбила зо три десятки орангів, вона одкрутила голову самому Нг. Той же стояв попереду, от вона з нього й почала. Про побоїще в лабораторії перший довідався Анг, він і кинувся одразу ж до

фюрера. Зрозуміло, звинуватив у всьому тітку Павлину. Вона наче підстроїла все те навмисно.

Фюрер і сказився:

— У в’язницю!.. На шибеницю!..

Тітка Павлина не подала навіть виду, що злякалася. А коли Оранг Третій трохи переказився, вона й заговорила.

Кого їй наказано було сконструювати? Агресора?.. Істоту, яка з першого кроку вбивала б і нищила, яку ніщо не могло б зупинити... Виконала вона це замовлення чи не виконала?..

— Але ж твоя проклята істота потрощила моїх слуг! — заволав той. — Вона так і на мене могла руку підняти! — Це його, мабуть, найбільше розлютило. — Агресор повинен убивати наших ворогів, а не нас!

— Він це і робитиме, — пообіцяла тітка. — Адже це перший дослідний екземпляр. Головне, що я створила для вас ідеального агресора. Тепер треба ще трохи покопатися в генах, щоб спрямувати його в потрібному напрямі.

Спокій тітки потроху вплинув на фюрера. Він утишився, уже з цікавістю слухав тітку. А тут іще несподівано тітку Павлину підтримав Ранг: він не забув, як Нг тріснув його по тім’ю маслаком. Тож сказав, що той, убитий, сам в усьому і винен. Навіщо було пертися наперед? Не міг хіба заховатися за свиту?..

Оранг Третій уже обм’якнув. Бачачи це, поспішили заговорити й інші: навіть Анг, який на тітку перший же й доніс. А зараз аж розпинався, вихвалюючи тітку Павлину і її геніальний винахід.

Оранг Третій зовсім розтанув. Зашморгав носом, пустив кілька сльозин із очей. І, знявши із себе золоту бляху, урочисто перевісив тітці Павлині на шию.

— Ви б побачили, як усі одразу кинулися мене вітати! —всміхнулася тітка Павлина. — Анг мені руки облизував і аж пританцьовував. А Ранг не знаю, як те й пережив: дивився на бляху такими очима, що проковтнув би, аби можна було!..

— А татко?

— Татко потім підійшов. "Це добре, — шепнув. — Вона ще нам стане в пригоді"... Так-то, хлоп’ята мої хороші...

— І що ж ви думаєте робити далі?

— Далі? — позіхнула тітка Павлина. — Думаю лягти та виспатись.

Так я тітці й повірив! Я знаю, що у неї вже є щось на думці, але вона, хитра, нам поки що нічого казати не хоче. Ну, не хоче — не треба. Я теж їй нічого не скажу про нашу розмову із Жоркою. Ще вдень, коли ми чекали на тітку, ми тоді теж дещо надумали. Правда, посперечалися, навіть поштовхалися трохи, але що то за суперечка бодай без легенької бійки!

Розпочав Жорка. Коли ми сиділи й журилися за тіткою, він раптом спитав:

— Віть’ю, мензурка у холодильнику?

— Яка ще мензурка?

— Ота, із генами агресивності.

— Ну, в холодильнику, — буркнув я неохоче. — Ти що, хочеш ковтнути?

Жорка нічого не відповів: сидів, про щось думав. І при цьому похитувався. Я вже давно помітив оцю його звичку: що напруженіше замислюється, то дужче хитається.

— Віть’ю, а що, як узяти оту мензурку й висипати в розчин? Яким годують майбутніх істот. Агресори із них виростуть?

— Та, мабуть... Ти ж чув, що тітка Павлина казала!

— Схожі на отого, що сьогодні?

— А то ж ще які!

— І вони почнуть одразу вбивати орангїв?

— Звісно, почнуть. Тітка Павлина так їх сконструювала... — Жорка знову задумався — захитався ще дужче.

— Віть’ю, а отієї мензурки на багатьох вистачило б? — запитав трохи згодом.

— Та на всю їхню фабрику!

Я уявив, як з інкубатора вирвалася б замість отих тихих покірних істот добра тисяча агресорів. Що б вона накоїла! Аж розсміявся.

— Віть’ю, ти чого?

— Так... Просто уявив, що було б, аби й справді всипати отой порошок.

І тут Жорка мене приголомшив:

— Віть’ю, давай всиплемо! Я на нього аж витріщився:

— Ти що, здурів? Там же сторожа! А кругом — дріт колючий! І миша туди не пролізе!..

— Я пролізу, Віть’ю! — ухопив мене за руку, благає: — Я запам’ятав оте дерево.

— Яке дерево?

— Воно росте біля фабрики. Над огорожею. Мені перебратися через дріт по гілках — раз плюнути. Ти ж знаєш, як я по деревах лажу!

— Знаю. Бачив не раз. Перелітає з гілки на гілку, мов птах.

— Ну, перелізеш... А далі?

— А далі проберусь на фабрику. І всиплю з мензурки в куб із фізіологічним розчином. Там же охорони немає — варта лише зовні!

Що нема, то нема. Я сам бачив, коли ми ходили на фабрику.

— А ти знайдеш той куб?

— Знайду! Він на другому поверсі. Як іти коридором, то другі двері праворуч.

Ну й пам’ять у Жорки! Я нізащо не запам’ятав би.

Поговорили ще. Про те, як було б здорово, аби й справді вдалося насипати. Тисяча агресорів одразу — та вони не те що оту фабрику

рознесуть, а й усе їхнє місто! Хай би оранги на власній шкурі відчули, що таке агресія. Хай би попробували! Враз, мабуть, забули б про панування над світом...

Вища раса! Куди ж пак!

Жорка так запалився, що хоч зразу біжи за мензуркою. Та я його остудив:

— Ти що? Нам зараз і кроку ступити не дадуть. Треба чекати, поки тітка Павлина повернеться.

— А як не повернеться?

— Повернеться! — аж закричав я на Жорку. — Чуєш, повернеться!

Жорка й образився. Надувся, на мене й не гляне. Ну, і не дивися, коли ти такий! Коли тобі тітки Павлини не жалко. Бач, ще нічого не відомо, а він уже: не повернеться...

А потім прийшла тітка Павлина. І згадав я про розмову із Жоркою лише тоді, як тітка Павлина пішла спати. Тому й вирішив поговорити з нею про це вже уранці.

Ліг і одразу ж заснув.

* * *

Прокинувся од того, що хтось мене торсав.

— Віть’ю... Віть’ю...

Схопився — якась темна мана. Аж серце зайшлося.

— Віть’ю, це я... Жорка.

А хай тобі, отак налякав!

— Ти чого? — спитав сердито: спати хотілося, аж очі злипалися.

— Віть’ю, ходімо.

— Куди?

— По мензурку.

Тут я одразу все й пригадав: усю нашу вчорашню розмову.

— Ти що?!

А Жорка одне:

— Ходімо, Віть’ю, ходімо!

— А може, хай іншого разу?

— Не можна іншого — треба зараз!

Я ще трохи почухмарив чуприну: так не хотілося з постелі вилазити. І потім: хто його зна, чи вдасться до тієї фабрики благополучно добратися. Ану ж наскочимо на патруль! Що ми тоді?..

— Ти, може, Віть’ю, боїшся?

— Я боюсь?.. Я?!

Скочив із ліжка, сорочку — р-раз! — штани — р-раз!

— Пішли!.. Тільки не пищати, як попадемося!

— Я не пищатиму, Віть’ю!

Прокралися до тітчиного кабінету, намацали у темряві холодильник. У мене була ще надія, що тітка замкнула його на ключ і тоді нам, хоч-не-хоч, доведеться повертатись в постелі...

Не замкнула! Ще й ключ стирчить у замку! Ну, й роззява ж, тітка Павлина!..

Взяв мензурку, зачинив холодильник.

Спустилися по сходах, вийшли на вулицю. Постояли, прислухаючись. Тиша, ніде й не шелесне. Будинки стоять, мов понімілі, а небо аж переливається сріблом. Жодної тіні, в разі чого ніде буде й сховатися.

— Вулицею не можна, — Жорка до мене. — Підемо дворами.

— А як хто прокинеться та вигляне?

— Не вигляне... А по вулицях патрулі вештаються...

Ну, дворами, то й дворами. Тут і справді не так помітно; дерева повсюди і тіні під ними. Ми й перебігали — од дерева до дерева. А то й перелазили через муровані стіни. Отак і місто скінчилося. Зачаїлися під останнім будинком, а попереду — поле і фабрика. Велетенський куб, обнесений колючим дротом.

— Он дерево, бачиш?! — гаряче шепоче Жорка на вухо.

— Де?

— Та он!.. Правіше дивися!..

І справді, росте над самісінькою загорожею — як його оранги досі не зрубали. Височезне, кроною майже до стін фабрики дістає.

— Залізеш?

— Залізу!.. Давай мензурку. Я піду, а ти тут почекай.

Еге, це щоб я товариша кинув! Ні, так у нас, Жоро, не вийде! Якщо й чекатиму, то лише під деревом.

Жорка не став сперечатися:

— Полізли?

— Полізли.

Опустилися на лікті, поповзли. В небі жодної хмарки, і видно навкруг — не треба й прожектора. А на зораному полі хоча б тобі бур’янина!

— Це вони спеціально зробили, щоб ніхто підкрастися не зміг, — шепоче Жорка засапано.

Перепочили трохи — і знову вперед. Ріллі, здавалося, кінця-краю не буде...

Х-ху, нарешті добралися! Лягли під деревом, геть знесилені. Добре, що тут хоч тіні трохи є, не так помітно, як на отій клятій, ріллі.

— Віть’ю, давай! — сказав Жорка, одсапавшись.

Узяв мензурку, затис у зубах.

— Жоро, ти ж гляди, обережніше! — Мені вже страшно за нього.

Уже й не радий, що погодився. Лежали б зараз у ліжках і лиха не знали.

Жорка лише головою кивнув. Далі примірився, ухопився за гілляку і зник одразу ж у гущавині.

Помітив його вже аж під фабрикою. Чорна постать на фоні сірої стіни застигла й не зворухнеться.

"Давай же, давай!" У мене аж кулаки стиснулися од хвилювання. А світло довкола, а тиша — така моторошна, що потилиця терпне.

Жорка рушив нарешті. Дійшов до рогу і знову прикипів до стіни.

"Ну чого ж ти!.. Давай!.."

А він обернувся в мій бік, ще й рукою махнув: все, мовляв, гаразд. І лише тоді повернув за ріг.

Я лежав і поворухнутися боявся. Прислухався...

Не чути нічого... Ну, Жорка, ну, молодчага!..

І тільки порадів отак — вибухнув крик. Пронизав тишу, різонув ножем. Крик, тупіт і стогін. Я так і схопився, так і метнувся до дроту. А там уже горлали оранги, мабуть, охорона, потім завила сирена. Все довкола спалахнуло од світла прожекторів, сліпучі снопи стали обмацувати ріллю, і вона ніби заворушилася, загорбилася,

Я впав додолу, притиснувся до ріллі, а у вуха бив Жорчин крик:

— Тікай, Віть’ю, тікай!

Його кудись волокли, бо голос дедалі слабшав і слабшав. Ось він зовсім затих, і я лишився сам. Лежав і не ворушився, бо прожектори шастали й шастали, а повсюди металася наполохана сторожа. Кілька разів оранги пробігали повз мене — так близько, що я міг би ухопити котрогось за ноги, але, на щастя, мене ніхто не помітив.

Згодом сирена замовкла, погасли прожектори.

Я полежав ще трохи й поповз геть од фабрики.

Скільки повз, не пам’ятаю. Обличчя моє було мокре од сліз, а в вухах бринів відчайдушний Жорчин крик: "Тікай, Віть’ю, тікай!" Він і в найнебезпечнішу хвилину думав про мене.

Доповз до крайнього будинку, звівся, пішов не дворами, а вулицею: все мені було тепер байдужісінько. Зустрів би оце патрулів — не став би й ховатися.

Не зустрів — добрався благополучно додому.

* * *

Коли я розповів про все тітці, вона аж за голову вхопилася.

— Що ви накоїли!.. Ти хоч розумієш, що ви накоїли?!

Давно не бачив її такою розгніваною.

— Хіба ж ми думали...

— Хоча б зі мною порадились!

Тітка Павлина вже зодягалася.

— Сиди й нікуди не рипайся!

Дверима грюкнула так, що аж будинок здригнувся.

Надворі вже світало. Я важко зітхнув. Що там із Жоркою? І треба ж було мені його послухатися! Наче відчував — так не хотілося з ліжка вилазити.

Ходив з кімнати в кімнату — місця собі не знаходив. Ех, якби оце був махольот! Полетів би до фабрики, ухопив би Жорку — хай стріляють услід! Або щоб цілий загін отаких агресивних істот. Що їх сконструювала тітка Павлина. Я із ними всю оту фабрику дощенту розніс би, а Жорку таки врятував би...

Тільки де я його візьму, той загін?..

Повернулася тітка. Разом із татком. Бігала, виявляється, по нього.

— Ось він, вояка!

Татко теж сердитий на мене. Наче я сам винен в усьому.

— Погано, дуже погано! — сказав татко похмуро.

— Ти думаєш, його вбили? — тітка тривожно.

— Ні... Я боюсь іншого...

Чого "іншого", татко так і не сказав.

— Сходжу в палац, спробую про все дізнатися. Іще: залишу у вас Ван-Гена. Коли б він тепер чогось не накоїв.

— Він про Жору вже знає?

Татко кивнув головою. Зітхнув, з докором глянув на мене:

— Як же ти так?.. Не міг його зупинити... Ех ти!

Мені оцей докір — у саме серце! Хоч я Жорку й зупиняв. Але хто мені зараз повірить?

Он і Ван-Ген не повірить нізащо. Сидить, вкляклий, — не поворухнеться.

— Ван-Гене, ходімо снідати, — тітка до нього.

Мовчки піднявся, сів до столу.

— Ван-Гене, виделку ж візьміть!

— Узяв.

— Їжте ж, Ван-Гене!

— Ага, я їм... Їм...

І тиць-тиць виделкою поза тарілкою. Ожив лишень, коли татко вернувся.

— Я, на жаль, не помилився, — сказав татко пригнічено. — Жора вже в клітці.

— В клітці?! — охнула тітка Павлина.

— В отій, що на плантації... Де росте держи-дерево... — Таткові, мабуть, зараз дуже важко говорити: Ван-Ген уп’явся у нього поглядом.

— Жерці? — тихо запитала тітка Павлина.

— Вони...

Тут і я пригадав, як ми були в храмі і як старший жрець приставав, щоб оддали йому Жорку. Жертвою для держи-дерева.

В мене аж мороз поза шкірою пішов.

Тітка Павлина вхопила золоту бляху, стяла гарячково надівати.

— Ти куди?

— До Оранга! Я йому скажу!.. Я наконструюю!.. Я ультиматум поставлю!..

— Не треба, — татко натомлено. — Я із ним вже розмовляв.

— Ну, й що?.. Що він сказав?! — закричала тітка Павлина.

— Тут навіть він безсилий, — відповів глухо татко.

— Не вірю! — вигукнула різко тітка Павлина.

— На жаль, так воно й є. З тієї клітки дорога одна... Ніхто не має права випустити з неї на волю. Навіть Оранг. Той проклятий жрець знав, що робив, коли так швидко замкнув Жору до клітки...

Ван-Ген, що був напружений мов струна, раптом пішов до дверей.

Татко наздогнав його, обхопив за плечі.

— Куди ви, Ван-Гене?

— Пустіть! — запручався Ван-Ген, погляд у нього був зовсім безтямний. — Я піду!

— Куди ви підете?

— До сина... У клітку...

Підбігла тітка, стала вмовляти його, а він усе поривався до дверей.

— Ван-Гене, милий, хороший, заспокойтеся, ми щось придумаємо...

— Що ви придумаєте?! — вигукнув болісно Ван-Ген. — Що?! Пустіть, я хочу померти з сином!..

І затрусився в німому плачі...

А я забився в куток. Відчував себе таким винним, таким...

"Я теж піду в оту клітку, — думав похмуро. — Сяду з Жоркою поруч, хай нас разом і кидають..."

— Що ж, — сказав потім татко, — пожурилися, і годі. Треба діяти! Павлино, я знову піду в палац, а ти пильнуй за Ван-Геном.

* * *

Татко повернувся аж надвечір.

— Все так само... Але я дещо надумав. — Обличчя у татка вольове й рішуче, він дуже схожий зараз на тітку Павлину. — Ми будемо Жору визволяти. Силою... Ще подивимося, чия візьме!

У тітки Павлйни очі одразу так і загорілися : їй їсти не дай, аби тільки з кимось повоювати! Навіть Ван-Ген — і той ожив. Підійідов до татка, жадібно слухає. Ну, а про мене й говорити нема чого! Та я за Жорку у вогонь і у воду!..

— Ви знаєте, що незабаром свято цвітіння держи-дерева?

Знаємо. Будь воно прокляте, оте їхнє свято!

— А що цьому передує, ви знаєте? Ні, цього ми не знаємо.

— Я сам про це довідався лише сьогодні... В переддень свята влаштовується бучний бенкет. По всій країні. Всі оранги обжираються і впиваються до нестями...

— І сторожа?

— Сторожа навряд... Хоча, мабуть, не втримається од спокуси сьорбнути і собі цього пекельного трунку. Та на це не будемо покладати надії. Для сторожі я прихопив дещо інше...

Тут татко підійшов до столу, обережно дістав з-під поли якийсь довгий пакунок.

— Що це?

— Зараз побачите.

Став розгортати — так обережно, наче там було повно гадюк.

— На жаль, мені не вдалося дістати більш ефективної зброї. Та я думаю, що обійдемось і цією...

— Стріли! — вигукнули ми.

— Так, стріли... Обережно, тут смертельна отрута!

Ми й самі вже це бачили: на кінці кожної стріли була гостра колючка. Із держи-дерева.

— Але ж у нас луків немає!

— А ви їх натягнете, ті луки? — спитав насмішкувато татко. — Ви бачили, які у них луки?

— Луки можна зробити, — тихо мовив Ван-Ген. Він уперше за весь час обізвався, і ми аж здригнулися. Погладив ніжно стріли. — Луки я зроблю, було б з чого.

— Ну, за цим діло не стане! — вигукнула тітка Павлина. — Вітю, збігай на кухню по ніж!

Я з усіх ніг метнувся на кухню. Вибрав найбільшого ножару — гострющого, наче бритва.

— Оцей?

— Буде й оцей. — Тітка взяла в мене ніж, провела пальцем по лезу. — Ви тут побудьте, а ми з Вітею за одну мить...

— Не попадіться на очі орангам!

— Не попадемося! — відповіла весело тітка. Махнула ножем, як мечем: — Вітю, за мною!

У дворі росло кілька дерев. Тітка підійшла до наймолодшого, з тонким стовбуром:

— Залізеш?

Замість відповіді я одразу ж подерся на дерево.

— Тримай! — подала мені тітка ножа. — Вибирай, щоб прямі були й не дуже товсті.

Я і став вибирати. Одну гілку зрізав, кинув донизу... другу... третю... четверту...

— Годі!.. Ти що, все місто озброїти хочеш?

Обчухрали гілки, занесли в будинок. Ван-Ген одразу ж коло них заходився: з обох кінців понадрізував, поробив насічки, а тітка вже несла довгий шнур із міцнющої нитки.

— Витримає?

— Витримає!

Не впізнати зараз Ван-Гена: очі блищать, рухи точні й впевнені. Змайстрував один лук, взявся за другий. Татко вклав у готовий лук важку стрілу, натягнув тятиву, цілячись у двері.

— Далеко не полетить, — сказав із жалем. — Стріла забагато важить.

— А нам далеко й не треба, — відповіла тітка Павлина. — Що ми, не зуміємо підкрастися?

— А поцілити?

— Дай сюди!

Тітка Павлина одібрала в татка лук, навісила на двері манюсінький клаптик паперу. Одійшла в інший кінець кімнати, прицілилася.

— Гляди, в нас не влуч! — сказав татко глузливо.

Тітка Павлина лише брови звела. Одпустила тятиву — стріла свиснула, вп’ялася у двері.

— Ур-ра! — закричав я щосили.

— Тихше, шалапуте! — Татко підійшов до дверей: стріла пробила папірець точно посередині. Посмикав стрілу, спитав зачудовано: — Де ти навчилася так влучно стріляти?

— Десь та навчилася, — відповіла скромно тітка.

А я пригадав величезний лук, що висів у неї вдома.

Тим часом Ван-Ген упорався з луками. Я вибрав найкрасивіший, попросив у татка:

— Можна й мені стрельнути? Хоч разок!

— Не можна! — відповів твердо татко. — І так одну стрілу зіпсували. — Загорнув стріли в пакунок, сховав до сейфа, а ключ поклав до кишені: щоб я, мабуть, не дістав. — Якщо вже так свербить постріляти,

змайструй собі кілька стріл та й стріляй, скільки хочеш. До речі, це тобі не завадить: хоч трохи руку наб’єш.

Я й стріляв кілька днів: з ранку до вечора. Знову лазив на дерево, вибрав кілька гілочок, щоб рівні були й тоненькі, знайшов дротину для наконечників, ще й нагострив.

Під кінець так набив руку, що не мазав жодного разу.

Ну, начувайтеся, оранги!..

* * *

Тим часом надійшло свято. Все місто прикрасили прапорами із свастикою, гаслами, портретами Оранга Третього, зображенням держи-дерева: на гілці з отруйними колючками — чорна квітка. В усіх будинках варилося та смажилося, збуджені оранги, голосно перегукуючись, тягнули величезні бутлі з пекельною рідиною.

— Незабаром розпочнеться, — сказав нам татко: він забіг на хвилинку, щоб дати останні вказівки. — Усе приготували?.. Харчі не забули?..

— Не забули. Ти сам, гляди, не впийся!

— Мені пити не можна. Не забувай, що я повинен записувати кожне слово Оранга. Отже, до вечора...

Тітку Павлину теж запрошували на бенкет до палацу, але вона прикинулася хворою. Тоді звідти приволокли запечену антилопу, величезний бутель із рідиною — подарунок самого Оранга...

— Жаль, що не можемо взяти з собою усю, — зітхала над антилопою тітка. — Хтозна, скільки доведеться бути в дорозі.

Відрізала стегно, загорнула у бактерицидну плівку — тепер м’ясо хоч і місяць в ній буде — не зіпсується, запхнула до набитого з верхом рюкзака.

Ми вирішили втікати не в той бік, з якого нас привезли, а в протилежний — у гори. Бо в долину годі й думати спуститися: повсюди височезна чотирьохсотметрова стіна, один хід лишень і є, що ним користуються оранги, але він пильно охороняється. До того ж, якби ми навіть перебили всю сторожу й прорвалися в долину, нам все одно не вдалося б перебратися через неї. Там, у високій траві, причаїлося держи-дерево. Не даремно ж оранги, вирушаючи туди, брали з собою побільше істот: щоб було чим відкупитися...

Тож ми вирішили податися в гори. Там теж була стіна, не нижча од тієї, що спадала в долину, але татко з Ван-Геном, які вже там побували, твердили, що в ній є кілька тріщин, промитих водою. Куди вони ведуть, чи можна по них вибратися аж угору, татко й Ван-Ген не знали, але в нас не лишалося іншого виходу.

— Виберемося! — запевняла тітка Павлина.

Вона вся аж кипіла. Ходила з кімнати в кімнату, войовниче співала:

Трумба, румба, тум!

Трумба, румба, тум!

Тепер нам лишалося тільки чекати, поки повпиваються всі оранги.

Я щохвилини вибігав у двір, дивився на обрій. І мені щоразу здавалося, що звідти витикаються хмари.

— Вже повзуть! — вривався в будинок.

— Гляди, зливи не наклич! — остуджувала мене тітка Павлина. — Бо тоді попливемо без пересадки — прямо в долину...

А місто тим часом поринало в бенкет, в якусь дику оргію.

Спершу оранги пиячили в будинках. З кожного вікна долинало глухе ревище, тупіт і брязкіт. Потім їм стало тісно в кімнатах — вивалили на вулиці. З бутлями, з куснями м’яса, самці й самиці, дорослі й малі, всі в коричневій формі, пожмаканій, забльованій, подертій. Вони горлали, вищали, стрибали, били порожні бутлі об бруківку, всіваючи вулиці товченим склом, реготали й плакали, обіймалися й билися, падали, запаморочені алкоголем, і їх ніхто не піднімав, по них товклися ті, що трималися ще на ногах.

Більш огидного видовища мені ще не доводилося бачити.

Лише коли зайшло сонце і з заходу посунули хмари, поволі закриваючи срібне сяйво у небі, на вулицях стало стихати. Ті, що все ще якось трималися на ногах, поповзли одсипатися до будинків, решта ж сопіла, хропла, стогнала прямо на вулицях. Лежали покотом : і старі, і малі.

— Панівна раса! — бубонів з огидою Ван-Ген. — Володарі світу!

Дивився на непорушні тіла з такою ненавистю, що аби міг — усіх знищив би!

— Де ж це твій тато? Чи не загуляв у палаці?

Переставляв з місця на місце рюкзаки, кілька разів заходжувався натягати на лук тятиву.

— Заспокойтесь, Ван-Гене, він от-от появиться, — вмовляла його тітка Павлина. — Все одно ж іще рано.

А я Ван-Гена розумів. Мені й то, як подумаю, що Жора оце зараз у клітці сидить, стає якось аж недобре.

Зірвався і біг би...

Аж ось і татко.

— Ну, все!.. Ледве вирвався.

— Чого так довго? — тітка з докором. — Ми вже хтозна-що передумали!

— Та кажу ж: не міг ніяк вирватись! Оранга потягло на щиру розмову. Ледь одчепився.

— Ніхто не помітив?

— Начеб ніхто... Ви вже зібралися?

— Давно. Чекали тільки на тебе.

— Тоді рушили. От лише стріли дістану.

Вийняв пакунок, дав по дві стріли кожному.

— Обережно тримайте, щоб не дряпнутися. Стріляти лише в крайній необхідності. Ми йдемо не вбивати, а визволяти Жору.

— А коли погоня?

— Тоді буде видно... Пішли!

Рушили: Ван-Ген попереду, за ним — татко, тітка Павлина і я. На вулиці темно, хоч в око стрель! Небо у хмарах, аж чорне. Йдемо, перечіпаємося через орангів, що лежать повсюди, мов трупи.

Зупинилися аж за крайнім будинком — перепочити. Бо рюкзаки, спершу наче легкі, ставали все важчими й важчими.

— Отже, так, — сказав татко, коли ми перейшли усе поле й зупинилися під дротом. — Рюкзаки лишимо тут, бо вони нам заважатимуть. Ми із Ван-Геном підемо трохи попереду, а ви нас прикриватимете. І глядіть: до воріт як підходитимемо, щоб ніщо й не шелеснуло!

Поклали по стрілі на луки, пішли вподовж дроту. Татко з Ван-Геном ледь мріють попереду, так темно довкола. А я усе думаю: а що, як варта додумається ввімкнути прожектори? Жаль, татка про це не попередив, а тепер уже пізно.

— В них прожектори, — кажу тітці Павлині.

— Тс-с-с! — тітка сердито.

Зупинилася, до чогось прислухається. Завмерли попереду й татко з Ван-Геном.

— Вартовий, — прошепотіла тітка. — У воротях.

Тепер і я почув: попереду щось тупає. Туп-туп-туп... Туп-туп-туп... То тихіше, то голосніше.

Татко з Ван-Геном знову рушили вперед — тепер уже назгинці, а за ними й ми.

Ось вони раптом зникли. Мов провалились під землю!

— Лягай! — смикнула мене за рукав тітка Павлина.

І тільки я ліг, одразу ж побачив вартового. І ворота з металевих прутів. Чорна постать у них ходить туди-сюди, мов заведена.

Де ж поділися татко й Ван-Ген?

Вдивляюся вперед і нічого не бачу. Крім вартового й воріт. Хотів трохи звестися, але тітка Павлина так надавила мені на голову, що я аж кавкнув.

— Ти можеш хоч хвилину полежати? — засичала сердито на вухо.

Можу. Тільки нащо так бити в потилицю? Все обличчя в землі. Хотів огризнутися, але тут раптом щось запищало попереду. Тоненько, мов миша. Вартовий враз зупинився і писк урвався. Та тільки він рушив, як миша озвалася знову.

Вартовий щось пробубонів сам до себе. Одімкнув ворота, пішов по ріллі, прямо на писк. Миша знову затихла, вартовий зупинився. Постояв, постояв, вслухаючись, потім рушив уперед. Тільки не прямо, а трохи ліворуч — на нас!

Я мало не вріс у ріллю. Дивився на темну гору, яка насувалася, — ось-ось наступить на голову, і все в мені аж затерпло. Враз згадав про лук, ухопив стрілу, та ніяк не міг намацати тятиву — вона мов обірвалася... Гарячково нишпорив рукою, а постать вже нависала наді мною, — я аж схлипнув од напруження, — вартовий враз відскочив, замахнувся чорною палицею. Я одразу відчув, як напружилося тіло тітки

Павлини. Тенькнула тятива, біла блискавиця метнулася вперед, вп’ялася у величезне тіло. Вартовий зойкнув, ухопився за груди, впав...

Якусь мить ми лежали, оглушені тишею, що знову на нас навалилася. Тітка важко дихала, а мене била пропасниця. Потім пролунав ледь чутний шурхіт, хтось повз прямо до нас, я мимоволі вхопився за лук, та одразу ж зрозумів, що то татко й Ван-Ген.

— Живі?

— Живі, — відповіла тітка Павлина. — Як же ви його одпустили?

— Так він же од нас повернув. А ми боялися промазати в темряві.

Татко підійшов до мертвого, зняв сагайдак із стрілами:

— Пішли, бо у нас ще багато роботи.

Ми звелися й пішли. Не до кліток, а в бік храму.

— Татку, Жорка ж не там!

— Знаю... А чим ти одімкнеш замок?

— А ключ у кого?

— В старшого жерця.

Я згадав двоповерховий будинок, що стояв при самому храмі. Як же ми в ньому розшукаємо того старшого жерця? Адже там до біса кімнат! Але татко, мабуть, там уже бував, бо одразу ж повів нас на другий поверх.

Повсюди горіло неяскраве, пригашене світло. І скрізь: на підлозі, на широких канапах, серед обгризених кісток і порожніх бутлів валялися упиті оранги.

Потрапили нарешті до великої кімнати, застеленої килимами, з позолоченими стінами й стелею. Повсюди звисали гілки держидерева, а посередині, на підвищенні, стояло широчезне ліжко і на ньому, поверх золотистої ковдри, спав абсолютно голий оранг. Він був дуже старий, жалюгідний і зморщений, з щербатої пащі виривалося тихе хропіння.

— Ось він, мудрець і пророк, — сказав татко глузливо. — І перед такою неміччю тремтять усі оранги... Ану, просинайся, пророче!

Татко ткнув межи ребра тупим кінцем стріли і старий схопився, мов опечений.

— Хто ви? — забурмотів перелякано. — Хто вас пустив?

— Не впізнаєш? Ану придивися пильніше! — Татко наблизився до старого майже впритул, а стріла, яку він тримав у руках, тепер була вже націлена гостряком прямо в серце.

У вицвілих очах жерця спалахнув дикий жах. З спритністю, якої ми й не чекали од нього, він одповз на край ліжка, заволав:

— Сторожа!.. Вбивають!..

— Замовкни! — пролунало погрозливо позаду.

Старий крутнувся і побачив Ван-Гена: той цілився йому прямо в обличчя:

— Затули свою смердючу пащеку, якщо хочеш пожити хоч трохи!

Жрець одразу ж замовк. Тремтів усім тілом, скімлив, як побита собака.

— Ключі! — наказав татко. — Негайно! — І ледь торкнувся вістрям жовтої шкіри.

Жрець перелякано вискнув, перевернувся на коліна й лікті, порачкував До подушки, що лежала у головах. Та Ван-Ген його випередив: засунув під подушку руку, висмикнув в’язку ключів.

— Ось вони! — вигукнув переможно: — Ось вони!.. Ось!..

Жерця враз мов підмінили: обличчя його перекосилося, очі запалахкотіли жагучою ненавистю.

— Усі!.. — захрипів він, тикаючи в нас пальцями. — Усі ви будете принесені в жертву!

Аж харчав, задихаючись од люті.

— Пішли, — хитнув головою татко. — Нам тут робити вже нічого.

Супроводжувані прокльонами знавіснілого жерця, ми вийшли з кімнати. Всі, крім Ван-Гена.

— Почекаємо, — сказав татко.

Обличчя його було невблаганне й суворе.

За дверима все ще лунали прокльони. Потім вони враз урвалися.

Появився Ван-Ген. Стріли в його руках уже не було — лише ключі. І він їх щосили притискав до грудей.

— Тут нам не вибратись.

Татко дивиться на скелю, що нависає над , нами, і знову повторює:

— Тут нам не вибратись.

Скеля і справді неприступна. Здіймається над нами вертикальною стіною, і жодної тріщини, жодного виступу, за який можна було б учепитися. Вода, що сотні років падала згори, так її відшліфувала, що в нас не лишається жодної надії вибратись наверх.

— Що ж робити? — запитує тітка Павлина стривожено. — Не вертатися ж назад!

І дивиться вниз.

Під нашими ногами починається вузька ущелина, довга й крута. Кілька годин ми дерлися по ній догори, обходячи величезні валуни, долаючи високі пороги, балансуючи на камінні, що кожної миті могло зірватися й потягнути нас із собою в безодню. І поглядали в небо. Весь час поглядали в небо: чи не повзуть чорні хмари? Бо тоді нам кінець. Злива миттю наповнить ущелину бурхливим потоком, який не те що людей — багатопудові кам’яні валуни жбурляє, мов пір’я! Небо поки що нас милувало, хоч і супилося хмарами, а ось ущелина піднесла нам під кінець цей неприємний сюрприз.

— Назад нам не можна! — каже татко рішуче. — Ви що, не бачите?

Бачимо. Щось із півсотні орангів, що скупчилися далеко внизу, при вході в ущелину. Щастя наше, що всі вони з охорони храму й озброєні ритуальними луками, а то ми були б давно уже знищені. А може, їм наказали захопити нас живими?

Розмахують войовниче палицями, щось вигукують люто, а поткнутися в ущелину більше вже не наважуються: ми їх таки добре провчили.

Коли передовий загін з лютим виттям кинувся вслід за нами, ми саме подолали величезну брилу. Перелазили через неї з півгодини, якщо не довше, — вона вся ворушилася, вона мов дихала, готова от-от зірватися в прірву. Ми аж попадали, коли її подолали: тремтіли руки й ноги, а серце билося десь аж під горлом. І тоді тітка Павлина, глянувши вниз, сказала:

— Ось вони, голубчики!

Ми подивились донизу й одразу ж побачи: ли перших орангів.

Вони теж помітили нас, бо ущелина була пряма, як стріла. Потрясаючи бойовими палицями й луками, люто завиваючи, вони одразу ж почали дертися вгору.

— Вгору!.. Швидко!.. — наказує татко.

Але Ван-Ген, що весь оцей час не відходив од Жорки, похитав головою:

— Не встигнемо... Вони нас все одно наздоженуть...

І замість того, щоб дертися вгору, він став спускатись вниз — по кам’яній брилі.

— Ван-Гене, що ви надумали?!

— Верніться, Ван-Гене!

Ван-Ген мов би й не чув. Він якийсь час роздивлявся каміння, потім покликав нас:

— Ідіть сюди!

Ми спустилися до нього, хоч оранги вже були майже поруч. Але Ван-Ген раптом став спускатися ще нижче — назустріч орангам. Нам здавалося, що він збожеволів.

— Татку!

— Ван-Гене!

Ван-Ген уже стояв унизу — під самим камінням, пильно щось роздивлявся, а потім звів до нас голову:

— Тут деревина... Досить її зрушити, і вся оця гора обвалиться!

— Зачекайте, я зараз спущуся до вас! — вигукнув татко.

— Не треба, я й сам упораюсь... До того ж удвох ми не встигнемо відскочити! — Ван-Ген уже смикав деревину, пробуючи виважити її з-під каміння.

— Ван-Гене, зачекайте!

— Назад! — закричав на татка Ван-Ген.

І татко скорився. Одступив до нас, весь час повторював:

— Але ж він сам не справиться!..

А Ван-Ген розхитував і розхитував привалену камінням деревину. Не дивився на орангів, які підступали все ближче. Вони дерлися вгору кам’яним одполірованим річищем, підсаджуючи один одного, і не було, здається, сили, яка могла б їх зупинити.

А Ван-Ген смикав і смикав. І величезна купа каміння, що нависала над ним, ворушилася і з кожним його зусиллям ледь помітно осідала донизу.

Ось два передні оранги зупинилися, натягнули страшні свої луки, прицілились.

— Ван-Гене!

— Татку!

Свиснули стріли, одна із них, не долетівши, ткнулася сліпо у камінь, друга ж ударила поруч з Ван-Геном. Вистріливши, оранги одразу ж дістали з-за спин нові стріли.

Ван-Ген ще дужче вчепився у дерево. Підліз, став розгинатися, виважуючи його з-під каміння. Дерево тріщало, каміння шурхотіло, сипалася глина, а оранги вже закладали стріли у луки.

— Ван-Гене!!!

Ван-Ген рвонувся, і деревина, мов вистрілена з гігантського лука, злетіла високо вгору. Темне тіло Ван-Генове метнулося набік, а величезні брили, випереджаючи одна одну, з страшним гуркотом понеслися вниз. Вони підскакували, злітали в повітря, бризкаючи кам’яними осколками, і весь загін орангів був миттю зім’ятий, збитий із ніг, стертий тим нещадним потоком.

Одному лише орангові пощастило якимось чудом врятуватися. Вчепившись у виступ на скелі, що нависла над річищем, він довго висів, підібгавши коліна аж до живота, а потім зірвався і з пронизливим зойком покотився донизу.

Тітка Павлина вже хотіла була пустити услід каменюку, але татко притримав:

— Не треба... Він тепер уже не полізе нізащо.

А тепер ми стоїмо під стіною й не знаємо, що робити далі.

Врешті Ван-Ген щось надумає. Він довго роздивляється навислу над нами скелю, ще довше стоїть під прямовисним жолобом, промитим водою. Врешті звертається до тітки:

— У вас є капроновий шнур?

— Ван-Гане, що ви надумали? — з тривогою запитує татко.

— Я спробую видертися оцим жолобом.

— Але ж це самогубство!

— А що ви пропонуєте? — запитує Ван-Ген. — Спуститися в обійми отим?

Татко замовкає. А я з острахом дивлюся на жолоб. Він здіймається догори, як величезна розрізана навпіл труба, і в ньому не видно жодного виступу, жодної тріщини, за яку можна було б учепитися.

— Слухайте мене! — каже Ван-Ген: він взяв у тітки тонкий довгий шнур і тепер намотує його навколо тулуба. — Якщо мені пощастить

здертися, я спущу шнур донизу. І по черзі вас витягну. Пам’ятайте: впирайтеся руками й ногами в протилежні стіни. Весь час упирайтеся!.. Першим полізе Вітя, потім — ви, — до тітки Павлини, — потім — ви, — це вже до татка, — а тоді вже ти.

— А чому Жора останнім?

— Бо він серед вас найспритніший... Ну, я пішов...у

Ван-Ген став у жолоб, спиною до скелі. Розставив широко ноги, а руки заніс над головою. Долоні його так і прикипіли до кам’яної поверхні. Ось він весь напружився, став повільно, сантиметр за сантиметром, пересувати ліву ногу догори. Пересунув, вдавив її в стіну, ворухнув правою. Так і став підійматися, поступово сантиметр за сантиметром. Обличчя його почервоніло, на чолі виступив піт.

Підсмикнувши ноги, застиг, потім так само обережно став пересувати руки...

Завмерши, дивилися ми на Ван-Гена. Було таке відчуття, мов не Ван-Ген — кожен із нас видирався зараз отим прямовисним жолобом. Аж м’язи зводило, аж боліло всередині од мимовільного напруження, ми боялися зронити хоч слово, бо нам здавалося, що тоді Ван-Ген не втримається.

А внизу вибухнув крик: оранги побачили Ван-Гена в трубі і знову пірнули в ущелину.

— Ось я вас пригощу! — вигукнула тітка Павлина.

Підскочила до величезного валуна, стала його розхитувати, намагаючись зрушити з місця. Ми одразу ж кинулися їй на допомогу.

Валун довго не піддавався, він намертво вріс у глину.

Ну, раз!.. Ну, ще раз!.. Ну, ще!..

І кам’яне чудовисько врешті зрушило з місця. Спершу повільно й мов аж знехотя, а потім все швидше й швидше, з таким страшним гуркотом, що аж здригнулась ущелина. Оранги так і порснули донизу. Втікали, збиваючи один одного з ніг.

— Ага, не сподобалось! — вигукувала тітка Павлина. — Лізьте іще раз, каміння тут вистачить!

Глухе завивання, повне безсилої люті, донеслося знизу.

А Ван-Ген здирався все вище й вище. Обережно й повільно, мов равлик, всім тілом утискуючись в скелю. Він був уже так високо, що в мене аж голова пішла обертом і замерехтіло в очах.

Він часто завмирав, відпочиваючи. І ми завмирали разом із ним. І кожного разу нам починало здаватися, що Ван-Ген далі не полізе: почне спускатися. Дуже ж було круто і страшно! А він, перепочивши, знову дерся вгору. Ледь помітно, сантиметр за сантиметром, — жалюгідна комаха на прямовисній стіні!

Час від часу ми кидали вниз каміння — орангам на згадку. І кожного разу вибухав лютий рев.

Ось постать Ван-Гена зникла зовсім. Якийсь час не було нічого чутно, потім долинув шурхіт: згори сріблястою ниткою швидко спускався капроновий шнур.

— Ур-ра! — закричали ми радісно, а оранги завили ще дужче.

І нова порція каміння покотилася донизу.

Для профілактики.

— Віть’ю, давай!

Жора ухопив кінець шнура, тягне до мене.

— Впирайся руками й ногами, — каже, обв’язуючи мене, татко. — І дивися тільки вгору!

Я киваю головою, бо розмовляти не можу. Все в мені тремтить, і я щосили зціплюю зуби.

— Ти міцно його обв’язав? — Тітка Павлина оглядає вузол, пробує затягти його ще тугіше. — Ну, Вітю, ні пуху ні пера!

Я підходжу до жолоба і стаю в нього — спиною до скелі. Розставляю руки й ноги, намагаючись робити все так, як Ван-Ген, і шнур одразу ж напинається. Петля врізається в тіло, ноги одриваються од грунту.

Чіпляюся щосили за стінки, а шнур аж бринить, напинаючись.

Все вище і вище... Руки, ноги болять усе дужче, я, здається, позчісував на них усю шкіру, мене починає розгойдувати в жолобові, стукати то об одну стінку, то об другу. А шнур все цупить і цупить догори, мов там не Ван-Ген, а якась невмолима машина.

Не витримав — глянув донизу. Прозора моторошна порожнеча дихнула в обличчя, загойдалася, завертілася, до горла підступив канудливий клубок. Я гикав і гикав, аж поки опинився на скелі.

— Живий?

Ван-Ген одволік мене подалі од краю, поклав на гаряче каміння, став швидко звільняти петлю: морочитися зі мною йому було ніколи.

Поки він витягав тітку Павлину, я прийшов до тями. Витер обличчя, підійшов до Ван-Гена:

— Давайте поможу.

Ван-Ген показав очима на шнур, що, звиваючись у кільця, лягав позад нього. Я нахилився, підняв, щосили вчепився у линву.

Спершу появилися руки, а потім червоне од натуги обличчя тітки Павлини.

— Витягнемо тепер рюкзаки, — сказала вона, трохи відсапавшись. — А потім уже їх.

Ван-Ген тільки кивнув головою — говорити не міг.

Утрьох було зовсім легко — рюкзаки ми витягнули завиграшки. Перед тим, як спускати шнур знову, тітка його оглянула, промацала кожен метр.

— Хоч би тобі що! — сказала задоволено. — Не даремно ж я його везла аж із Землі!..

— Хай вам грець! — сказав нам татко, коли ми витягнули і його. — Хіба ж можна так цупити?.. Я і впиратися не встигав — теліпався мішком!

Жорку ми тягли ще швидше: оранги, побачивши, що ми взялися за останнього, знову пірнули в ущелину.

Але було пізно: Жорка вже стояв нагорі, а перший оранг тільки наближався до скелі.

— Рушили? — спитав татко.

— Зачекайте.

Ван-Ген дістав ніж, одрізав метрів п’ятнадцять шнура.

— Що ви робите?! — вигукнула тітка Павлина.

Ван-Ген пошукав-пошукав щось поглядом, підійшов до обкатаного валуна. Кілограмів на сто, як не більше. Обв’язав міцно шнуром, а другий кінець закріпив за інший валун, що міцно вріс у глину.

— Допоможіть спустити... Обережно, щоб шнур не обірвався... Ось так! — випростався, задоволено мовив: — Тепер нехай лізуть!

Ну, Ван-Ген!.. Ну, молодець!.. Татко знову хотів рушати, але тітка його попросила:

— Давай зачекаємо. Подивимося, що з того вийде.

Татко неохоче погодився: він з усе більшою тривогою поглядав на небо, заткане хмарами. Хоч Ван-Ген його й заспокоював, що зливи сьогодні не буде.

Якийсь час стояла тиша. Потім залунав шурхіт.

— Лізуть, — прошепотіла тітка Павлина.

Шурхіт посилювався. Та ось він урвався, пролунало здивоване бурмотіння. Знизу щось вигукнули, мабуть, запитували, що там сталося,

оранг, який був під валуном, сердито відповів. Внизу ще покричали, потім замовкли, а ми почули, як валун, що звисав на линві, стукнувся об скелю раз, стукнувся вдруге, а шнур аж забринів, натягуючись.

— Пробує видертись, — шепотів Ван-Ген. — Повиснув на камені...

Він знову видобув ніж, щоб перетяти, мабуть, шнур, якщо орангові вдасться забратися на валун. Та валун стукнувся ще раз, і відразу ж пролунав розпачливий зойк. Шнур ослабнув, завмер.

— Все! — сказав Ван-Ген задоволено. — Більше вони сюди не полізуть!

Далі ми піднімалися в гори. Три дні, з ранку до вечора. Дерлися на скелі, долали ущелини, і Ван-Ген завжди був попереду, і йому найбільше діставалося. Двічі нас застукувала гроза — моторошна венеріанська злива, і одну ми пересиділи в невеликій печері, а другу — під гігантською навислою брилою. Ночували ж, де доведеться: падали прямо на кам’яний грунт і відразу ж засинали — так натомлювалися.

Ми страшенно схудли, а одяг подерся на шмаття. Тітка Павлина позшивала свій якимись колючками і була схожа на будяк, що раптом став рухатись.

Потім ми спускалися, теж три доби. І спускатися було іще важче.

До того ж ми голодували, з’їли все м’ясо, лишилося тільки трохи сушених фруктів: татко видавав щоранку по жмені. Фрукти він ніс у рюкзаку, і я часто ловив себе на тому, що не можу одірвати погляду од таткової спини.

Коли гори врешті скінчилися, ми всі ледь трималися на ногах. Стояли на узвишші й жадібно дивилися донизу.

Там лежала горбиста рівнина. Висока трава, одинокі дерева, численні табуни дичини. І руки наші мимоволі потягнулися до луків та стріл, бо ми були дуже голодні.

...Такого веселого багаття ще не було в моєму житті, а підсмажене м’ясо здалося найсмачнішим у світі.

Невдовзі нас розшукав гелікоптер, і ми полетіли до мами.

Рейсовий корабель Венера — Земля стартував через місяць. За цей час на Венері сталися великі зміни: зникла держава орангів. Венеріани довго сперечалися, що робити з орангами, лунали навіть голоси оголосити війну і знищити їх до ноги, але більшість наполягала на іншому. Що всі оранги — хворі, отже їх слід не вбивати, а лікувати. Підтвердилася і причина їхнього звиродніння. Штучний ген інтелекту, який поставив орангів на один щабель з людиною, виявився нетривким, і в орангах прокинулися звірині нахили. Були спішно споруджені величезні шпиталі, а потім у повітря піднялися армади гелікоптерів з балонами, наповненими газом. Газ цей не вбивав, а лише присипляв.

Так орангів знешкодили і поступово перевезли у шпиталі, де на них чекала ціла армія лікарів.

А отих бідолашних напівістот-напівроботів вирішили лишити доживати на місці. Тільки знищили всі фабрики-інкубатори та плантації з держи-деревом.

Іще мені дуже жалко було розставатися з Жоркою. Я ж із ним так подружився! Що він зараз там робить? Може, дивиться в небо, як я оце зараз дивлюся, і думає про мене?..

Наш корабель розвивав усе більшу швидкість, і Венера поступово віддалялася. Велетенська, на весь ілюмінатор, куля, огорнена срібною

плівкою. Я дивився на неї і думав, що віднині у мене є не одна, а дві рідні планети : Земля і Венера!

Я прилечу ще до тебе, Венеро!

Неодмінно!

© ДНІПРО. — 1978. — № 3.

© ДІМАРОВ А. А. Друга планета: Фантастичні повісті. — К.: Веселка, 1980. — 296 с. — (Пригоди. Фантастика).

© ДІМАРОВ А. А. Друга планета: Фантастичні повісті. — К.: Школа, 2006. — 304 с. — (Моя улюблена книжка).

© ДІМАРОВ А. А. Друга планета: Фантастичні повісті. — К.: Школа, 2006. — 304 с. — (Світ незвичайних пригод).